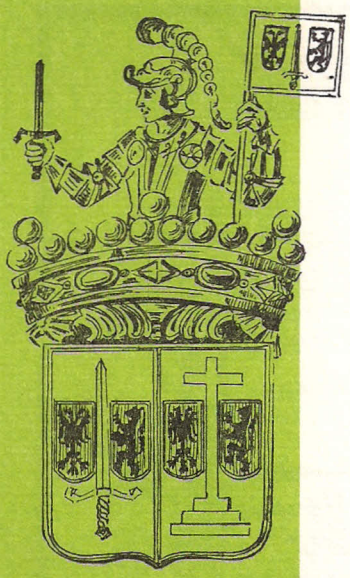

het land van aalst

Tijdschrift van de geschiedkundige vereniging
HET LAND VAN AALST

JAARGANG XXXVII - 1985 - NUMMER 5-6

DE NOORDSTAR EN BOERHAAVE N.V.

de eerste vlaamse
Verzekeringsmaatschappij
gent 091-25 75 15

kulturele stichting NOORDSTARFONDS v.z.w.

DE GERAARDSBERGSE STADSSCHEPENBANK 1280-1360 (1)

door Rik OPSOMMER

Tot op heden is een grondige studie van de Geraardsbergse stadsschepenbank uitgebleven. De vorser moet het stellen met een aantal, soms verouderde gegevens uit de werken van V. Fris en A. De Portemont (2). Onderstaand artikel beoogt de bestaande leemte enigszins op te vullen. Als voornaamste bronnen fungeren de oorkonden afkomstig van de Geraardsbergse schepenbank die ofwel in originele vorm, ofwel als afschrift in een cartularium zijn bewaard gebleven (3). Daarnaast maken we ook gebruik van twee door de graaf aan de stad verleende privileges, respectievelijk daterend van april 1303 en 25 januari 1331 (4).

1. De Geraardsbergse schepenbank als instelling

1.A. Bevoegdheid van de stadsschepenen

1.A.1. Territoriale bevoegdheid

De schepenen waren bevoegd binnen de stad Geraardsbergen.

1.A.2. Gerechtelijke bevoegdheid

1.A.2.A. Eigenlijke rechtspraak

De schepenen waren de gewone rechters zowel in strafzaken als burgerlijke zaken. *Ratione materiae* betrof dat in strafzaken

(1) Dit artikel is een herwerkte versie van onze oefening *De Geraardsbergse schepenbank tot 1360, met een uitgebreide diplomatische studie 1280-1360,* voorgelegd in het kader van het seminarie *Geschiedenis van de middeleeuwse instellingen* (KUL., 1984). We danken prof. E. Van Mingroot en prof. J. Monballyu voor hun bereidwillige hulp bij de uitwerking van de oefening. Afkortingen: *munten* lb. = pond, s. = schelling, d. = denier, par. = parisis; *archiefdepots en archieffondsen* RAG. = Rijksarchief Gent, RAR. = Rijksarchief Ronse, *BL.* = *Beaulieu, BP.* = *Beaupré, OGAG.* = *Oud Gemeentearchief Geraardsbergen, OLV.* = *O.L.V.-hospitaal Geraardsbergen, SA.* = *St.-Adriaansabdij, SMB.* = *St.-Maartens-Bos.*

(2) V. FRIS, *Geschiedenis van Geeraardsbergen,* 1911, p. 291-303; A. DE PORTEMONT, *Recherches historiques sur la ville de Grammont en Flandre,* dl. II, 1870, p. 5-64.

(3) Het betreft een goeie 200 oorkonden (waarvan 170 originelen) hoofdzakelijk berustend in volgende archieffondsen: RAR. *BL., BP., OLV., SA., SMB.*

(4) *Coutumes des Deux Villes et Pays d'Alost, Alost et Grammont,* uitg. T. DE LIMBURG-STIRUM, *(Coutumes des Pays et Comté de Flandre, Quartier de Gand,* dl. III), 1978, p. 514-515, p. 518-541. Verder wordt er meermaals verwezen naar de desbetreffende artikels uit het privilege van 25 januari 1331.

roof (art. 40), moord (art. 41), kwaadsprekerij (art. 42), vechtpartijen (art. 44-47), verkrachting (art. 54), huisvredebreuk (art. 63-64), valse getuigenissen (art. 65)... Enkel die zaken welke onder de term *"cas reservez"* thuishoren (aanslagen op de vorst of vorstelijke ambtenaren, valsmunterij, sauve-gardebrake...) waren expliciet aan hun bevoegdheid onttrokken (art. 6). Bij dit alles konden de schepenen passende straffen uitspreken zoals doodstraf (art. 41, 50), verbanning uit Vlaanderen (art. 64), boeten oplopend tot 60 lb. par. (art. 39, 41, 43, 46, 47). De uitvoering van lijfstraffen werd evenwel aan de beul van de heer van Boelare overgelaten. De poortbaljuw en stadsontvangers stonden in voor het innen van de boeten. In burgerlijke zaken waren de schepenen *ratione materiae* bevoegd in zakelijke en persoonlijke vorderingen, o.a. het leggen van uitvoerend beslag, het vellen van vonnissen, het toewijzen van goederen (5). Geschillen betreffende feodale goederen binnen de stadsmuren werden daarentegen afgehandeld voor het leenhof waaronder het goed ressorteerde. Zo b.v. de binnen de stad gelegen achterlenen van Boelare.

Ratione personae, en dit zowel in straf- als burgerlijke zaken, was de stadsschepenbank exclusief bevoegd voor poorters en buitenpoorters. Onder de tweede groep verstaat men die lieden die op het platteland resideerden, maar omwille van juridische en fiskale voordelen toch het statuut van poorter bezaten.

De stadsschepenbank fungeerde als hoofdbank voor meerdere gerechtelijke instanties uit de omgeving (6). Zo o.a. voor de banken van de stad Ninove, de heerlijkheden Viane, Nederboelare, Onkerzele, Hasselt te Ophasselt... Anderzijds gingen de Geraardsbergse schepenen zelf ten hoofde bij de Gentse stadsschepenbank (7).

1.A.2.B. Oneigenlijke rechtspraak

De schepenen stonden ook in voor allerhande administratieve bekrachtigingen. Talrijke voor de stadsschepenbank verleden oorkonden uit de periode 1280-1360 zijn bewaard gebleven. Inhoudelijk handelt het om erfpachten, pachtcontracten, schenkingen,

(5) RAR. *BP.* 1, f° 89r.-90r., f° 107r.-v.; *OLV.* 45, 118, 171.

(6) Met het ten hoofde gaan bedoelt men het gebruik waarbij een lagere rechtbank naar een hogere trok om er raad te vragen. Op basis van het verkregen advies velde de lagere rechtbank dan vonnis.

(7) *Coutumes...*, p. 577, p. 615, p. 623.

ruilovereenkomsten... Het verlenen van machtigingen behoorde eveneens tot hun bevoegdheid. Zo stelden ze anno 1330 voogden aan voor Lisane Bets en haar kind, daar Maas Bets handelingsonbekwaam was (8).

1.A.3. Bestuur

De schepenen vertegenwoordigden de stad zowel naar binnen als naar buiten. In 1324 traden ze op bij de regeling van het geschil tussen het O.L.V.-hospitaal en de stad in verband met de afbakening van hun wederzijdse erven (9). In 1332 kwamen ze tussen wanneer de stad een deel van zijn rente-inkomsten afstond aan het hospitaal (10). Ook naar buiten toe vormde de schepenbank het voornaamste bestuursorgaan. Als dusdanig hechtten de schepenen in 1287 hun goedkeuring aan een grafelijke beslissing waardoor Geraardsbergen definitief tot Vlaanderen ging behoren (11). Wanneer in 1330 de geconfisceerde gildegoederen aan de kartuizers van St.-Maartens-Bos werden toegewezen, gebeurde dit insgelijks met scabinale instemming (12). Verder lieten ze zich in met openbare werken, b.v. in 1332 wanneer een aantal huizen dienden gesloopt om nieuwe stadsvesten aan te leggen (13). De schepenen konden in samenwerking met de poortbaljuw allerlei bestuurlijke maatregelen uitvaardigen, vooral met het oog op het handhaven van de openbare orde (art. 19). Verder stonden ze in voor het aanwerven van het stadspersoneel. Vanaf 1331 bezaten ze zelfs de bevoegdheid om de zeven stedelijke gezworenen te kiezen (art. 12). Daarentegen konden ze geen enkele belasting opleggen zonder grafelijke toestemming, wat hun machtspositie fel afzwakte (art. 20).

1.B. De schepenbank als werkgemeenschap

1.B.1. Aanstelling, benoeming en ambtstermijn van de stadsschepenen

De installatie van de schepenbank was een zuiver grafelijke aangelegenheid. De graaf kon echter niet persoonlijk in elke Vlaamse stad deze taak uitvoeren. Derhalve delegeerde hij die macht aan een aantal grafelijke commissarissen die vervolgens van

(8) RAR. *SMB.* 3, f° 182v.-183r.
(9) RAR. *OLV.* 70.
(10) RAR. *OLV.* 83.
(11) RAG. *Fonds St. Genois* 460.
(12) RAR. *SMB.* 220.
(13) RAR. *OLV.* 83.

stad tot stad trokken om er de nieuwe schepenbank te installeren. In theorie konden deze commissarissen om het even welke poorter die aan de benoemingsvoorwaarden voldeed met het schepenambt bekleden. Waarschijnlijk zullen ze echter ingestemd hebben met de zeven personen die door de zetelende schepenen als hun opvolgers naar voren waren geschoven. Er is voor de periode 1280-1360 één geval bekend (28 februari 1340) waarbij de nieuwe schepenen niet door de commissarissen, maar wel door de Gentse hoofdmannen in hun ambt werden bevestigd. De oorzaak dient gezocht in de toen heersende moeilijkheden tussen de graaf en verschillende Vlaamse steden. Waarschijnlijk zijn de commissarissen evenmin naar Geraardsbergen afgezakt in de jaren 1325-1330 en 1341-1345 toen het grafelijk gezag binnen de stad tot nihil herleid was (14).

De aanstelling gebeurde jaarlijks rond lichtmis (2 februari). Het privilege van 1331 vermeldde de eerste week van februari (art. 12). Schepenoorkonden uit de periode 29 januari - 2 februari gaven steeds de samenstelling van de "oude" schepenbank weer (15). Daarentegen bestaat er een chirograaf van 3 februari waarbij reeds de nieuw-aangestelde schepenen optraden (16).

De nieuwe schepenen waren verplicht een ambtseed af te leggen (art. 4). Tot 1298 bleven ze levenslang in functie, hoewel ze jaarlijks in hun ambt dienden bevestigd te worden. Het is echter verkeerd om zoals V. Fris te stellen dat de afschaffing van het levenslang schependom te Geraardsbergen een gevolg was van de Guldensporenslag (17). Immers reeds vanaf het schepenjaar 1300 werd de ambtstermijn tot één jaar beperkt. Het werd toen eveneens verboden twee termijnen na elkaar in de schepenbank te zetelen (art. 12). De juiste oorzaak van deze omschakeling blijft tot op heden onbekend. Wanneer een schepen in functie overleed moest de graaf onmiddellijk een opvolger benoemen (art. 13). Zo b.v. in 1333 toen na het overlijden van Wouter van der Gracht, Jan van Keregem als schepen aangesteld werd (18).

De benoemingsvoorwaarden vindt men in het privilege van

(14) V. FRIS, *o.c.*, p. 88, p. 291-298.
(15) RAR. *BP.* 1, f° 94v-95v., f° 98r.-99r.; *OLV.* 66bis, 79, 160; *SA.* 942, 959; *SMB.* 3, f° 75r.-v.
(16) RAR. *OLV.* 73bis.
(17) V. FRIS, *o.c.*, p. 293.
(18) RAR. *BP.* 1, f° 96r.-97r.; *OLV.* 84.

1331 terug. De schepenen moesten tot *les bonnes gens de la ville* behoren. Verder mochten er geen familieleden in de schepenbank zetelen (art. 12). In de middeleeuwse mannenmaatschappij waren vrouwen van het schepenambt uitgesloten.

Niet altijd hield men zicht strikt aan deze regels. Zo bleven Wouter van der Gracht, Jan Vlieghe en Raas de Haghemutere onafgebroken als schepen in functie van 1330 tot 1333, terwijl Jan Minne en Jan de Selversmet gedurende die vier jaar eveneens drie ambtstermijnen vervulden. De oorzaak dient vermoedelijk gezocht in de moeilijke situatie waarin de stad verkeerde, nadat ze kort tevoren tegen de graaf had gerebelleerd. Ook in de jaren 1337-1338 deden zich vreemde toestanden voor, waarvoor tot op heden geen plausibele verklaring kan gegeven worden. Ten slotte zetelde Gillis van den Kelre zowel in 1352 als 1353 in de schepenbank, terwijl Coel van Bullegem zowel in 1353 als 1354 het schepenambt uitoefende (19).

1.B.2. Rechten, plichten en grafelijke controle

De schepenen bezaten inspraak bij de vernieuwing van de poortbaljuw (art. 3). Sedert 1331 mochten ze eveneens de zeven Geraardsbergse gezworenen kiezen (art. 12). Nopens eventuele voordelen in natura is voor wat de periode 1280-1360 aangaat, niets bekend.

De schepenen waren verplicht recht te spreken (art. 23). Met dit doel dienden ze minimaal wekelijks de vierschaar te spannen (art. 17). Geschillen waarbij vreemdelingen of handelaars betrokken waren, moesten zelfs binnen één week voor de schepenbank behandeld worden (art. 22). Bij een rechtszaak dienden er minstens vijf schepenen aanwezig te zijn (art. 17). Gevolgen van deze laatste bepaling zijn in de chirografen terug te vinden. In plaats van de gebruikelijke twee bewijskrachtige getuigen treft men bij vonnissen de namen van vier of vijf schepenen aan (20). Een schepen mocht niet zetelen wanneer hijzelf of één van zijn familieleden bij de zaak betrokken was (art. 16). Zo vindt men de naam van de schepen niet bij de oorkonders vermeld, wanneer hijzelf één van de betrokken partijen (b.v. koper, verkoper, schuldeiser...) was (21).

(19) Cfr. *infra,* schepenlijst.
(20) RAR. *OLV.* 118, 171.
(21) RAR. *OLV.* 33; *SA.* 926; GENT, GROOT SEMINARIE, akte d.d. oktober 1294.

De grafelijke controle uitte zich, afgezien van het benoemingsrecht dat een soort voorafgaande controle was, door het nazicht van de rekeningen (art. 26). Voorts werden schepenen die vals recht spraken rechtstreeks door de graaf gevonnist (art. 21).

1.B.3. Dagelijkse werking

1.B.3.A. Plaats en tijdstip van samenkomst

De schepenen vergaderden in het schepenhuis. Dit bevond zich op de plaats waar in de XVIde eeuw het huidige stadhuis werd opgetrokken. Over het tijdstip van samenkomst is niets geweten. Daar de oorkonden waarschijnlijk dezelfde dag werden opgemaakt als waarop de zaak voorkwam, is het mogelijk na te gaan op welke dagen van de week de schepenbank zetelde.

Dag	Briefoorkonden	Chirografen	Totaal	%
maandag	7	32	39	21,1
dinsdag	14	22	36	19,4
woensdag	11	23	34	18,4
donderdag	4	12	16	8,6
vrijdag	3	14	17	9,2
zaterdag	10	9	19	10,3
zondag	8	16	24	13,0
	57	128	185	100

Uit de tabel blijkt een duidelijke voorkeur voor het begin van de week. Een verklaring voor dit fenomeen is niet bekend. Opvallend is ook dat men op zondag bleef doorwerken. Er zijn zelfs een aantal oorkonden opgemaakt op feestdagen: O.L.V.-Hemelvaart 1320, lichtmis 1333, allerheiligen 1349 (22). Het onderscheid tussen briefoorkonden (opgemaakt in aanwezigheid van de voltallige schepenbank) en chirografen (waarbij er meestal slechts twee schepenen aanwezig waren) is weinig relevant. Er kan evenmin worden aangetoond dat één of meerdere dagen voor welbepaalde rechtshandelingen gereserveerd waren.

1.B.3.B. Verloop van een zaak

Bij de eigenlijke rechtspraak was de maning door de poortbaljuw als vorstelijk vertegenwoordiger, een essentieel gegeven. De vorst werd in het Ancien Régime immers aanzien als enige rechtspreker. Was de baljuw niet in de stad aanwezig, dan kon er ook geen recht gesproken worden. Criminele zaken kenden een snelle afwikkeling. Na het vonnis volgde de onmiddellijke execu-

(22) RAR. *OLV.* 79: *SA.* 941, 953.

tie, zonder dat men daarbij nog veel woorden aan de zaak verspilde. Documenten die ons iets meer releveren over strafzaken, duiken pas vanaf de XVde eeuw op. Bij de burgerlijke zaken valt op dat er aan wettelijke toewijzingen steeds drie rechtszittingen vooraf waren gegaan, vooraleer men het goed aan een partij toewees (23).

In gevallen van vrijwillige rechtspraak kwamen de betrokken partijen met een ontwerpakte voor twee of meer schepenen. Vervolgens werden enkele juridische handelingen voltrokken. In de oorkonden vormen uitdrukkingen als ... *ende si deden al dat sie hieraf toe sculdech waren bi wette*... hiervan de duidelijke weerslag. Uiteindelijk werd het document opgemaakt.

In een kleine stad als Geraardsbergen werd de oorkonde vermoedelijk nog dezelfde dag opgesteld. Zo valt er in het eindprotocol van de bewaarde oorkonden geen verschil waar te nemen tussen de *actio* (de dag waarop de rechtshandeling plaatsgreep) en de *conscriptio* (de dag waarop het document werd neergeschreven). Indien het document niet onmiddellijk was opgemaakt zouden de partijen daarenboven nog eens verplicht geweest zijn om het bewijskrachtige document te komen ophalen.

1.B.3.C. Het secretariaat

Het neerschrijven van de oorkonden gebeurde door de stadsklerk en enkele scribenten. Over de personen die deze job uitoefenden is weinig geweten. Hetzelfde geldt voor de genese van de oorkonden. In de Geraardsbergse kanselarij, als men al van een kanselarij kan gewagen, ging men daarenboven verre van uniform tewerk.

Eenmaal de opdracht ontvangen een document op te stellen, togen de klerken aan het werk. Mogelijk gebruikten ze bij hun voorbereidende activiteiten een vooroorkonde of formulierboek. Daarna werd de eigenlijke tekst opgesteld *(redactio)*, gevolgd door het neerschrijven van de akte in netschrift *(mundatio)*. Vervolgens werd de oorkonde gevalideerd d.m.v. een zegel of chirografering *(validatio)*. De briefoorkonden werden waarschijnlijk persoonlijk door de stadsklerk gezegeld. Het chirograafteken werd daarentegen steeds door de scribent van de chirograaf aangebracht. Of

(23) RAR. *OLV.* 118, 171.

men in de periode 1280-1360 de tekst reeds in schepenregisters neerschreef blijft onbekend. Ten slotte werd de oorkonde aan de begunstigde partij overhandigd *(remissio)*.

Hoeveel originelen werden er nu opgemaakt? Bij de briefoorkonden zoveel als er begunstigde partijen waren (meestal één). De chirografen werden echter steeds in drievoud uitgevoerd. Het middenstuk was voor de begunstigde partij bestemd. Een tweede exemplaar werd in de stedelijke archieftoren, de Dierkost, gedeponeerd, terwijl het laatste stuk door één van de schepenen die als bewijskrachtige getuige was opgetreden, mee naar huis werd genomen. Dit blijkt o.a. uit meerdere dorsale notities op middenstukken in de aard van *Hieraf hout kopie...* gevolgd door de naam van de schepen (24). Soms, wanneer er meerdere begunstigden waren, maakte men zelfs vier of vijf exemplaren op (25).

1.C. Enkele andere instellingen te Geraardsbergen

1.C.1. De gezworenen

Het grafelijk privilege van 1303 maakt voor het eerst gewag van een college van gezworenen, bestaande uit acht afgevaardigden van de gilden. Deze lieden werden begin februari voor de duur van één jaar door de grafelijke commissarissen aangesteld. Op het einde van hun ambtstermijn kozen ze, op advies van gilde- en ambachtsleden, zelf hun opvolgers: zeven nieuwe gezworenen en één uit hun eigen midden omwille van zijn ervaring (26). Daarbij zorgden ze er steeds voor dat alle acht Geraardsbergse gilden vertegenwoordigd waren (27). Nadat de graaf de opstand van 1325-1330 had neergeslagen, verloren de gilden en ambachten, de drijvende krachten achter de opstand, heel wat van hun macht. De graaf stelde in 1331 een nieuwe college van zeven gezworenen in, dat niet langer door de gezworenen, maar wel door de meer graafsgetrouwe schepenen diende verkozen te worden, en wel binnen de drie dagen na de vernieuwing van de schepenbank. Verzuimden de schepenen hieraan, dan werden de zeven gezworenen door de graaf zelf aangesteld (art. 12).

Hun bevoegheid blijft grotendeels onbekend. De gezworenen

(24) RAR. *BL.* 117, 120; *OLV.* 73bis, 89, 93, 113, 118, 121, 122, 129, 133, 146, 155, 165, 165bis, 166, 167bis, 183, 192, 195, 196.
(25) RAR. *OLV.* 129, 133, 147, 147bis.
(26) V. FRIS, *o.c.*, p. 294.
(27) Geraardsbergen telde tot 1330 volgende acht ambachten en gilden: huidevetters, koeielederschoenmakers, geitenlerenschoenmakers, brouwers, bontbewerkers, kooplui, oude-kleerkopers en bakkers. RAR. *SMB.* 220.

vervulden een rol in de vrijwillige rechtspraak. In talrijke chirografen treft men immers één schepen en één gezworene samen als bewijskrachtige getuigen aan. Uitzonderlijk traden twee gezworenen (en geen enkele schepen) als getuige op (28). De gezworenen hadden ook medezeggenschap bij belangrijke politieke en economische beslissingen. Zo keurden ze in 1332 de overdracht goed van een deel van de stedelijke rente-inkomsten aan het hospitaal (29).

Ambtsjaar	Gezworenen
1315	Jan Mentin
1317	Jan de Vroede
1323	Jan Scoutheet, Gerard van Bonte
1335	Gillis Donker, Jan van Keregem
1336	Alaams Crul, Jan Gaffelkin-de Witte
1338	Jan Cornut
1342	Simon de Pelc
1348	Simon de Pelc, Jan Minne
1357	Raas van Bullegem, Godeverd van Lammersvelde

De meeste bij naam gekende gezworenen hebben ook in de schepenbank gezeteld. Men kon echter niet terzelfdertijd van beide instanties deel uitmaken. Wel gebeurde het vaak dat men het ene jaar schepen was en het daaropvolgende jaar gezworene of vice versa. B.v.: Gerard van Bonte 1322 s., 1323 g., 1324 s.; Jan Scoutheet 1323 g., 1324 s., Jan van Keregem 1334 s., 1335 g., Jan Gaffelkin-de Witte 1335 s., 1336 g.; Raas van Bullegem 1356 s., 1357 g., 1358 s. (30).

De nauwe contacten tussen de schepenbank en het college van de gezworenen komen ook tot uiting in hun respectievelijke documenten. Zo valt er diplomatisch geen verschil waar te nemen tussen oorkonden waarbij louter schepenen ofwel schepenen en/of gezworenen als bewijskrachtige getuigen optreden.

1.C.2. Het laathof van de St.-Adriaansabdij

De abdij met haar uitgebreide bezittingen, vormde sedert de vroege middeleeuwen een heerlijkheid met eigen rechtsmacht, met een baljuw, meier en laathof (31). Het abbatiaal laathof was bevoegd in alle zaken waarbij goederen van de abdij betrokken

(28) RAR. *BL.* 117: *OLV.* 49, 55, 66bis, 68, 88, 89, 93, 94, 100, 113, 147, 147bis, 148, 149.
(29) RAR. *OLV.* 83.
(30) s. = schepen, g. = gezworene.
(31) *Coutumes...*, p. 622.

waren. Zo traden de laten of laatschepenen op wanneer de abdijmeers te Moerbeke door de vruchtgebruiker als onderpand werd gebruikt (32). Voorts bij de verpachting van een huis in de Nederste Hunnegemstraat, eigendom van St.-Adriaans (33). Voor het laathof kon iedereen ook bewijskrachtige documenten laten opmaken.

Hoe en door wie het laathof werd samengesteld blijft een open vraag. In elk geval bestond de instelling minstens uit vijf laatschepenen, die waarschijnlijk door de abt werden aangeduid en levenslang in functie bleven. Hetzelfde gold vermoedelijk voor de meier. Deze diende waarschijnlijk aan een bijkomende benoemingsvoorwaarde te voldoen: hij moest monnik zijn in de abdij (34). Ten slotte weze nog opgemerkt dat de oorkonden van het laathof door dezelfde scribenten werden neergeschreven als deze afkomstig van andere Geraardsbergse instanties. Uit diplomatisch oogpunt verschillen de stukken afkomstig van het laathof nauwelijks van deze opgemaakt voor stedelijke instellingen.

Datum	Meier	Laatschepenen
16 dec. 1332		Alaams Crul, Raas de Haghemutere, Peter van den Broeke, Lodewijk van Vilbeke, Jan Vlieghe
9 feb. 1333		Peter van den Broeke, Jan Vlieghe
24 nov. 1344	Willem van Laken	Jan Gaffelkin-Damman, Jan Minne
18 mei 1346		Jan Gaffelkin-Damman, Lodewijk van Vilbeke
21 nov. 1354	Lieven de Crane	Wouter de Leestmaker, Lieven van Gavere
19 nov. 1358	Lieven de Crane	Gillis Minne, Lieven van Gavere
30 jun. 1360	Lieven de Crane	Gerard van der Planken, Jan Vranx

2. De sociale positie van de Geraardsbergse schepenen

2.A. Schepenlijst en onomastieke tabel (35)

1283 Boudewijn van Eversbeke
Jan van Vilbeke

1284 Jan Gaffelkin
Gillis Stulvin
Walter van der Straten
Boudewijn van Eversbeke

(32) RAR. *OLV.* 82, 131.
(33) RAR. *SA.* 944.
(34) Meier Lieven de Crane was monnik in de abdij.
(35) De lijst werd opgesteld aan de hand van de namen die we in de onderzochte oorkonden aantroffen. De verouderde, en soms foutieve literatuur, A. DE PORTEMONT, *o.c.*, p. 27-30, werd hier buiten beschouwing gelaten. Daar de schepenen in februari vervangen werden, impliceert dit dat b.v. onder het schepenjaar 1320 de schepenen aangegeven worden die in functie waren tussen februari 1320 en februari 1321.

1287 Walter van der Straten
Boudewijn van Eversbeke

1290 Jan Gaffelkin
Claus Gaylinc
Gillis Stulvin
Wouter van der Gracht
Jan van der Planken
Walter van der Straten
Boudewijn van Eversbeke

1293 Jan Corpout
Simon de Meyer
Jan Gaffelkin
Claus Gaylinc
Jan Louis
Zeger Scoutheet
Boudewijn van Eversbeke

1294 Jan Corpout
Simon de Meyer
Jan Gaffelkin
Claus Gaylinc
Jan Louis
Zeger Scoutheet
Boudewijn van Eversbeke

1295 Jan Corpout
Simon de Meyer
Jan Gaffelkin
Claus Gaylinc
Jan Louis
Zeger Scoutheet
Boudewijn van Eversbeke

1296 Jan Corpout
Simon de Meyer
Jan Gaffelkin
Claus Gaylinc
Jan Louis
Zeger Scoutheet
Boudewijn van Eversbeke

1297 Jan Corpout
Simon de Meyer
Jan Gaffelkin
Claus Gaylinc
Jan Louis
Zeger Scoutheet
Boudewijn van Eversbeke

1300 Gerard Gaffelkin
Glaus Gaylinc
Gillis Mentin
Jan Minne
Zeger Scoutheet
Gerard van Pollare
Jan Vleisch

1301 Zeger Coels (36)
Jan Gaffelkin de Jonge
Jan Gaylinc
Adriaan Gelinten
Wouter van der Gracht
Boudewijn van Eversbeke
Jan van Vilbeke
Zeger Vleisch

1302 Gerard van Pollare
Gillis Willois

1304 Jan Gaffelkin
Jan Nokerstoc
Matthijs Tellepennings
Boudewijn van Eversbeke
Jan van Vilbeke
Zeger Vleisch
Jan Vlieghe

1305 Simon Coels, Meierszoon
Peter de Kint
Gerard Gaffelkin
Jan Louis
Gerard van Bonte
Wouter van Bullegem
Jan Vleisch

1306 Jan de Ruwe
Jan Gaffelkin
Claus Minne
Peter van den Broeke
Peter van Markebroek
Zeger Vleisch
Adriaan Vlieghe

1307 Jan Crul
Gerard Gaffelkin
Gerard Gaylinc
Jan Louis
Gerard van Bonte
Jan van Brakel
Jan van Vilbeke

(36) Zeger Coels verdwijnt uit de schepenbank tussen 13 maart 1301 en 29 januari 1302. Vermoedelijk overleed hij in die periode. Wie van de andere schepenen zijn opvolger was weten we niet. RAR. *BP.* 1, f° 98r.-99r.; *SA.* 928.

1309 Simon Coels
Gerard Gaylinc
Jan Louis
Gerard van Bonte
Jan van Vilbeke
Gerard van Wisenbeken
Jan Vlieghe

1310 Jan Crul
Alaams de Kint
Jan de Ruwe
Jan Gaffelkin
Jan Hergoet
Jan Scoudeharinc
Gillis Willois

1311 Gerard Gaffelkin
Gerard Gaylinc
Gerard van Bonte
François van de Plassche
Jan van der Planken
Jan van Vilbeke

1312 Peter Cornut
Jan Gaffelkin
Jan Gaylinc
Adriaan Gelinten
Jan Louis
Jan van Brakel
Jan Vleisch

1313 Jan Gaffelkin, Clauszoon
Jan Nokerstoc
Matthijs Tellepennings
Gerard van Bonte
Maas van Brakel
Peter van den Broeke
François van de Plassche

1314 Jan Boene
Jacop Dapperhals
Arnout de Heidine
Arnout de Scerre
Jan de Vroede
Gerard Gaffelkin
Willem van Brakel

1315 Jan Gaffelkin
Jan Louis
Jan van Brakel
Gerard van de Cruusweghe
François van de Plassche
Jan van der Planken
Jan Vlieghe

1317 Jan Crul
Jan Gaffelkin
Gerard Scoudeharinc
Maas van Brakel
Gerard van de Cruusweghe
François van de Plassche
Jan van der Planken

1318 Gerard Gaffelkin
Jan Nokerstoc
Gerard van Bonte
Jan van Brakel
Gillis van der Planken
Jan Vleisch, meester
Jan Vlieghe

1319 Claarbout de Meyer
Jan Gaffelkin
Maas van Brakel
Wouter van der Gracht
Jan van der Planken
Peter van Markebroek
Jan van Vilbeke

1320 Alaams Crul
Jan Minne
Gerard van Bonte
Gillis van der Planken
Thonis van Schendelbeke
Jan Vleisch, meester
Jan Vlieghe

1321 Jan Molmeersch
Gillis van den Eechaute
Jan van der Planken

1322 Alaams Crul
Gillis Minne
Gerard van Bonte
Maas van Brakel
Thonis van Schendelbeke
Jan Vleisch
Jan Vlieghe

1323 Claarbout de Meyer
Jan Minne
Jan Nokerstoc
Gerard Scoudeharinc
Jan van Aspelare
Jan van der Planken
Lodewijk van Vilbeke

1324 Jan de Witte-Gaffelkin
Jan Scoutheet
Gerard van Bonte
Gerard van de Cruusweghe
Wouter van der Gracht
Jan van Vilbeke
Jan Vleisch, meester

1325 Gillis Minne
Jan Nokerstoc

1326 Maas van Brakel
Michiel van der Overpoorten
Jan Vlieghe

1329 *28 april 1329* (37)
Jan de Clercq
Jan Vlieghe

1330 *4 en 29 december 1330* (38)
Raas de Haghemutere
Claarbout de Meyer
Jan de Selversmet
Jan Minne
Gillis tSculphin
Wouter van der Gracht
Jan Vlieghe

1331 *21 mei, 7 en 28 september, 24 december 1331* (39)
Raas de Haghemutere
Jan de Selversmet
Jan de Witte-Gaffelkin
Jan Minne
Wouter van der Gracht
Jan van der Mersche
Jan Vlieghe

1332 Raas de Haghemutere
Gillis Minne
Jan Molmeersch
Maas van Brakel
Wouter van der Gracht
Jan van Keregem
Jan Vlieghe

1333 Raas de Haghemutere
Jan de Selversmet
Jan Mettergans
Jan Minne
Wouter van der Gracht (40)
Michiel van der Overpoorten
Jan Vlieghe
Jan van Keregem (40)

1334 Michiel van der Overpoorten
Jan van Keregem

1335 Alaams Crul
Jan de Selversmet
Jan de Witte-Gaffelkin
Jan Mettergans
Gillis Minne
Michiel van der Overpoorten
Jan Vlieghe

1336 Jan Minne
Gillis van den Eechaute

1337 *18 maart 1337* (41)
Jan de Ruwe
Jan de Selversmet
Jan Minne
Gillis van den Eechaute
Michiel van der Overpoorten
Jan van Keregem
Jan Vlieghe

1337 *6 mei 1337* (42)
Alaams Crul
Jan de Selversmet
Gerard van de Cruusweghe
Michiel van der Overpoorten
Coel van Bullegem
Jan van Keregem
Jan Vlieghe

1338 *8 april 1338* (43)
Jan de Witte-Gaffelkin
Jan Minne
Gillis Scoutheet
Gillis tSculphin
Jan van Keregem
Gerard van Lisbroek
Jan Vlieghe

(37) Voor de periode 1329-1331 geven we, wegens de troebele periode en de daarmee samenhangende wijzigingen, de samenstelling van de schepenbank op de desbetreffende data. RAR. *BP*, 1, f° 106r.-107r.
(38) RAR. *OLV*. 75; *SMB*. 3, f° 184 r.
(39) RAR. *BL*. 114, 115, 116; *OLV*. 77; *SA*. 943.
(40) Wouter van der Gracht overleed tussen 18 maart en 9 oktober. In de schepenbank werd hij opgevolgd door Jan van Keregem. RAR. *BP*. 1, f° 96r.-97r.; *OLV*. 84.
(41) Ook voor 1337-1338 geven we, gezien de vreemde samenstelling, steeds de precieze datum weer. RAR. *BP*. 1, f° 110r.-111r.
(42) RAR. *SA*. 945.
(43) RAR. *OLV*. 96.

1338 *11 mei 1338* (44) ·
Jan Minne
Gerard van Lisbroek

1338 *9 en 28 augustus 1338* (45)
Lieven van Gavere

1339 Jan Mettergans
Claus van Ogy

1340 Michiel Boudewins
Diederik Mahauden
Jacop van der Zwalmen
Lieven van Gavere

1341 Gillis Donker
Jan Mettergans
Jan Minne
David Molmeersch
Gillis van den Kelre
Michiel van der Baren
Claus van Ogy

1342 Jan Cornut
Wouter de Leestmaker
Lieven van Gavere
Willem van Mussenbroek
Gijzelbrecht van Piperzele
Jan Vranx
Gillis Wannolf

1343 Jan Mettergans
Gillis van den Kelre

1344 Jan van Remecourt
Jan Vranx

1345 Arnout Coels
Bartolomeus de Preit
Jan Minne
Jan van Akerne
Michiel van der Baren
Gillis van der Leughenen
Gijzelbrecht van Piperzele

1346 Michiel Boudewins
Jan Mettergans
Jan van Vussegem

1347 Jan Blondel
Jan Minne
Jacop van der Zwalmen

1348 Jan van Boendale

1349 Claus Minne
David Molmeersch
Gerard van der Planken
Lodewijk van Vilbeke

1350 Jan van Akerne
Gillis van der Leughenen

1351 Hendrik Bosscaert
Simon de Pelc
Joost van Lammersvelde

1352 Coel van Bullegem
Gillis van den Kelre

1353 Adriaan de Ruwe
Raas Gaylinc
Coel van Bullegem
Gillis van den Kelre
Jan van der Molen
Gerard van der Planken
Joost van Lammersvelde

1354 Simon de Pelc
Gerard Gaylinc
Jan van Akerne
Coel van Bullegem
Jan van der Schelden
Lodewijk van Vilbeke
Jan van Vussegem

1355 Jan de Scumere
Matthijs Nokerstoc
Coel van Bullegem
Gillis van den Kelre
Gerard van der Planken
Joost van Lammersvelde

1356 Simon de Ruwe
Jan de Witte-Gaffelkin
Daneel Scoudeharinc
Raas van Bullegem
Wouter van der Elst
Jan van der Schelden
Lodewijk van Vilbeke

1357 Gillis Gaffelkin
Gerard Gaylinc
Matthijs Nokerstoc
Jan Utenwilghen
Coel van Bullegem
Gerard van der Planken
Joost van Lammersvelde

1358 Hendrik Bosscaert
Simon de Pelc
Simon de Ruwe

(44) RAR. *OLV.* 98.
(45) RAR. *OLV.* 99, 100.

Jan de Scumere
Raas van Bullegem
Jan van der Schelden

1359 Lodewijk de Blauwere
Gerard Gaylinc
Coel van Bullegem

Wouter van der Elst
Gillis van der Varent
Jan van Hasselt
Godeverd van Lammersvelde

1360 Hendrik Bosscaert
Simon de Ruwe
Lieven van Gavere

Blondel Jan 1347
Boene Jan 1314
Boudewins Michiel 1340, 1346
Bosscaert Hendrik 1351, 1358, 1360

Coels Arnout 1345
Coels Simon 1305, 1309
Coels Zeger 1301
Cornut Jan 1342
Cornut Peter 1312
Corput Jan 1293, 1294, 1295, 1296, 1297
Crul Alaams 1320, 1322, 1335, 1337, 1338
Crul Jan 1307, 1310, 1317

Dapperhals Jacop 1314
de Blauwere Lodewijk 1359
de Clercq Jan 1329
de Haghemutere Raas 1330, 1331, 1332, 1333
de Heidine Arnout 1314
de Kint Alaams 1310
de Kint Peter 1305
de Leestmaker Wouter 1342
de Meyer Claarbout 1319, 1323, 1330
de Meyer Simon 1293, 1294, 1295, 1296, 1297
de Pelc Simon 1351, 1354, 1358
de Preit Bartolomeus 1345
de Ruwe Adriaan 1353
de Ruwe Jan a 1306, 1310
de Ruwe Jan b 1337
de Ruwe Simon 1356, 1358, 1360
de Scerre Arnout 1314
de Scoutheet: zie Scoutheet
de Scumere Jan 1355, 1358
de Selversmet Jan 1330, 1331, 1332, 1335, 1337
de Vroede Jan 1314
de Witte-Gaffelkin: zie Gaffelkin
Donker Gillis 1341

Gaffelkin Gerard 1300, 1305, 1307, 1311, 1314, 1318
Gaffelkin Gillis 1357
Gaffelkin Jan a 1284, 1290, 1293, 1294, 1295, 1296, 1297
Gaffelkin Jan b (46) 1301, 1304, 1306, 1310, 1312
Gaffelkin Jan c (46) 1313, 1315, 1317, 1319
Gaffelkin-de Witte Jan a (46) 1324, 1331, 1335
Gaffelkin-de Witte Jan b (46) 1338, 1356

(46) Daar beide schepenen dezelfde naam droegen, is het uit de oorkonden niet steeds op te maken welke van beide naamgenoten men precies bedoelde.

Gaylinc Claus 1290, 1293, 1294, 1295, 1296, 1297, 1300
Gaylinc Gerard a 1307, 1309, 1311
Gaylinc Gerard b 1354, 1357, 1359
Gaylinc Jan 1301, 1312
Gaylinc Raas 1353
Gelinten Adriaan 1301, 1312

Hergoet Jan 1310

Louis Jan 1293, 1294, 1295, 1296, 1297
1305, 1307, 1309, 1312, 1315

Mahauden Diederik 1340
Mentin Gillis 1300
Mettergans Jan 1333, 1335, 1339, 1341, 1343, 1346
Minne Claus a 1306
Minne Claus b 1349
Minne Gillis 1322, 1325, 1332, 1335
Minne Jan a 1300
Minne Jan b 1320, 1323, 1330, 1331, 1333, 1336
1337, 1338, 1341, 1345, 1347
Molmeersch David 1341, 1349, 1352
Molmeersch Jan 1321, 1332

Nokerstoc Jan 1304, 1313, 1318, 1323, 1325
Nokerstoc Matthijs 1355, 1357

Scoudeharinc Daneel 1356
Scoudeharinc Gerard 1317, 1323
Scoudeharinc Jan 1310
Scoutheet Gillis 1338
Scoutheet Jan 1325
Scoutheet Zeger 1293, 1294, 1295, 1296, 1297, 1300
Stulvin Gillis 1284, 1290

tSculphin Gillis 1330, 1338
Tellepennings Matthijs 1304, 1313

Utenwilghen Jan 1357

van Akerne Jan 1345, 1350, 1352, 1354
van Aspelare Jan 1323
van Boendale Jan 1348
van Bonte Gerard 1305, 1307, 1309, 1311, 1313
1318, 1320, 1322, 1324
van Brakel Jan 1307, 1312, 1315, 1318
van Brakel Maas 1313, 1317, 1319, 1322, 1326, 1332
van Brakel Willem 1314
van Bullegem Coel 1337, 1352, 1353, 1354, 1355, 1357, 1359
van Bullegem Raas 1356, 1358
van Bullegem Wouter 1305
van de Cruusweghe Gerard 1315, 1317, 1324, 1337
van den Broeke Peter 1306, 1313
van den Eechaute Gillis 1321, 1336, 1337
van den Kelre Gillis 1341, 1343, 1352, 1353, 1355
van de Plassche François 1311, 1313, 1315, 1317
van der Baren Michiel 1341, 1345
van der Elst Wouter 1356, 1359

van der Overpoorten Michiel 1326, 1333, 1334, 1335, 1337, 1338
van der Gracht Wouter a 1290
van der Gracht Wouter b 1302
van der Gracht Wouter c 1319, 1324, 1330, 1331, 1332, 1333
van der Leughenen Gillis 1345, 1350
van der Mersche Jan 1331
van der Molen Jan 1353
van der Planken Gerard 1349, 1353, 1355, 1357
van der Planken Gillis 1318, 1320
van der Planken Jan a 1290
van der Planken Jan b 1311, 1315, 1317, 1319, 1321, 1323
van der Schelden Jan 1354, 1356, 1358
van der Straten Walter 1284, 1287, 1290
van der Varent Gillis 1359
van der Zwalmen Jacop 1340, 1347
van Eversbeke Boudewijn 1283, 1284, 1287, 1293, 1294
1295, 1296, 1297, 1301, 1304
van Gavere Lieven 1338, 1340, 1342, 1360
van Hasselt Jan 1359
van Keregem Jan 1332, 1333, 1334, 1337, 1338
van Lammersvelde Godeverd 1359
van Lammersvelde Joost 1351, 1353, 1355, 1357
van Lisbroek Gerard 1338
van Markebroek Peter 1306, 1319
van Mussenbroek Willem 1342
van Ogy Claus 1339, 1341
van Piperzele Gijzelbrecht 1342, 1345
van Pollare Gerard 1300, 1302
van Remecourt Jan 1344
van Schendelbeke Thonis 1320, 1322
van Vilbeke Jan a 1283
van Vilbeke Jan b 1301, 1304, 1307, 1309, 1311, 1319, 1324
van Vilbeke Lodewijk a 1323
van Vilbeke Lodewijk b 1349, 1354, 1356
van Vussegem Jan 1346, 1354
van Wisenbeken Gerard 1309
Vleisch Jan 1300, 1305, 1312, 1318, 1320, 1322, 1324
Vleisch Zeger 1301, 1304, 1306
Vlieghe Adriaan 1306
Vlieghe Jan 1304, 1309, 1315, 1318, 1320, 1322, 1326, 1329
1330, 1331, 1332, 1333, 1335, 1337, 1338
Vranx Jan 1342, 1344
Willois Gillis 1302, 1310

2.B. Sociale achtergrond en andere bezigheden

2.B.1. Bezit

De Geraardsbergse schepenen behoorden tot de begoede lieden van de stad. Hun rijkdom sproot vooral voort uit handelsactiviteiten. Geraardsbergen kende immers vanaf de XIIde eeuw een bloeiperiode als textielstad (47). Meerdere schepenen hebben zich met de lakenhandel ingelaten. Hun aldus verkregen kapitaal belegden deze schepenen-kooplui in grond. De belangrijkste schepenfamilies waren dan ook vaak eigenaar van één of ander leen of heerlijkheid in de omgeving van de stad. Zo worden meerdere leden van de families Corput en Gaylinc als leenmannen van de heer van Boelare vermeld. Deze bezittingen op het platteland hebben de schepenen waarschijnlijk pas verworven nadat ze fortuin hadden gemaakt in de stad. Ze behoorden dus niet tot de oude adellijke geslachten van Vlaanderen.

Niet alleen buiten de wallen, maar ook binnen de stadsmuren beschikten ze over heel wat eigendommen, in hoofdzaak huizen (48). Zowel het Gaffelkinstraatje als de Pieter Kintstraat verwijzen naar Geraardsbergse schepenen, en wel omdat die persoon of familie in de desbetreffende straat veel onroerende goederen bezat (49). De aandacht dient eveneens gevestigd op de talrijke rente- en pachtinkomsten waarvan de schepenen genoten.

De rijkdom van enkele schepengeslachten blijkt zeer goed uit de door hen verrichte schenkingen aan religieuze instellingen. Jan Gaylinc II stichtte in 1328 op één van zijn vele lenen te Schendelbeke een kartuize. Spoedig bleek deze plaats ongeschikt voor de vestiging van een religieuze instelling. Daarom stelde hij in 1329 zijn domein Ten Bossche te St.-Martens-Lierde ter beschikking van de kloosterlingen (50). Het jaar daarop kocht hij 11 bunder land, genaamd Ten Faite, en gelegen te Lierde. In 1332 schonk hij aan de kartuizers Ten Faite alsook het bos Weversdal en een weide, samen 6 1/2 bunder beslaand en gelegen te Nederbrakel (51). Lodewijk van Vilbeke schonk in 1356 aan zijn dochter, cisterciënzerin in Beaupré te Grimminge, een erfelijke rente van 2 lb.

(47) V. FRIS, *o.c.*, p. 375, p. 387-388.
(48) RAR. *OLV.* 84, 85; *SA.* 926, 943.
(49) M. FRANCQ, *Toponymie van Geraardsbergen*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling RUG., 1979, p. 23-24, p. 91-92.
(50) RAR. *SMB.* 3, f° 182v.-183r.
(51) RAR. *SMB.* 380.

par. per jaar voor pitansie (52). Jan de Scumere gaf samen met zijn vrouw in 1358 een erfelijke rente van 4 lb. par. per jaar aan zijn dochter, non in de abdij van Beaulieu te Petegem-aan-de-Schelde. Daarnaast kreeg de abdij jaarlijks 19 s. 2 d. par. (53).
In beide gevallen viel de rente na het overlijden van de rentetrekker toe aan de religieuze instelling.

2.B.2. Institutionele bezigheden

De belangrijkste openbare functie in het middeleeuwse Geraardsbergen was het schepenambt dat men echter vanaf de XIVde eeuw slechts om de twee jaar kon bekleden. Gewoonlijk was men dus maar om de twee, drie of vier jaar schepen. Zo b.v. Gerard Gaylinc I in 1307, 1309 en 1311; Gerard Gaylinc II in 1354, 1357 en 1359; Jan van Akerne in 1345, 1350, 1352 en 1354. De functie van gezworene was weliswaar onverenigbaar met het schepenambt, maar in het tussenliggende jaar brachten heel wat schepenen het tot gezworene. Van de 11 bij naam gekende gezworenen komt alleen Jan Mentin niet in de schepenlijst voor.

Het lidmaatschap van het laathof van de St.-Adriaansabdij was daarentegen wel cumuleerbaar met een schepenfunctie: Raas de Haghemutere zetelde in 1332 terzelfdertijd in de stedelijke schepenbank en in het abbatiaal laathof. Jan Vlieghe, meermaals stadsschepen wordt in 1332 en 1333 als laatschepen van St.-Adriaans vermeld. De meiers van St.-Adriaans komen daarentegen niet in de schepenlijst voor. Bestond hier misschien wel een cumulatieverbod? Of dient de verklaring gezocht in het feit dat de meier steeds een monnik was?

Verder onderzoek zou kunnen aantonen dat heel wat stadsschepenen ook zetelden in talrijke schepenbanken, leen- en laathoven van heerlijkheden op het omliggende platteland. Volgende gegevens wijzen duidelijk in die richting. Zo vindt men Jan Corput, Wouter van der Gracht, Claus I Gaylinc, Jan I Gaylinc en Gerard I Gaylinc terug als leenmannen van de heer van Boelare (54). Jan Corput en Claus I Gaylinc zetelden daarnaast ook nog in

(52) RAR. *BP.* 1, f° 93v.-94v. Pitansie is het uitdelen van voedsel aan religieuzen in een klooster. J. VERDAM, *Middelnederlandsch handwoordenboek*, 1964², p. 466.
(53) RAR. *BL.* 119.
(54) RAG. *De Ghellinck-Vaernewyck I* 3; RAR. *BP.* 1, f° 65r.-v.

de schepenbank van Overboelare (55).

Functies als voogd, provizeur, sterfelijk laat en amman, waarvan er in de schepenoorkonden sporadisch sprake is, waren overwegend in handen van telgen uit notoire Geraardsbergse schepengeslachten. Gillis Minne en Zeger Coels waren in 1330 voogd over Elisabeth Bets, wiens man handelingsonbekwaam was (56). Jan Mettergans oefende in 1358 de voogdij uit over Jan van Markebroek (57). Jan Gaffelkin-Damman oefende meerdere jaren de functie van stedelijk amman uit (58). Jan de Selversmet wordt in een oorkonde van 1344 als sterfelijk laat van het O.L.V.-hospitaal vermeld (59). Ten slotte was Simon de Pelc in 1357 provizeur van de H.-Geesttafel (60).

2.B.3. Een aparte schepenklasse?

Als men al van een aparte schepenklasse kan gewagen, dan was deze zeker niet gesloten. In de onomastieke tabel treft men voor de periode 1280-1360 liefst 84 verschillende achternamen aan. Toch kan men een tiental families duidelijk als schepengeslachten bestempelen zoals blijkt uit volgende tabel.

Schepengeslacht	Aantal bekende schepenen
Gaylinc	5
Minne	5
Gaffelkin	4 of 5 (61)
van der Planken	4
de Ruwe	3 of 4 (61)
Coels	3
Scoudeharinc	3
Scoutheet	3
van Brakel	3
van Bullegem	3
van Vilbeke	3

De gewone stedelingen groepeerden zich in ambachten of gilden (62). Tot 1330 mochten deze verenigingen de gezworenen

(55) *Corpus van Middelnederlandse teksten,* uitg. M. GYSSELING, reeks I, *Ambtelijke bescheiden,* dl. III, 1977, p. 1694.
(56) RAR. *SMB.* 3, f° 182v.-183r.
(57) RAR. *OLV.* 194, 195.
(58) V. FRIS, *o.c.,* p. 290.
(59) RAR. *OLV.* 131.
(60) RAR. *OLV.* 184.
(61) De problemen komen voort uit het feit dat meerdere leden van de familie dezelfde voornaam dragen.
(62) Beide termen worden te Geraardsbergen door elkaar gebruikt.

verkiezen. Het valt echter op dat ook reeds voor 1330 de gezworenen uit de klassieke schepenfamilies afkomstig waren, wat laat vermoeden dat de schepengeslachten ook binnen de ambachten en gilden heel wat invloed bezaten.

Grote spanningen tussen de verschillende sociale klassen schijnen er te Geraardsbergen niet te zijn voorgekomen. Enkel in de periode 1326-1329, en kort na 1340 werden de schepenen tijdelijk naar het achterplan verwezen. Tussen 1326 en 1329 namen de ambachten op aanstoken van hun Gentse collega's de macht over. Deze machtsgreep liep in 1330 voor gilden en ambachten echter falikant af toen hun goederen door de graaf geconfisceerd werden (63). Hoe de verhouding tussen schepenen en ambachten eruit zag in het kader van de politieke verwikkelingen rond 1340 blijft tot op heden onduidelijk.

3. Oorkonden van de Geraardsbergse schepenen: briefoorkonden en chirografen

3.A. Indelingswijze van oorkonden

3.A.1. Vanuit diplomatisch standpunt

De Geraardsbergse schepenoorkonden kan men in twee groepen onderverdelen. De eerste groep, de zgn. echte oorkonden, zijn opgesteld in de eerste persoon meervoud en vangen als volgt aan: *Wi + (namen van de schepenen-oorkonders)*. Bij de chirografen is het dictamen daarentegen objectief in de derde persoon gesteld. De aanhef luidt: *Weten alle de ghene die siin...*

Naar de formulering van het begindeel kan men enerzijds ook spreken van briefoorkonden die een volledige adressering meedragen, en de eigenlijke charters waarbij het bewijskrachtig karakter uit de beginformule naar voren komt. De chirografen behoren tot deze tweede categorie. Waarom men te Geraardsbergen nu eens briefoorkonden, dan weer chirografen opmaakt blijft onbekend.

(63) RAR. *SMB.* 220; V. GAUBLOMME, *De kartuize St.-Martens-Bos te St.-Martens-Lierde en de ontbonden gilden van Geraardsbergen, - Het Land van Aalst,* dl. XIV, 1962, p. 165-177.

3.A.2. Volgens de rol van de schepenen

Rol van de schepenen	Aantal
schepenen als oorkonders	64
schepenen als mede-oorkonders	—
schepenen als bewijskrachtige getuigen die ondertekenen	136
schepenen als onderzegelaars	—
schepenen als ondertekenaars	—
	200

Alle 64 exemplaren waarbij de schepenen als oorkonders optreden behoren tot de groep van de briefoorkonden. De 136 oorkonden waarin de schepenen als bewijskrachtige getuigen fungeren zijn in chirograafvorm opgesteld.

3.A.3. Omvang van het overgeleverde bronnenbestand en evolutie van briefoorkonden naar chirografen

Periode	Aantal briefoorkonden	%	Aantal chirografen	%	Totaal
1281-1290	2	66,67	1	33,33	3
1291-1300	6	85,71	1	14,29	7
1301-1310	8	57,14	6	42,86	14
1311-1320	13	56,52	10	43,48	23
1321-1330	13	65	7	35	20
1331-1340	18	48,65	19	51,35	37
1341-1350	2	6,25	30	93,75	32
1351-1360	2	3,13	62	96,87	64
	64		136		200

Wat het aantal bewaarde oorkonden betreft, valt er een stijging doorheen de tijd waar te nemen. Immers, hoe verder men in de XIVde eeuw doordrong, des te meer de maatschappij verschriftelijkte, wat meteen zijn weerslag heeft op het aantal overgeleverde documenten. De lichte terugval in het decennium 1321-1330 is ongetwijfeld een gevolg van de Geraardsbergse opstand tegen het grafelijk gezag in de jaren 1325-1330. Het is b.v. markant dat er geen enkele schepenakte overgeleverd is uit de periode tussen 3 februari 1326 en 28 april 1329.

Wanneer men de periode 1281-1290 wegens het ontbreken van afdoende bronnen buiten beschouwing laat, dan stelt men voor de daaropvolgende decennia een procentuele toename vast van het aantal chirografen. Dit alles staat in scherp contrast met andere Vlaamse steden waar de chirografering reeds in de XIVde eeuw over haar hoogtepunt heen was.

3.B. Uitwendige kenmerken

Alle 170 onderzochte originelen zijn met de vederpen op perkament neergeschreven. De meest voorkomende inktkleuren zijn zwart en donkerbruin. Alle oorkonden zijn rechthoekig van vorm. Bij de briefoorkonden is er omwille van de zegeling op dubbele staart een plica of voetplooi aanwezig. Het formaat wordt bepaald door de lengte van de tekst. De grootste briefoorkonde is 250 mm. breed en 427 mm. hoog, inclusief een voetplooi van 58 mm. (64). De afmetingen van de grootste chirograaf bedragen 206 mm. (breed) op 291 mm. (hoog) (65).

De validatietekens werden altijd op dezelfde plaats aangebracht. Bij de briefoorkonden is het zegel op dubbele staart in het midden onderaan bevestigd. Het handelt hierbij om het scabinaal tegenzegel, uitgevoerd in bruine was. Dit ronde zegel met een diameter van 48 mm. en een dikte van 6 à 7 mm. toont een tienberg, getopt met een kruis. De legende uitgevoerd tussen twee cirkels pareltjes luidt: *S. SECRETI* (66).

Het chirograafteken vindt men steeds op de boven- en onderkant van de akte terug. Het bestaat bijna altijd uit de letters *CYROGRA*. De meest aangewende opsplitsing luidt *CY-RO-GRA* hoewel sporadisch andere combinaties opduiken. Op één oorkonde uit 1341 treft men *C-A-R-T-A* als chirografering aan (67). Eén enkele keer is het chirograafteken door de scribent enigszins kunstig uitgewerkt geworden (68).

3.C. Inwendige vormelijke kenmerken

De gebruikelijke oorkondentaal is het Middelnederlands, wat aantoont dat Geraardsbergen een door en door Vlaamse stad was en is. Voor de periode 1280-1360 treft men enkel 2 Latijnse en 2 Franse oorkonden aan (69). Dat de Franse taal nauwelijks voorkomt is des te verwonderlijker wanneer men een vergelijking maakt met andere kleine steden juist benoorden de taalgrens. Te

(64) RAR. *OLV.* 46.
(65) RAR. *OLV.* 155.
(66) BRUSSEL, ALGEMEEN RIJKSARCHIEF *Zegelafgietsels* 18819; A. DE GHELLINCK-VAERNEWYCK, *Sceaux et armoiries des villes communes, échevinages, châtellenies, métiers, et seigneuries de la Flandre ancienne et moderne*, 1935, p. 179.
(67) RAR. *OLV.* 118.
(68) RAR. *OLV.* 170.
(69) RAG. *Saint Genois* 460; RAR. *BP.* 1, f° 108r.-v.; *OLV.* 37; *SMB.* 220.

Duinkerke, St.-Winnoksbergen, Veurne, Nieuwpoort, Kortrijk komen er in dezelfde periode procentueel vrij veel Franstalige schepenoorkonden voor (70).

Een grondige diplomatische ontleding van de verschillende bestanddelen (beginprotocol, *corpus,* eindprotocol) lijkt in het kader van dit artikel ongepast. Wel dient opgemerkt dat er een grondig verschil bestaat qua opbouw tussen enerzijds de briefoorkonden en anderzijds de chirografen. Voorts is gebleken dat elke klerk een aantal persoonlijke uitdrukkingswijzen hanteerde, welke nu een zeer goed houvast bieden bij de identificatie van de verschillende scribenten.

3.D. Scribenten

Over de auteurs van de schepenoorkonden is in feite weinig geweten. Algemeen stelt men dat een stadsklerk, geholpen door enkele bedienden, instond voor het opmaken van de ambtelijke stukken (71). Hun namen zijn slechts in uitzonderlijke gevallen bekend. Een chirograaf dagtekenend van 7 augustus 1309 werd door een zekere Carnage opgesteld (72). Twee chirografen, d.d. 27 mei en 9 december 1310 zijn van de hand van een zekere Nete (73). Voorts weet men dat stadsklerk Jan de Clercq in de woelige jaren 1325-1330 deel uitmaakte van de anti-grafelijke strekking. In 1329 bracht hij het zelfs tot schepen (74). Maar nog datzelfde jaar werd de grafelijke macht te Geraardsbergen hersteld, waardoor Jan moest aftreden en de graaf om vergiffenis vragen (75).

Hoewel de naam van vele scribenten onbekend blijft, is het toch mogelijk een groot aantal oorkonden op basis van inwendige en uitwendige criteria aan één welbepaalde hand toe te schrijven. Elke scribent had immers een eigen manier van werken. Vooreerst is er de schrijfwijze: hoe maakte hij de verschillende letters, welk afkortingssysteem gebruikte hij? Chirografering, randversieringen, versierde letters... vormen een tweede uitwendig criterium.

(70) R. MANTOU, *Actes originaux rédigés en français dans la partie flamingante du comté de Flandre, 1250-1350, étude linguistique, (Werken uitgegeven door de koninklijke commissie voor toponymie en dialectologie,* dl. XV), 1972, p. 40-84.
(71) V. FRIS, *o.c.,* p. 307-309.
(72) RAR. *OLV.* 42.
(73) RAR. *OLV.* 42bis, 43.
(74) V. FRIS, *o.c.,* p. 308.
(75) H. PIRENNE, *Le Soulèvement de la Flandre maritime de 1323-1328, (Commission royale d'histoire,* dl. XXII), 1900, p. 189-190.

Inhoudelijk blijkt iedere klerk begin- en eindprotocol op een eigen wijze aan te wenden. Ook linguïstische elementen kunnen bij de identificatie helpen. Ten slotte spelen ook eventuele dorsale notities een rol.

Via de uiteengezette werkwijze was het mogelijk voor de periode 1330-1360 alleen al 16 verschillende handen te onderscheiden. De meeste van deze scribenten stonden in voor de redactie van slechts enkele oorkonden. Van twee scribenten zijn evenwel vrij veel exemplaren overgeleverd (76). Waarschijnlijk handelt het in beide gevallen om documenten die door de stadsklerk persoonlijk werden neergeschreven. Deze kon met zijn schrijfactiviteiten in zijn onderhoud voorzien. Daarentegen zijn de overige oorkonden opgemaakt door verschillende klerken die niet in vaste stadsdienst stonden, maar af en toe voor de schepenbank optraden, waarbij ze dan een forfaitaire vergoeding opstreken. Zowel de stadsklerken als de overige scribenten waren ook regelmatig actief bij andere instellingen te Geraardsbergen of in de omgeving. Zo is b.v. een chirograaf daterend van 25 september 1357, en opgemaakt voor de schepenbank van Nederboelare, duidelijk van de hand van de Geraardsbergse stadsklerk (77).

4. Inhoudelijke ontleding van de Geraardsbergse schepenoorkonden

4.A. Procentuele analyse van de verschillende types

(76) Zo stond dezelfde persoon in voor de redactie van volgende 22 oorkonden uit de jaren 1331-1347: RAR. *BL.* 116; *OLV.* 79, 81, 82, 83, 84, 85, 87, 93, 96, 97, 99, 100, 113, 116, 120, 146, 147ter; *SA.* 943, 944, 949, 952. Een tweede scribent nam volgende 17 oorkonden uit de periode 1353-1360 voor zijn rekening: RAR. *BL.* 119, 121; *OLV.* 155, 161, 168, 169, 179, 180, 181, 185, 187, 188, 189, 197, 197bis, 200; *SMB.* 224.

(77) RAR. *OLV.* 187.

4. Inhoudelijke ontleding van de Geraardsbergse schepenoorkonden

4.A. Procentuele analyse van de verschillende types

Inhoudelijke-typologische indeling			Aantal	%
VRIJWILLIGE RECHTSPRAAK (aantal 190; 91,35 %)	A. i.v.m. erfpachten en erfelijke renten (aantal 143; 68,75 %)	1. Vestigen van erfelijke renten	44	21,15
		2. Kopen, verkopen, doorgeven van erfelijke renten	26	12,50
		3. Erfpachten	44	21,15
		4. Kopen van een goed + teruggave tegen een erfpacht	18	8,66
		5. Schuldbekentenissen van erfelijke renten	10	4,81
		6. Bezettingswissels	1	0,48
	B. overige (aantal 47; 22,60 %)	7. Tijdpachten	11	5,30
		8. Vidimi	5	2,40
		9. Bekrachtigingen van onderlinge overeenkomsten, verklaringen	12	5,77
		10. Overige kopen en verkopen	5	2,40
		11. Ruilen	2	0,96
		12. Schenkingen en schuldbekentenissen van schenkingen	12	5,77
OFFICIELE MEDEDELINGEN (aantal 3; 1,44 %)		13. Officiële mededelingen	3	1,44
VONNISSEN (aantal 4; 1,92 %)		14. Vonnissen	4	1,92
COMBINATIES (aantal 11; 5,29 %)		15. Combinaties van twee types	11	5,29
			208	100

Meer dan 90 % van de briefoorkonden en chirografen betreft vrijwillige rechtspraak. Trouwens, wanneer men de gecombineerde oorkonden nader ontleedt blijken ook de meeste exemplaren van deze groep tot de vrijwillige rechtspraak te behoren, zodanig dat het totale aandeel van de vrijwillige rechtspraak in feite tot boven de 95 % oploopt. Men stelt hetzelfde verschijnsel eveneens vast in andere Vlaamse steden (78).

Dit hoge percentage kan verkeerdelijk de indruk wekken als zouden de schepenen zich louter met de vrijwillige rechtspraak ingelaten hebben. Er zijn echter zeker heel wat rechtszaken voor de stadsschepenbank gekomen waarbij er nooit een *conscriptio* - dat is de neergeschreven weerslag van de zaak in één of ander document - plaatshad. Bij de eigenlijke rechtspraak volgde immers na de *actio* (de rechtszaak), de directe uitvoering van het vonnis.

Dat voornamelijk rechts- en eigendomstitels overgeleverd zijn, is niet louter een gevolg dat er bij dergelijke zaken steeds een *conscriptio* plaatshad, maar komt voorts door de zorg waarmee deze documenten bewaard werden. Voor de begunstigde partijen waren ze van essentieel belang bij het opeisen van hun rechten.

4.B. Nadere uitwerking van enkele inhoudelijke themata

4.B.1. Pachtcontracten

(Tabel zie blz. 228

(78) In het kader van het geciteerde seminarie ondernamen onze medestudenten een gelijkaardige studie voor Aalst, Brugge, Hulst, Rijsel en Veurne.

4.B. Nadere uitwerking van enkele inhoudelijke themata

4.B.1. Pachtcontracten

Datum		Pachter	Verpachter	Duur	Verpachte goed	Prijs
20 nov.	1314	Jan van de Kerkhove	meesteres van het hospitaal	7 j.	Gastmeers te Schendelbeke	6 lb. zwarte
2 jun.	1317	Hendrik Mertin	meesteres en zusters van het hospitaal	15 j.	6 dagwand land te Voorde en Smeerebbe	50 s. oude zwarte
23 mei	1323	Jan Kerstinen	hospitaal	12 j.	Hospitaalgoed te Idegem	40 lb. zwarte
29 jan.	1324	Gillis de Trompere	meesteres en zusters van het hospitaal	20 j.	Hof en boomgaard te Waaienberge	18 s. zwarte
3 mei	1335	Yde van de Kerkhove	hospitaal	9 j.	Tiende te Schendelbeke	12 oude groot + natura
9 aug.	1335	Jan Coudehove	meesteres en zusters van het hospitaal	12 j.	6 dagwand land te Voorde en Smeerebbe	10 oude groot
21 mei	1336	Jan de Wuist	hospitaal	11 j.	5 dagwand meers te Overboelare	40 oude groot
5 jun.	1336	Soykin de Broeder	hospitaal	12 j.	Hospitaalgoed te Idegem	43 lb. zwarte
14 aug.	1348	Steven van der Haghe	hospitaal	15 j.	Hof en boomgaard te Waaienberge	18 s. zwarte
30 sep.	1357	Joes de Busere	sterfelijk laat van Beaulieu	12 j.	5 bunder 1 dagwand land bij Geraardsbergen	57 s. 6 d.
27 jun.	1360	Gillis de Frane	hospitaal	20 j.	Erf te Geraardsbergen	24 s.

4.B.3.B. Meerdere betaaltermijnen per jaar (8 voorbeelden: 6,84 %)

Eerste betaaldatum	Dient betaald tegen	Duur	Tweede betaaldatum	Dient betaald tegen	Duur	Aantal	Totale duur
st.-jan midzomers (24 jun.)	1 maand erna	30 d.	kerstavond (24 dec.)	1 maand erna	31 d.	1	61 d.
st.-jan midzomers (24 jun.)	st.-peter begin aug.	38 d.	kerstavond (24 dec.)	lichtmis	40 d.	1	78 d.
st.-jan midzomers (24 jun.)	kerstavond	183 d.	kerstavond (24 dec.)	st.-jan midzomers	182 of 183 d.	3	365 of 366 d.
st.-peter begin aug. (1 aug.)	lichtmis	185 d.	lichtmis (2 feb.)	st.-peter begin aug.	180 of 181 d.	1	365 of 366 d.
st.-baafs (1 okt.)	1 maand erna	31 d.	lichtmis (2 feb.)	1 maand erna	28 of 29 d.	2	59 of 60 d.
						8	

Steeds is een religieuze instelling eigenaar van het verpachte goed. Vaak staat de priorin van het hospitaal (in de oudste stukken meesteres genaamd) al dan niet samen met de andere zusters als verpachter vermeld. Eén keer wordt ze zelfs bij naam genoemd: een zekere Sofie stond in 1314 aan het hoofd van de hospitaalgemeenschap (79). Bij de verpachting door Beaulieu trad Jan Vincke als tussenpersoon op. Waarschijnlijk was hij de sterfelijke laat van de Petegemse abdij (80). De pachters waren meestal woonachtig in het gehucht of op de parochie alwaar het verpachte goed gelegen was: Jan van de Kerkhove te Schendelbeke, Hendrik Mertin te Voorde, Jan Kerstinen en Soykin de Broeder te Idegem, Gillis de Trompere en Steven van der Haghe te Waaienberge (81).

Dat de pachttermijn meestal een veelvoud van drie bedraagt heeft men pogen te verklaren door te verwijzen naar het drieslagstelsel. Anderzijds dient onderstreept dat de pachtcontracten gedurende bijna de volledige pachtduur een zeer grote vrijheid lieten aan de landgebruiker. Wel verbond de pachter er zich soms toe de grond enkele keren te *overmessen* (bemesten), dit om bodemuitputting te voorkomen. Zo moest Hendrik Mertin het gepachte areaal gedurende de 15-jarige pachtperiode drie keer bemesten (82). Yde van de Kerkhove diende deze bewerking één keer uit te voeren in 9 jaar (83). Soykin de Broeder was verplicht één keer in 12 jaar het land te bemesten, maar dan wel tijdens de laatste 4 jaar (84). Joes de Busere diende de bewerking twee keer uit te voeren in 12 jaar, waarvan zeker één maal tijdens de laatste 6 jaar (85).

In enkele contracten was het de pachter ook verboden te *verandsaden,* dat is het kweken van vruchten buiten de gevestigde vruchtwisseling. Ook deze bepaling was erop gericht overdreven bodemuitputting tegen te gaan. Zo mochten de pachters van het hospitaalgoed te Idegem tijdens de twee laatste jaren van hun pacht niet tegen de gebruikelijke vruchtopvolging ingaan (86). Joes de Busere mocht de 5 1/4 bunder die hij van Beaulieu pachtte, tijdens de drie laatste jaren niet *verandsaden* (87). Een-

(79) RAR. *OLV.* 48.
(80) RAR. *BL.* 117.
(81) RAR. *OLV.* 48, 55, 66bis, 68, 93, 149.
(82) RAR. *OLV.* 55.
(83) RAR. *OLV.* 89.
(84) RAR. *OLV.* 93.
(85) RAR. *BL.* 117.
(86) RAR. *OLV.* 68, 93.
(87) RAR. *BL.* 117.

zelfde verplichting trof Yde van de Kerkhove op haar 1 1/2 bunder (88).

Het stipuleren van de *latinghe* had tot doel ervoor te zorgen dat het goed zich op het einde van de pachttermijn in dezelfde toestand bevond als bij de aanvang. Om achteraf moeilijkheden te voorkomen werd de *latinghe* in het contract meestal goed omschreven. Zo gaf men b.v. aan hoeveel bomen er zich op het goed dienden te bevinden (89); dat de pachter het hooi van één jaar oud op het land moest laten (90); hoeveel koren en mest er in de schuren moest zijn (91); dat een deel van het land braak diende te liggen (92)...

Andere bepalingen regelden o.a. het onderhoud van de gebouwen die zich op het verpachte goed bevonden, of het vereffenen van renten die op de verpachte goederen rustten (93). In het pachtcontract van hof en boomgaard te Waaienberge was zelfs een optie ingesloten. Bood de pachter bij een nieuwe verpachting evenveel als andere kandidaat-pachters, dan verbond het hospitaal er zich toe het complex opnieuw aan hem te verpachten (94).

De pachtprijs was natuurlijk afhankelijk van de omvang van het verpachte goed. Eventuele schommelingen vallen uit het relatief schaarse bronnenbestand nauwelijks af te leiden. De jaarlijkse pacht van het hospitaalgoed te Idegem blijkt tussen 1323 en 1336 te zijn opgelopen van 40 naar 43 lb. zwarte par. (95). Daarentegen bleef de pachtprijs van het hof te Waaienberge tussen 1324 en 1348 onveranderd 18 s. zwarte par. (96). Als borgen fungeerden meestal enkele familieleden en/of dorpsgenoten van de pachter. Wanneer de pacht diende vereffend te worden, maakt onderstaande tabel duidelijk.

Wijze van betaling	Aantal
één betaaldag	
kerstavond (24 dec.)	3
lichtmis (2 feb.)	2

(88) RAR. *OLV.* 89.
(89) RAR. *OLV.* 93, 94.
(90) RAR. *OLV.* 48.
(91) RAR. *OLV.* 68.
(92) RAR. *BL.* 117.
(93) RAR. *OLV.* 68, 93.
(94) RAR. *OLV.* 66bis, 149.
(95) RAR. *OLV.* 68, 93.
(96) RAR. *OLV.* 66bis, 149.

st.-maarten (11 nov.) 1

één betaalperiode
tussen kerstavond (24 dec.) en 28 dec. 2

twee betaaldagen
kerstavond (24 dec.) en st.-jan (24 jun.) 1

twee betaalperioden
tussen kerstavond (24 dec.) en lichtmis (2 feb.)
en tussen 10 jun. en st.-jan (24 jun.). 2

11

4.B.2. Het muntstelsel

4.B.2.A. Tot 1315

In enkele Geraardsbergse schepenoorkonden uit de late XIIIde eeuw vindt men na de som, zoals steeds uitgedrukt in schellingen en/of denieren, de vermelding *Vlemsch* terug, waarmee de contractanten wilden aangeven dat de som diende betaald te worden in klinkende Vlaamse munt, in casu de te Aalst geslagen zilveren 2/3 groot (een 2/3 afleiding van de Franse koninklijke Tourse groot) (97). Deze Tourse groot was gelijk aan 1 s., zodat wanneer iemand te Geraardsbergen 4 s. *Vlemsch* diende te betalen, hij daarvoor 6 klinkende Aalsterse 2/3 groten op tafel moest leggen.

Algemene troebelen binnen het graafschap en de daarmee gepaard gaande Franse inmengingen bewerkstelligden rond 1294 het definitief verdwijnen van de Aalsterse munt ten voordele van de Tourse groot. In contracten uit de jaren na 1294 is er dan ook sprake van *...alselkere munte alse ghinghe ende gave sal sin binnen Gheroutsberghe* (98) of *...payment van Gheroutsberghe* (99). Dit systeem was weinig interessant. Vooreerst was de verhouding tussen zilvermunt en pasmunt niet vastgelegd. Anderzijds was de crediteur niet beschermd tegen de talrijke devaluaties van de groot. Dit alles heeft ongetwijfeld meermaals tot moeilijkheden geleid. Sporen zijn o.a. terug te vinden in een oorkonde van 12 april 1312 waarbij een muntgeschil geregeld werd (100).

4.B.2.B. 1315-1340

De geciteerde moeilijkheden zorgden ervoor dat men de som in pasmunt ging uitdrukken, onmiddellijk gevolgd door de

(97) RAR. *OLV.* 24bis, 25, 26.
(98) RAR. *OLV.* 33, 36, 39, 40; *SA.* 925, 926.
(99) RAR. *SA.* 927.
(100) RAR. *BP.* 1, f° 89r.-90r.

verhouding van die pasmunt t.o.v. de courante zilvermunt (de Tourse groot) (101). In enkele oorkonden treft men aldus volgende aanduiding aan: ...*ouder suarter par.* ... *in ouden grooten coninx tornoise elken over X d. ende* ∅ (1 oude Tourse groot = 10 1/2 d. oude zwarte par.) (102). Vanaf 1319 schakelde men over op ...*suarter par.*, waarbij 1 oude Tourse groot gelijk was aan 12 d. (1 oude Tourse groot = 1 s. of 12 d. zwarte par.) (103).

In de jaren dertig ging men zelfs de som in plaats van in zwarte par., rechtstreeks in oude Tourse groot uitdrukken (104). Toch bleef af en toe de verhouding tussen pasmunt en zilvermunt in de oorkonden behouden: ...*ouder groter coninx tornoise elken ouden groten coninx tornoise gherekent over I d.* (105). Na 1340 komen nog slechts sporadisch muntaanduidingen in Tourse groot voor (106).

4.B.2.C. 1340-1360

De twee decennia tussen 1340 en 1360 worden in Vlaanderen gekenmerkt door een vrij stabiele muntsituatie. In de schepenoorkonden uitte zich dat in het feit dat de bedragen zonder verdere toelichting in parisis-waarden werden uitgedrukt (107). De verhouding van de rekenmunt zowel t.o.v. de pasmunt als de zilveren Tourse groot lag blijkbaar vast, zodat de contractanten het niet nodig achtten de juiste verhouding te vermelden.

Pas naar het eind van deze periode werden er vaak toevoegingen in de aard van ...*alsulker goeder munte alse onse heere van Vlaendre sal doen ontfaen van sinen tseinze ende renten binnen Gheroutsberghe* in de tekst opgenomen (108). Deze bepaling scheen erop gericht te zijn, de partijen opnieuw extra-zekerheid te bieden tegen mogelijke muntaanpassingen.

4.B.3. Vervaldata van erfelijke renten en erfpachten

Hoe en wanneer diende een debiteur, in het middeleeuwse Geraardsbergen, zijn renteverplichtingen na te komen? Ofwel

(101) Dit gebeurde voor het eerst op 20 november 1314. RAR. *OLV.* 48.
(102) RAR. *OLV.* 52, 54, 55; *SA.* 938.
(103) RAR. *OLV.* 57, 66bis, 68, 77, 96, 149.
(104) RAR. *OLV.* 81, 88, 89, 94.
(105) RAR. *OLV.* 100, 148; *SMB.* 3, f° 182v.-183r.
(106) RAR. *BP.* 1, f° 82r.-83r.; *OLV.* 148, 149, 154, 173; *SMB.* 3, f° 75r.-v.
(107) RAR. *BL.* 118, 122, 123; *BP.* 1, f° 113v., 48/2; *OLV.* 129, 131, 161, 171, 181, 184, 185, 188; *OGAG.* 1398; *SA.* 952.
(108) RAR. *BL.* 117, 120; *OLV.* 197, 198, 200.

diende hij de verschuldigde som in één jaarlijkse schijf te vereffenen, ofwel waren er meerdere schijven binnen het jaar voorzien. Anderzijds kwam het voor dat de som ofwel op één bepaalde dag, ofwel binnen een bepaalde periode moest betaald worden. Laat ons even aan de hand van 117 schepenoorkonden de situatie te Geraardsbergen nagaan.

4.B.3.A. Eén betaaltermijn binnen het jaar (102 voorbeelden: 87,18 %)

Betaaldatum	Dient betaald tegen	Aantal	Duur betaalperiode
lichtmis (2 feb.)	6 weken erna	1	42 d.
lichtmis (2 feb.)	pasen	6	49 à 83 d.
lichtmis (2 feb.)	beloken pasen	1	56 à 90 d.
lichtmis (2 feb.)	st.-jan midzomers	1	142 of 143 d.
lichtmis (2 feb.)	lichtmis	1	365 of 366 d.
vastenavond (3 feb.-9 maa.)	pasen	1	40 d.
pasen (22 maa. - 25 apr.)	beloken pasen	1	7 d.
pasen (22 maa. - 25 apr.)	sinksen	1	50 d.
pasen (22 maa. - 25 apr.)	beloken sinksen	1	57 d.
1 mei	einde mei	1	30 d.
sinksen (10 mei - 13 jun.)	st.-jan midzomers	1	11 à 45 d.
st.-jan midzomers (24 jun.)	8 dagen erna	2	8 d.
st.-jan midzomers (24 jun.)	14 dagen erna	2	14 d.
st.-jan midzomers (24 jun.)	st.-peter begin aug.	5	38 d.
st.-jan midzomers (24 jun.)	6 weken erna	1	42 d.
st.-jan midzomers (24 jun.)	st.-bartolomeus	1	62 d.
st.-jan midzomers (24 jun.)	st.-baafs	3	100 d.
st.-peter begin aug. (1 aug.)	o.l.v.-halfoogst	1	15 d.
st.-peter begin aug. (1 aug.)	1 maand erna	1	31 d.
st.-peter begin aug. (1 aug.)	st.-baafs	2	61 d.
st.-cornelis (16 sep.)	st.-baafs	1	15 d.
st.-baafs (1 okt.)	14 dagen erna	1	14 d.
st.-baafs (1 okt.)	allerheiligen	2	31 d.
st.-baafs (1 okt.)	st.-maarten	4	41 d.
st.-baafs (1 okt.)	kerstavond	3	84 d.
st.-baafs (1 okt.)	st.-baafs	1	365 of 366 d.
allerheiligen (1 nov.)	st.-maarten	1	10 d.
allerheiligen (1 nov.)	kerstavond	1	53 d.
allerheiligen (1 nov.)	4 kerstdagen	1	57 d.
st.-maarten (11 nov.)	kerstavond	3	43 d.
st.-maarten (11 nov.)	dertiendag	1	56 d.
kerstavond (24 dec.)	dertiendag	6	13 d.
kerstavond (24 dec.)	5 weken erna	1	35 d.
kerstavond (24 dec.)	lichtmis	38	40 d.
kerstavond (24 dec.)	halfvasten	2	68 à 102 d.
binnen de 4 kerstdagen (25 → 28 dec.)		1	4 d.
		102	

In 90 gevallen fungeerden kerkelijke feestdagen als *terminus postquem* en *terminus antequem*. Daarentegen gold slechts 11 keer een kerkelijk feest als beginlimiet, gevolgd door het aantal dagen of weken waarbinnen de betaling diende te geschieden (109). Hieronder waren er twee contracten die de debiteur zelfs een volledig jaar de tijd gaven om zijn verplichtingen na te komen (110). Ten slotte werden in één contract 1 en 31 mei uitdrukkelijk als begin- en eindlimiet aangegeven (111).

Er bestonden verschillende perioden, waarbinnen de debiteur de verschuldigde rente diende te vereffenen. Slechts één variante, nl. deze tussen kerstavond en lichtmis was in het middeleeuwse Geraardsbergen zeer in trek (38 voorbeelden op 102!). De duur van de betaalperiode beliep meestal 14 dagen à 3 maanden. Uitschieters waren een korte periode van 4 dagen (112) en deze waarbij de debiteur 1 jaar de tijd kreeg om de rente uit te betalen (113).

4.B.3.B. Meerdere betaaltermijnen per jaar (8 voorbeelden: 6,84 %)

(Tabel zie blz. 228)

(109) RAR. *BL.* 108, 120; *BP.* 1, f° 80v.-82r., f° 83v.-84v., f° 108 r.-v.; *OLV.* 24bis, 33, 40, 42bis, 49; *SA.* 925.
(110) RAR. *BP.* 1, f° 80v.-82r.; *OLV.* 49.
(111) RAR. *OLV.* 174.
(112) RAR. *OLV.* 44.
(113) RAR. *BP.* 1, f° 80v.-82r.; *OLV.* 49.

Weerom fungeerden kerkelijke feestdagen als begin- en eindlimiet. De totale duur van de betaalperiode variëerde tussen de 2 maanden en 1 jaar.

4.B.3.C. Eén betaaldag per jaar (7 voorbeelden: 5,98 %)

In 7 scabinale oorkonden was uitdrukkelijk gestipuleerd dat de debiteur op een welbepaalde dag de rente diende te vereffenen. Betaaldagen waren pasen, st.-jan midzomers, st.-baafs, st.-maarten en kerstavond (3 keer).

* * *

Besluit

Het is dus mogelijk gebleken om aan de hand van schepenoorkonden en enkele andere bronnen toch een ruw beeld te schetsen van de Geraardsbergse stadsschepenbank tussen 1280 en 1360. Als instelling tussen vorst en stadsbevolking blijkt de schepenbank het voornaamste administratief en gerechtelijk college binnen de stad. Het is dan ook niet verwonderlijk dat hoofdzakelijk, zoniet uitsluitend lieden uit betere kringen dit college bevolken. De studie van de stadsschepenbank is derhalve terzelfdertijd een studie van de belangrijkste sociale klasse te Geraardsbergen.

Anderzijds hebben het derde en vierde onderdeel bewezen dat schepenoorkonden niet alleen de institutionele en sociale geschiedenis vooruit helpen. Het diplomatisch onderzoek leerde ons heel wat verrassende eigenheden van de Geraardsbergse scribenten kennen (taalgebruik, chirografering...). Ten slotte hopen we dat enkele willekeurige inhoudelijke uitwerkingen (pachtcontracten, muntgeschiedenis en rentetechniek) enerzijds de onbeperkte historische rijkdom van schepenoorkonden hebben aangetoond, maar anderzijds ook een miniscule Geraardsbergse bijdrage mogen zijn in zowel de agrarische als economische geschiedenis van het graafschap Vlaanderen.

Het Bestuur van de Geschiedkundige Vereniging "Het Land van Aalst" ziet zich genoodzaakt het abonnementsgeld voor 1986 te verhogen tot 400 fr. Vanaf 1981 kon de prijs stabiel worden gehouden op 350 fr., niettegenstaande telkenjare het vooropgestelde volume (296 blz.) ruimschoots werd overschreden. Dankzij de financiële steun van de Vlaamse Gemeenschap, het Provinciebestuur en de Stad Aalst, sponsering door het Noordstarfonds, door inkomsten van naverkoop en vooral door de inzet van de bestuursleden, kon deze prijs worden behouden. De stijging van de drukkosten en de posttarieven maken deze kleine prijsverhoging thans noodzakelijk. Het bestuur hoopt evenwel de bijdrage voor enkele jaren op dit niveau te kunnen behouden.
Wij durven hopen, geachte abonné, dat deze kleine prijsverhoging U niet zal weerhouden, en dat U ons tijdschrift door Uw lidmaatschap zal blijven steunen.

De Redaktie.

ISIDOOR HALLAERT (1865-1958) IN DE WEZENZORG EN HET KULTUURFLAMINGANTISME

(Bijdrage tot de geschiedenis van het socio-kulturele leven in Aalst)

door Marc UYTTERSPROT

INHOUD

Bronnen en Literatuur
Inleiding
a. Levensschets van Isidoor Hallaert
b. "De Gewezen Weesjongens" - "De Algemene Wezenbond van België"
c. "Het Algemeen Nederlands Verbond" - "Volksopbeuring"

Deel I. Isidoor Hallaert en de wezenwerking
1. De wezenwerking te Aalst
a. De wezenzorg
1. Meisjes
2. Jongens
b. "De Gewezen Weesjongens"
c. De voorzitters
d. De ere-voorzitters
2. De nationale wezenwerking
a. "De Algemene Wezenbond van België"
b. Het Wezenblad

Deel II. Isidoor Hallaert en het kultuurflamingantisme in Aalst
a. Hoe het groeide
b. "Het Algemeen Nederlands Verbond"
c. "Volksopbeuring"

Deel III. Figuren rond Isidoor Hallaert
a. Gustaaf Meert (1887-1916)
b. Rosa de Guchtenaere (1875-1942)
c. Gustaaf Vermeersch (1877-1924)
d. Odila van den Berghe (1881-1956)

Besluit

Bijlagen
1. Broeders-oversten van het jongensweeshuis
2. Het bondslied van de "Algemene Wezenbond van België"
3. Het bestuur van het "Algemeen Nederlands Verbond" te Aalst
4. Kulturele aktiviteiten van het "Algemeen Nederlands Verbond" te Aalst
a. Voordrachten
b. Kunstavonden
5. Lied van het "Algemeen Nederlands Verbond"
6. Isidoor Hallaert over folklore
7. Naamregister

BRONNEN EN LITERATUUR

A. Archieven

Aalst, Stadsarchief.

Archief van de Burgerlijke Hospitalen, Gods- en Weeshuizen en van het Bureel van Weldadigheid van Aalst.

nr. 19. Resolutieboek van de Kommissie der Burgerlijke Hospitalen Gods- en Weeshuizen
9 januari 1867-1877 oktober 23

nr. 420. Reglement voor het meisjesweeshuis te Aalst van 31 augustus 1846.

nr. 421. Reglement voor het weeshuis te Aalst van 15 september 1850.

nr. 422. Intern reglement voor het jongensweeshuis, begin XXe eeuw.

nr. 425. Register der opgenomen kinderen in het meisjesweeshuis te Aalst, 1830-1850.

nr. 426. Register der opgenomen kinderen in het jongensweeshuis te Aalst, 1821-1851.

nr. 432. Register der beraadslagingen over de voorbereidingen en resultaten van het jubelkongres van het verbond der gewezen weesjongens van België dat te Aalst in 1924 doorging. 1923-1925.

nr. 676. Briefwisseling e.d. oudwezenbond. 1947 e.v.

Aalst, Archief van de Kon. Aloude Rederijkerskamer De Catharinisten.

Boek C - Biezondere Archiefstukken.
10. Akte van herinrichting.
21. Ledenlijst 1891-1900, nadien bijgewerkt tot 1909.

Groot Dokumentatieboek I.
diverse stukken.

Groot Dokumentatieboek III.
nr. 313. Isidoor Hallaert overleden.

B. Werken

ANGERMILLE, K. *De lotgevallen van een aktivist.* Borgerhout, 1931.

BAERT, K. *Werkdokument van een gezond rechtsherstel in Aalst en in de Denderstreek.* Aalst, z.d., 2de druk.

BUEGEM, I. VAN.*De beeldende kunsten te Aalst,* Aalst, z.d.

BLEECKER-INGELAER, H. DE. e.a. *Vrouwen in de Vlaamse Beweging.* Gent, 1981.

BOEL, K. *Hippoliet Meert, Taalkundige, flamingant, activist.* Aalst, 1983.

BOON, L.P. *Leven en werk van Gustaaf Vermeersch.* Brussel, 1960.

COPPENS, G. *Bijdrage tot de geschiedenis van de Liberale partij te Aalst (1894-1924).* Lic. verh. R.U. Gent, 1978-79, onuitgegeven.

COURTEAUX, F. *De kapel van de H. Geest 1470-1970 en de Armenzorg te Aalst.* Aalst, 1970.

CRICK, J. *In Memoriam August Meert.* Aalst, 1916.

D'HAESE, R. *De overgang van Daensisme naar Vlaams-Nationalisme in het Arrondissement Aalst 1914-1925.* Lic. verh. R.U. Gent, 1976, onuitgegeven.

ELIAS, H.J. *Vijfentwintig jaar Vlaamse Beweging 1914-1939.* eerste deel, *De eerste wereldoorlog en zijn onmiddellijke nasleep. Augustus 1914 - november 1919.* Antwerpen, 1969. *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging.* Tielt, 1973.

FREDERICQ, P. *Schets eener Geschiedenis der Vlaamsche Beweging.* Derde deel, eerste stuk. Gent 1908.

GHYSENS, J. *Kent U ze nog... de Aalstenaars,* Zaltbommel, 1974.
GHYSENS, J. *Aalst in oude prentkaarten,* Zaltbommel, 1975.
GHYSENS, J. *Het Aalsters volksleven 1. Het markt- en straatlied 1860-1950.* Aalst, 1978.
GHYSENS, J. *Het Aalsters volksleven 2. Liedjes op populaire thema's 1950-1979.* Aalst, 1979.
HEYDEN, A. VAN DER. *Oorlogskroniek II der stad Aalst.* Aalst 1984.
KIECKENS L. en UYTTERSPROT C. *De Catharinisten in de negentiende en de twintigste eeuw.* Aalst, 1984.
LECLAIR, F. *Woord vooraf* in *Klosjes, klosjes... en andere verhalen* (Vermeersch G.). Hasselt, 1964.
MOLLE, P. VAN. *Het Belgisch Parlement 1894-1972.* Antwerpen, 1972.
NUFFEL, P. VAN. *Alostum Religiosum.* Aalst, 1911.
NUFFEL, P. VAN. *Historiek der oude straten.* Aalst, 1914.
NUFFEL, P. VAN. *De Duitsers in Aalst.* Aalst, 1921.
PLATTEAU, P. *Gustaaf Vermeersch.* Brugge, 1979.
POTTER DE, F. en BROECKAERT J. *Geschiedenis der stad Aalst.* deel 3, Gent 1857.
QUAIRIAUX, Y. *Présence Flamande dans Le Centre,* in *Mémoires d'une région, Le Centre (1830-1914).* 1984.
SON, C. VAN. *De geschiedenis van het Algemeen Nederlandsch Verbond* in *Gedenkboek van het Algemeen Nederlandsch Verbond.* Amsterdam 1923.
UYTTERSPROT, C. *Drie Aalsterse tijdschriften.* Overdruk "Het Land van Aalst", 1975.
VANDERBEKE, G. *Jongerenkontestatie te Aalst 1914-1922.* Lic. verh. 1972-1973, onuitgegeven.
VERHOEVEN, R. *Synthese van het letterkundig en kultureel leven te Aalst omstreeks 1900.* Lic. verh. R.U. Gent 1958-1959, onuitgegeven.
WILS, L. *Het Daensisme.* Leuven, 1969.
WILS, L. *Flamenpolitiek en aktivisme.* Leuven 1974.
WULLUS A. ps. RUDIGER. *Flamenpolitiek.* z.d., Brussel. X. *Geschiedkundig overzicht van het aktivisme.* Brussel, 1929.

C. Kranten en tijdschriften.
Ons blad: 6 juli 1924, (knipsel).
2de jrg. nr. 16, (knipsel).
2de jrg. nr. 32, 17 aug. 1924, (knipsel).
De Denderbode: 48ste jrg. nr. 2893, 1 juli 1894.
2894, 8 juli 1894.
56ste jrg. nr. 3689, 14 nov. 1904.
Le Facteur Belge: 22ste jrg. nr. 1, 5 jan. 1910.
De Gazet van Aalst: 6de jrg. nr. 54, 7 juli 1949.
7de jrg. nr. 7, 22 jan. 1950.
8ste jrg. nr. 58, 22 juli 1951.
(knipsel) 31 dec. 1964.
(knipsel) 28 sept. 1967.
Le Matin: 1ste jrg. nr. 28, 28 mei 1894.
Mededelingen van de V.V.A.K.: volledige jrgn.
Neerlandia: alle jaargangen tot 1920.
De Nieuwe Tijd: volledige jrgn.

De Standaard van het Arrondissement Aalst: 1ste jrg. nr. 8, 8 juli 1894.
De Streekkrant: 2 okt. 1980 (knipsel).
De Volksstem: 46ste jrg. nr. 157, 10-11 juli 1939.
De Vrije Werker: 2de jrg. nr. 47, 22 mei 1908, nr. 48, 29 mei 1908.
De Werkman: 42ste jrg. nr. 2207, 16 april 1915.
44ste jrg. nr. 2243, 7 jan. 1916.
nr. 2245, 19 jan. 1916.
nr. 2246, 28 jan. 1916.
nr. 2280, 29 sept. 1916.
Weezenblad: vanaf 11 juli 1909 tot 19 juli 1914.
vanaf 30 jan. 1921 tot 1922.

D. Programmabladen en katalogi.

Programma van den Historischen en Allegorischen Praalstoet, 22 en 23 sept. 1895. (Aalst).
De Klokke Roeland Cantate, Aalst 28 jan. 1907.
De Rubens Cantate, Aalst 4 en 11 juli 1909.
Kunst-Concert "Volksopbeuring", Aalst 9 jan. 1916.
XXIIIe Oud-Wezenkongres, Antwerpen 14-15-16 aug. 1921.
Jubelkongres der Gewezen-Weezen van België, Aalst 2-3-4 aug. 1924.
Feestavond aangeboden aan den heer A. Meganck-Spittaels, 29 april 1929. "De gewezen Weesjongens" - Aalst.
XXXIIe Kongres van de Algemene Weezenbond van België en Vlaginhuldiging van de Mechelse Weezenbond den 25-26 en 27 juli 1931.
Opvoeringen van het avond-openluchtspel "De Slag bij de Hertshaag te Aalst in 1128", Aalst 2-3 en 9 augustus 1931.
Feestprogramma van het 39ste Landelijk Kongres van de Algemene Weezenbond van België te Geraardsbergen op 13-14-15 augustus 1938.
40e Landelijk Kongres van Oud-Weezen, Aalst 8-9 en 10 juli 1939.
41e Landelijk Kongres van Wezen en Oud-Wezen, Aalst 2 en 3 juli 1949, ter gelegenheid van ons 63-jarig bestaan.
Comité Sint-Maarten en de Aalsterse Weeskinderen, Aalst 1946-1955.

E. Varia.

Familiedokumenten van Mevr. Klinck-Hallaert.
Liedjesboek van de kring "Ontwaak", handschrift.
Standregelen van de Maatschappij van Onderlingen Bijstand gezegd De Gewezen Weesjongens gevestigd te Aalst, Standregelen, Brussel 1900, uittreksel uit het Staatsblad van 17-18 september 1900.
Liederavonden voor het vrouwvolk, ANV-tak Aalst, z.d. (1907).

F. Gesprekken.

Gesprekken werden gevoerd met de heer Ernest van den Berghe, mevrouw Klinck-Hallaert en de heer Jozef van de Sype, waarvoor nogmaals dank.

Dank ben ik vooral verschuldigd aan de heer Clemens Uyttersprot die mij tal van geschiedkundige details bezorgde.
Verder ben ik erkentelijkheid verschuldigd aan E.P. Honoré, kapucijn, aan Broeder Agnus Geers, aan de Eerwaarde Zusters van het klooster te Herdersem, aan E.P. Butaye s.j., aan de heer Pierre Platteau, scenarioschrijver, aan de heer Jan Descamps, aan de heer C. Beeckman, aan de heer en mevrouw Jan de Block, aan de heer Luc Kieckens, aan de heer Danny Denayer en aan de heer Emiel Bauwens. Eveneens dank ik de voorzitter en bestuursleden, waaronder de heren G. van Bockstaele en H. van Isterdael in het bijzonder, van de geschiedkundige vereniging Het Land van Aalst die deze uitgave mogelijk hebben gemaakt.

INLEIDING.

In 1981 trokken C. Uyttersprot en E. van den Berghe de aandacht op Isidoor Hallaert, een pionier in de wezenwerking en een opvallend figuur uit het Aalsters kulturele leven in de eerste decennia van deze eeuw (1). Zij spraken de wens uit om de verwezenlijkingen van deze werker ooit ruimere bekendheid te geven; deze studie wil aan die wens tegemoet komen.
Een tweeledige opdracht, omdat enerzijds de sociale ingesteldheid van Hallaert in de wezenzorg vergaande veranderingen opeiste en anderzijds wegens zijn sterke betrokkenheid in het Vlaams kulturele leven, waarin Hallaert één van die duizende stille werkers was, die men uit de Vlaamse Beweging niet weg kan denken. In de eerste plaats is zijn hart naar de wezen gegaan, hij was een ex-wees, hij is dat trouw gebleven. Als stichter van de "Algemene Wezenbond van België" (1893) en medestichter van de Aalsterse ex-wezenbond "De gewezen Weesjonges" (1886) verleende hij veel steun en gezag, zijn inzet voor de wezenwerking was een roeping. Hij was tevens een bewust voorstander van de kristelijke volkspartij, zonder daarom partijpolitiek te bedrijven, wat volledig strookte met zijn opvattingen als Vlaams-kristelijke volksjongen. Hij was betrokken bij de uitbouw van het Algemeen Nederlands Verbond - Tak Aalst (A.N.V.) en de daaruit gegroeide afdeling "Volksopbeuring", een sociaal geïnspireerde aktivistische organisatie tijdens W.O. I. Over "Volksopbeuring" en bijzonder over de werking van het ANV-Aalst is het gepubliceerde schaars, zodat we hier een leemte trachten aan te vullen.
Het is vooral te danken aan de heer Ernest van den Berghe, die als enige nog in leven zijnde getuige uit die tijd van aktivistische werking te Aalst, ons talrijke details bezorgde over "Volksopbeuring"-Aalst, zodat we dit gebeuren naar menselijke waarden kunnen beoordelen.

* *
*

Isidoor Hallaert, geboren te Aalst op 13 april 1865, overleed te Herdersem op 5 april 1958 en werd te Aalst begraven. Zijn ouders, die in de Vooruitgangstraat woonden, waren eenvoudige werkmensen. Zijn vader, Franciscus (Dendermonde 1/12/1841), kuiper, en zijn moeder Anna-Catharina de Veijlder (Aalst

(1) Mededelingen van de Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon (VVAK), 8ste jrg. nr. 3 - 15 juni 1981.

Hulde foto 1929 Isidoor Hallaert
(privaat bezit mevr. Klinck-Hallaert)

1/11/1835), huishoudster, hadden zeven kinderen, waarvan er drie vroegtijdig overleden: Edmondus-Clemens, (Aalst 14/11/1867 - 30/3/1869); Thérèsia-Palmyre, (Aalst 11/8/1871 - 28/1/1872); Pauline-Malvina, (Aalst 20/3/1873 -30/8/1873). Op 15 december 1876 overleed Franciscus Hallaert en liet een weduwe met vier kinderen achter. Enkele maanden later, op 2 maart 1877, overleed Anna-Catharina de Veijlder. Het gezin woonde toen op de Molendries, waar ze een herberg uitbaatten. Na het overlijden van hun ouders gingen Isidoor, zijn broer Jozef-Cammilius (Aalst 3/9/1874) en zijn zusters Maria-Josephina (°Aalst 29/8/1866) en Adele-Elisa (°Aalst 29/8/1869) bij Petrus-Cherius de Veijlder (Aalst 31/7/1853 - 23/11/1937), dooppeter van Isidoor, inwonen. Twee jaar later, in 1887, werd Isidoor naar het weeshuis overgebracht. Zijn broer Jozef werd later eveneens in het weeshuis geplaatst. Adele-Elisa, roepnaam Alice, ging in dienst bij een gegoede familie te Aalst, net zoals Maria (2).

In het weeshuis leerde Isidoor het schoenmakersvak en verloor er met een arbeidsongeval het rechter oog.

Op 21-jarige leeftijd (1886) verliet Isidoor het Aalsterse weeshuis, huwde op 20 april 1887 Maria-Thérèsia Bombeke (Voorde 18/2/1859), een dienstmeisje bij een burgersgezin in de Kapellestraat te Aalst, en ze vestigden zich op de Houtmarkt te Aalst.

Isidoor werd postbode (Aalst I), en zou het met een korte onderbreking - tot zijn op pensioenstelling (1928) blijven.

Hun huwelijk bleef kinderloos, een beproeving die ze met moed en gelatenheid droegen. Marie-Thérèse Hallaert, het nichtje van Isidoor, werd hun troetelkind. Wanneer in de jaren '20, in ons land Hongaarse kinderen op verlof komen, zullen ze niet nalaten een meisje in huis op te nemen. Betty Turbéki, zo heette het Hongaarse meisje, zal er volop worden verwend. Wanneer het kind later in haar land verblijft, sturen Isidoor en Marie-Thérèse nog regelmatig voedsel en kleding.

Het overlijden van zijn vrouw op 1 september 1930, een sterven

(2) - In 1877 waren er 102 opgenomen weeskinderen te Aalst.
- "La commission admit ensuite à l'orphélinat des garçons: Isidoor Hallaert". Séance du 6 mars 1877. S.A.A. 9-23.19 *Resolutieboek van de Kommissie der Burgerlijke Hospitalen Gods- en Weeshuizen, 9 januari 1867-1877 oktober 23.*
- In de zitting van 25/3/1879 van de Kommissie werd een som van 25 fr. toegekend voor de aankoop van kleding voor de eerste kommunie van Josephina Hallaert.
S.A.A. 9-23.20 *Resolutieboek van de Kommissie der Burgerlijke Hospitalen Gods- en Weeshuizen, 6 oktober 1877-1889 september 20.*

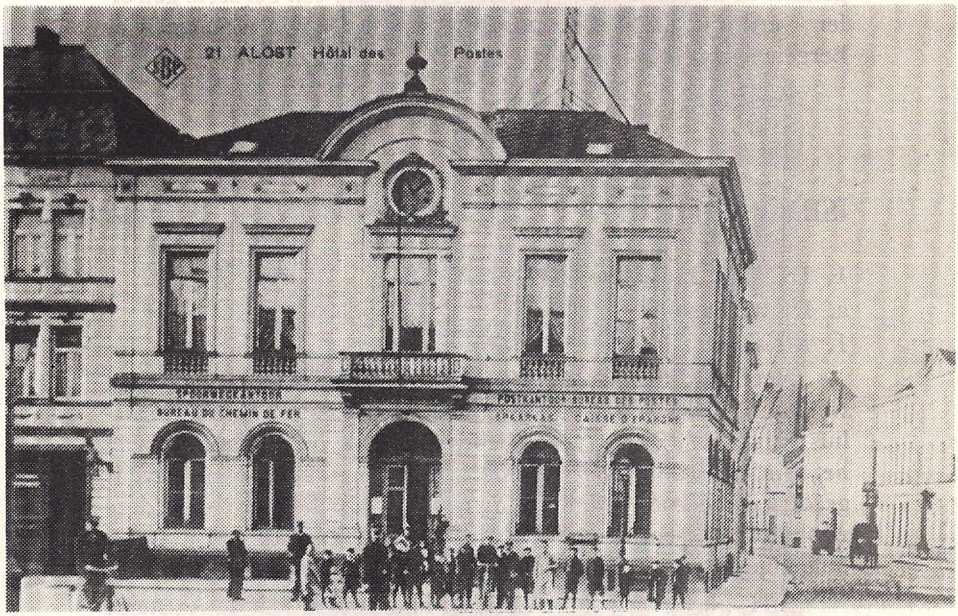

De afspanning de Drie Koningen werd in 1869 afgebroken om het postkantoor te bouwen, dat in 1871 in gebruik werd genomen. In het begin van de zestiger jaren verdween het gebouw uit ons stadsbeeld om er een ruimer en moderner komplex in de plaats te stellen.

(verzameling M. Uyttersprot)

waardoor hij sterk werd aangegrepen, moet op Isidoor duidelijke invloed hebben uitgeoefend. Hij begon van de eenzaamheid te houden, zocht ze op, hij berustte.

Jozef Hallaert werd na het verlaten van het weeshuis eveneens postbode in Aalst, en huwde op 27 september 1899 Antonia Bonner (Aalst 22/2/1873 - 9/6/1937).
Net zoals Isidoor was hij aktief betrokken in de Aalsterse wezenbond, maar trad er minder op het voorplan. Jozef Hallaert verongelukte in de nacht van 3 januari 1927: door een beroerte getroffen, verdronk hij in een ondiepe gracht nabij zijn woning in de Bergemeersenstraat te Aalst (3).

DEEL I

ISIDOOR HALLAERT EN DE WEZENWERKING.

1. DE WEZENWERKING TE AALST.

a. De wezenzorg

1. Meisjesweeshuis (1716-1966).

Het huis "Het Caetsspel" naast de kapel van de H. Geest werd op 13 maart 1716 aangekocht door pastoor-deken Cornelius Nuyts (1687-1723) "ten behoeve van de pieuse fondatie van het arm weesenhuys daer toe den voorn, huys stede ende erfve is gecocht ende voor altijdt sal dienen.....". In 1718 werd in deze voormalige herberg en op het speelterrein ervan een meisjesweeshuis ingericht en kreeg toen de passende naam "'t Maegelyn".

E.H. Nuyts verwierf hierbij de milde steun van de Aalsterse burgerij, o.a. in 1725 toen Jan de Neve, stadsontvanger, 1000 gulden schonk voor het maagdenhuis. Later volgden talrijke weldoeners het voorbeeld van de stichters, o.a. notaris Van der Looy, de griffier J.J. Raelen van ten Bulken - heer van Regelsbrugge, de echtgenote Dommer-Lenaert, kunstschilder Jozef Meganck en het

(3) Jozef en Antonia hadden twee kinderen, Emiel en Marie-Thérèse. Emiel Hallaert (Aalst 1/4/1904-30/6/1967) ontmoetten we in letterkundige kringen, toneelgezelschappen e.d.. Hij was mede-stichter van de kunstkring "Nieuw Leven" (10/6/1926) en sekretaris (1934) van de fanfare "Tot Heils des Volks".
Marie Thérèse Hallaert (Aalst 27/10/1915) trad als zangeres bij talrijke gelegenheden op. Haar echtgenoot Georges Klinck (Aalst 4/1/1912 - 1/1/1964) was een talentrijk toneelspeler bij 't Land van Riem.

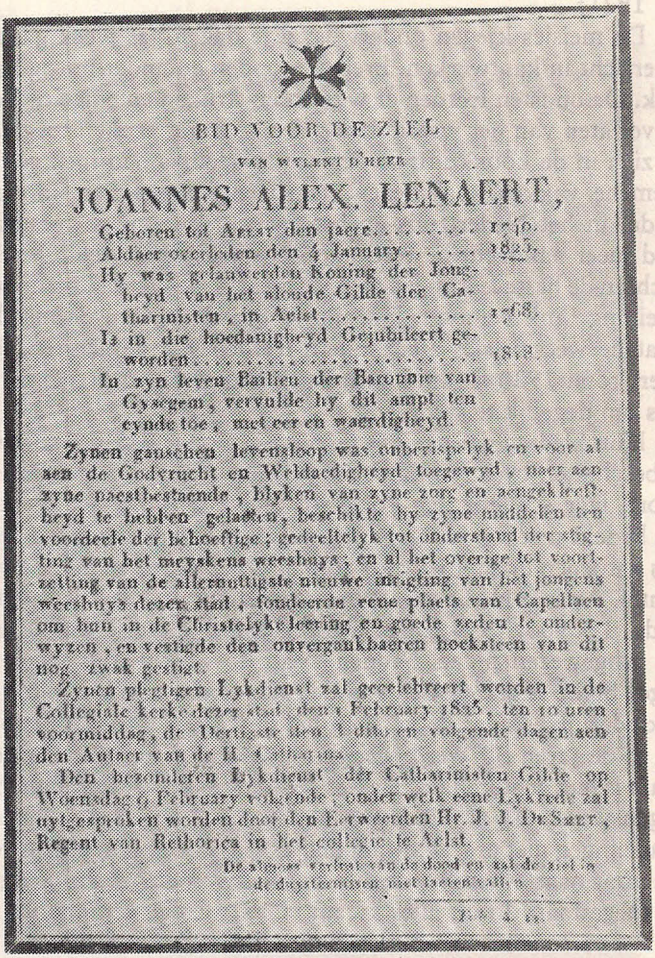

BID VOOR DE ZIEL

VAN WELEDE HEER

JOANNES ALEX. LENAERT,

Geboren tot Aelst den jaere..... 1746.
Aldaer overleden den 4 January..... 1825.
Hy was gelauwerden Koning der Jongheyd van het aloude Gilde der Catharinisten, in Aelst..... 1768.
Is in die hoedanigheyd Gejubileert geworden..... 1818.
In zyn leven Bailieu der Baronnie van Gyseghem, vervulde hy dit ampt ten eynde toe, met eer en waerdigheyd.

Zynen gauschen levensloop was onberispelyk en voor al aen de Godvrucht en Weldaedigheyd toegewyd, naer aen zyne naestbestaende, blyken van zyne zorg en aengeklevenheyd te hebben gelaten, beschikte hy zyne middelen ten voordeele der behoeftige; gedeeltelyk tot onderstand der stichting van het meyskens weeshuys; en al het overige tot voortzetting van de allernuttigste nieuwe inrigting van het jongens weeshuys dezer stad, fondeerde eene plaets van Capellaen om hun in de Christelyke leering en goede zeden te onderwyzen, en vestigde den onvergankbaeren hoeksteen van dit nog zwak gesticht.

Zynen plegtigen Lykdienst zal geceleberert worden in de Collegiale kerke dezer stad, den 1 February 1825, ten 10 uren voormiddag, de Dertigste den 3 dito en volgende dagen aen den Autaer van de H. 4 Maerten.

Den bezonderen Lykdienst der Catharinisten Gilde op Woensdag 6 February volgende, onder welk eene Lykrede zal uytgesproken worden door den Eerwerden Hr. J. J. De Saer, Regent van Rethorica in het collegie te Aelst.

De stigter verlaet van de dood en zal de zieli in de duysternissen met hetenzelve [illegible]

Ps. 4. 6.

Bij het overlijden van Joannes Alexander Lénaert, liet deze een belangrijk legaat na aan het meisjesweeshuis en na nog verscheidene andere belangrijke giften voor liefdadige doeleinden, schonk hij het overige van zijn fortuin tot het voltooien van het jongensweeshuis. Een gedenksteen in de voorgevel van dit laatste gebouw herinnert aan deze verdienstelijke daad.

(archief De Catharinisten)

begijntje Antonia Daens (4).

Het weeshuis startte met 21 kinderen, begeleid door twee kloosterzusters. In 1845 werd de instelling bestuurd door de zusters Maricollen, later opgevolgd door de zusters Josephienen (1 jan. 1921).

De meisjes kregen onderwijs; drie dagen per week gaf men onderricht in kantwerken, breien, stoppen en ander nuttig handwerk. De oudsten leerden er wassen en strijken en enige tijd voor het verlaten van het weeshuis werden ze in de keuken toegelaten om zich in de kookkunst te oefenen. Dagelijks had men één uur algemene vakken zoals lezen, schrijven, rekenen en aardrijkskunde, in het Nederlands en het Frans. Op zon- en feestdagen werd meer aandacht besteed aan godsdienstonderricht. Jaarlijks mochten de beste leerlingen zich verheugen, ze werden op de prijsuitreiking flink beloond. Dit alles gebeurde binnen de instelling zodat de weesmeisjes afgezonderd leefden van de gemeenschap. Later, rond 1930 kwam hierin enige kentering en kregen ze alle kans om degelijk te studeren.

Hun kleding gaf hen het uitzicht van ongelukkige stakkerds. Ze beschikten over een katoenen jurk, een wollen rok en blauwe schort, lage schoenen en korte sokken. Hun kort geknipt haar, was bedekt met een wit gepijpte muts. In de week droegen ze een grijs katoenen manteltje, voor zon- en feestdagen een lange zwarte mantel. Andere kleding was niet toegelaten, en allen droegen het zelfde. Tot vóór 1914 gingen ze op klompen naar de kerk waar ze een aangewezen plaats hadden. Van de weesmeisjes werd verlangd, bij de begrafenissen van de rijken aanwezig te zijn, en ook de kinderlijkjes naar de kerk en het kerkhof te brengen, gebruik dat in de jaren 30 werd stopgezet. Wanneer het juist in voege kwam is niet achterhaald. De opvoeding was er strenger dan in het jongensweeshuis, de kinderen mochten bv. op straat tijdens de wandelingen niet praten. Maandelijks was er een bezoekdag voorzien voor naaste familie; de weesmeisjes werden geen uitgangsdagen toegestaan. In dit alles kwam in 1916 enige verandering (5).

(4) Het echtpaar Dommer-Lenaert voegde aan hun schenking een voorwaarde toe: bij het verlaten van het weeshuis zou ieder weesmeisje 50 gulden ontvangen. Hiermee konden ze een nieuw leven beginnen.
(F. COURTEAUX, *De Koninklijke aloude Rederijkerskamer "De Catharinisten"*. Land van Aalst, 1971).

(5) In 1909 had een incident plaats gehad over het bijwonen van de uitvoering van de Rubenskantate. Door het bestuur van de Burgerlijke Godshuizen en op aandringen van de "Gewezen Weesjongens" werden alle nodige schikkingen getroffen, zodat de weesmeisjes de uitvoering van de kantate konden bij-

De meisjes konden opgenomen worden vanaf hun zes jaar, en bleven meestal tot hun eenentwintigste; uitzonderlijk kon dit tijdstip vervroegd of verlengd worden. Bij het verlaten van het weeshuis, kregen de wezen wat geld, met inbegrip van het aandeel in de begrafenissen, wat kleding en schoeisel. Sommigen van hen werden aanvaard als werksters in het Hospitaal of andere stedelijke instellingen, maar de meesten werden dienstmeiden bij welstellende burgers.

Het meisjesweeshuis van Aalst werd opgeheven in 1966, de nog weinig overblijvende wezen en kinderen geplaatst om sociale redenen, werden naar Gijzegem gebracht.

De gebouwen opgericht in 1840, die men vanaf 1966 liet verkrotten, werden in december 1979 gesloopt (6).

Het huidige stadsbeeld is er absoluut niet op verfraaid en vertoond een zielige aanblik, temeer omdat op het terrein, nu als parkeerruimte gebruikt, de geblakerde ruïne van de H. Geestkapel nog staat. Het had een illustratie kunnen zijn van armen- en wezenzorg te Aalst!

2. Jongensweeshuis (1820-1966)

Met de stichting van het meisjesweeshuis dacht men eveneens aan de oprichting van een jongensweeshuis, doch door beroerde tijden zou het een volle eeuw duren vooraleer in 1820 het 18de eeuwse "Armen-werkhuis" werd omgevormd tot jongensweeshuis (7).

Initiatiefnemer en weldoener van het jongensweeshuis was

wonen (18 juli 1909 - tweede uitvoering). De zitplaatsen bleven onbezet. Door Moeder-Overste werd het de kinderen niet gegund deze feestelijkheid te beleven.

(6) In de voorgevel van het komplex, waarin eveneens het oudvrouwenhuis was ondergebracht, werden destijds 6 hardstenen gedenkplaten ingemetseld als herinnering aan de weldoeners, die een gift van 10.000 Fr. schonken aan de Godshuizen. Volgende namen werden er ingebeiteld:
Aan Fr. B.N. Beeckman, 1843, - Aan We. Coussaert-Boone, 1878, - Aan Eugenia Praet, 1886, - Aan Frans Moyersoen, gemeenteraadslid, 1891, - Aan Petrus Collin van den Brempt, 1902, - Aan Coleta Ringoir, 1909.
In de poortgang waren er 2 gedenkplaten, de ene herinnerde aan de uitbreidingen in 1841, een andere steen:
"Ter nagedachtenis ende erkentenisse aen de uytmuntende Weldoener, de heet Petrus de Hert, Pastoor-Deken van Aelst, J-r Maria J.A. de Clercq, renteniere, J-r Coleta de Clercq, id., de heer Jozef Moens, Doctor in de Medecijnen, de heer Franciscus Beeckman, rentenier, de heer Joannes van Heck, id., de heer Phillippus van Heck, id.". Deze gedenkplaten zijn nu in bewaring.

(7) Op 3 augustus 1851 werd er ook een tehuis voor "Ongeneesbaren" opgericht en in 1860 kwam er een "Kraaminrichting" tot stand. Beide instellingen wer-

Jan Alexander Lénaert, oud-baljuw van Gijzegem. Hiervoor schonk hij een deel van zijn vermogen op voorwaarde dat een katoliek priester het bestuur zou waarnemen (8). De eerste priester, een zekere Du Can, werd op 6 december 1823 door het Bisdom aangesteld. Hij nam ook de geestelijke zorg waar voor het meisjesweeshuis. Kort na de vestiging in 1841 van de Broeders van Maria (Lange Ridderstraat) te Aalst namen die het geestelijk bestuur over tot ze in 1875 werden opgevolgd door een tijdelijk burgerlijk bestuur. Van 17.10.1899 werd het bestuur van het jongensweeshuis toevertrouwd aan de Broeders van O.L. Vrouw van Oostakker (9).

Bij de opening van het weeshuis werden er 18 jongens opgenomen, vijftig jaar later waren er 53 wezen en even voor W.O. I 72 wezen, in 1921 telde men 65 wezen en in 1949 nog 30. Na W.O. II verbleven niet enkel wezen in het weeshuis, maar ook kinderen die er om sociale redenen werden geplaatst.

Net zoals de weesmeisjes, waren de jongens opvallend gekleed. Zowel klein als groot droegen een zwarte laken jas met zes grote knopen, blauwe broek, zwarte halsdoek en hoge zwarte bottines, in de week vervangen door klompen. Rond 1860 droegen ze een militairachtig uniform, van blauw laken, waarop men las: Jongens-Weeshuis, Aelst; later vervangen door een blauwe jas met dubbele rij koperen knopen en lange blauwe broek. Dat alles op de groei gemaakt, t.t.z. de broek slepend op de grond en de jasmouwen tot over de vingertoppen. Op hun kaal geschoren hoofden droegen ze een hoge zwarte muts, met een lange klep. Vanaf de jaren 1930 waren ze in een behoorlijk pak gekleed.

De wezen waren aan een strenge tucht onderworpen. Het was

den in 1899 overgebracht naar het hospitaal aan de Hertshage. Het jongensweeshuis, waar heden de stedelijke bibliotheek is ondergebracht, noemde men vroeger "Het Hol" omdat een lange, donkere gang toegang verleende tot het pand. Spottend noemde men wel eens de weesjongens "Hollegasten" of "de jongens uit 't Hol".

(8) In onze stad liet hij een aanzienlijk legaat na aan het meisjesweeshuis, deed verscheidene giften voor weldadige doeleinden en schonk het overige van zijn fortuin aan de voltooiing van het jongensweeshuis. Zijn naam werd gebeiteld in een gedenksteen, aangebracht in dit gebouw. (F. COURTEAUX, *De Koninklijke aloude Rederijkerskamer "De Catharinisten"*, Het Land van Aalst, 1971, p. 268).

(9) Vanaf 1916 namen de broeders eveneens de begeleiding van de bejaarden op zich. In een raadszitting van de Burgerlijke Godshuizen, werd op 10 februari 1921 een nieuwe overeenkomst afgesloten, en later verlengd. Op 4-6-1966 kwam hieraan een einde.

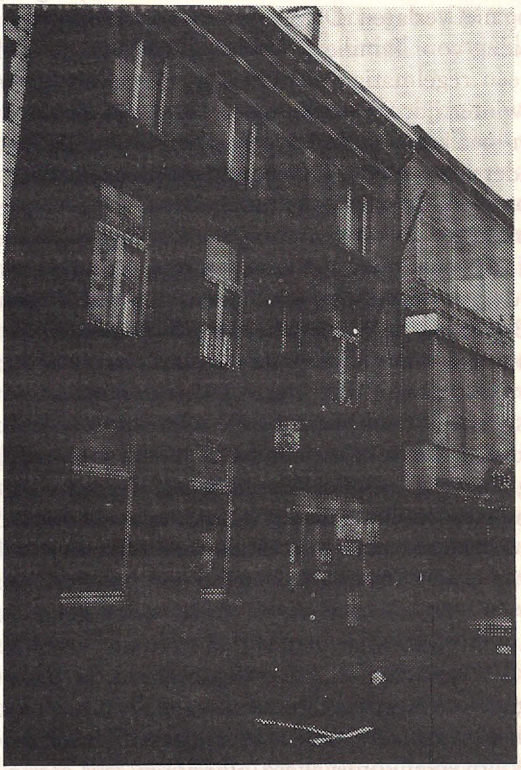

In dit gebouw van de Kattestraat, waar nu de stedelijke bibliotheek ondergebracht is, voorheen "Het Hol" genoemd was eertijds het Armenwerkhuis en in 1820 het weeshuis voor jongens.

hen verboden te praten van na het avondgebed tot na het morgengebed, evenals onder de maaltijden. De werkjongens mochten het werk niet weigeren in de werkplaatsen, noch deze verlaten. Het werken diende te gebeuren in alle mogelijke stilte (*verboden te zingen, te schuifelen of te lawijten*). Geen brieven mochten verzonden worden, die door de overste niet gelezen waren, uitgezonderd deze gericht aan de heren van de Kommissie. De weesjongens mochten de instelling niet verlaten. De eerste zondag van elke maand was er een bezoekdag voor familie, voogden of één van de ouders. Men volgde er een regelmatige dagindeling, met uren aangepast aan zomer- of wintertijd. De werkjongens begonnen de dag heel vroeg en werkten met korte onderbrekingen tot 's avonds laat, waarna één uur onderricht volgde. Ontspanning tijdens de week was voor hen niet voorzien, de scholieren hadden evenwel een speelpauze in de late namiddag. Als ontspanning werd er op zon- en feestdagen gewandeld, die dag kregen ze ook godsdienstonderricht. Van de wezen werd verwacht dat ze elk achtenswaardig persoon beleefd groetten. Bij het ontstaan van het weeshuis leerden de weesjongens het vak naar hun keuze bij de partikulieren, wat vaak aanleiding gaf tot financiële uitbuitingen. Daarom besloot men in 1847 in het weeshuis een werkplaats op te richten voor schrijnwerkers, schoenmakers en kleermakers, maar ook deze maatregel gaf geen voldoening, want in 1849 stelde de gemeenteraad voor de weesjongens opnieuw in de stad bij fabrikanten en partikulieren te laten werken. Het was vooral Theodoor Dommer, schepen en fabrikant van tijken, die enkele jongens aan het werk wou zetten, en dr. Lievens, die bij voorbaat 1000 fr. wilde geven om enkele wezen in zijn fabriek, waar men sloten en houtschroeven vervaardigde, werk te verschaffen (10). Nochtans deed Jean Cumont, volksvertegenwoordiger en gemeenteraadslid, het voordeligste aanbod. Hij wou 20 weesjongens in zijn garenfabriek te werk stellen. Een loonovereenkomst werd afgesloten, het eerste jaar kon men 40 tot 50 centiemes per dag verdienen, vervolgens 1 fr. Na 18 maanden leertijd konden alleen de bekwaamsten 1.50 fr. per dag verdienen. De onmiddellijke afschaffing van de werkplaatsen

(10) Theodoor Dommer startte in 1848-49 met een modelatelier van Jacquardweverij en leverde tevens een bewijs van medemenselijkheid in die ekonomisch zware tijd: hij toonde zich bereid inlichtingen te verschaffen aan textielfabrikanten die in moeilijkheden verkeerden; tevens wilde hij een aantal leergasten aanvaarden - maximum twintig - om ze de montage van de weefgetouwen en de nieuwe werkwijze "à la Jacquard" aan te leren. (F. COURTEAUX, *De Zwarte Zusters te Aalst,* Het Land van Aalst, 1975, p. 174).

werd uitgevaardigd en de nieuwe werkregeling bleef van toepassing tot in 1875. Een beslissing door het Bestuur van de Burgerlijke Godshuizen bracht hierin verandering en opnieuw kon men zich in het weeshuis tot vakman bekwamen. Vakbekwame mensen werden aangesteld: Leopold Vermast (bakkerij), Ben de Wolf (schoenmakerij) en David de Somer (schrijnwerkerij).

Verandering zou hierin komen, als de Ambachtschool (nu V.T.I.) in oktober 1911 door André de Waegenaere werd opgericht. Deze instelling kende een grote uitstraling in Aalst en ver daar buiten en op aandringen van broeder Germanus zouden de wezen die een technische opleiding wensten, vanaf hun veertiende jaar in de technische school de studies volgen. In de zitting van het Bestuur van de Godshuizen, gehouden op 19 augustus 1921, werd hiertoe besloten en de voorwaarden aangevraagd. Het lager onderwijs werd aanvankelijk gevolgd in de "Katschool", de vroegere stadsjongensschool op het Vredeplein, later echter onderwees men in het weeshuis zelf; één klas voor alle schoolplichtingen, onderverdeeld in afdelingen. Na 1926 volgden de wezen lager- en/of middelbaar onderwijs in het Sint-Maarteninstituut. Op 4 juni 1966 werd het weeshuis te Aalst opgeheven. De nog verblijvende jongens verhuisden naar Lebbeke, bij de Broeders van O.L. Vrouw van Oostakker.

b. "De gewezen Weesjongens" - Aalst (1886-1966).

Het archief van de vereniging "De Gewezen Weesjongens" -Aalst, ontbreekt, uitgezonderd het zorgvuldig bijgehouden register der beraadslagingen over de voorbereidingen en resultaten van het jubelkongres van het verbond van de gewezen weesjongens van België dat te Aalst in 1924 doorging, alsook de briefwisseling vanaf 1947 e.v..

Aan de hand van programmabladen uitgegeven ter gelegenheid van de kongressen, bijdragen in de plaatselijke pers en publikaties in "Het Wezenblad" was het nochtans mogelijk een overzicht over de wezenwerking samen te stellen. Mondelinge getuigenissen waren eerder beperkt en omvatten vooral de jaren 1930-1950.

De bond van de "Gewezen Weesjongens" - Aalst werd op 22 oktober 1886 gesticht, in de herberg "Het Visschershuis" (Oude Vismarkt), gehouden door een zekere August de Rouck, gewezen bestuurder van het jongensweeshuis. De initiatiefnemer was Jan Muylaert, gesteund door Karel Lemmens, Jaak de Neve en Petrus Callebaut. Op deze stichtingsvergadering, bijgewoond door 18 aanwezigen, werd het bestuur verkozen. De eerste voorzitter was

Karel Lemmens, wonende te Gent. August Agneessens, schoenmaker, bekwam het voorzittschap, evenals Stan Geeroms, schrijnwerker. Stichtende bestuursleden waren: Jan Muylaert, kleermaker: sekretaris-penningmeester; Petrus Callebaut, schrijnwerker: sekretaris; en Isidoor Hallaert, die pas het weeshuis had verlaten: onder-sekretaris.

Men stelde voorlopige statuten op en noemde de vereniging "De Gewezen Weesjongens" met kenspreuk "Steun geeft moed". De vereniging verkoos groen en wit als symbolische herkenningskleuren voor het vaandel (11).

De bond stelde zich tot doel de solidariteit tussen alle ex-wezen te bevorderen en waar nodig, materiële steun aan behoeftige leden te verschaffen. Ook de opgenomen wezen vergat men niet. Daarom trachtte men in overeenstemming met het bestuur van de Burgerlijke Godshuizen het zedelijk en stoffelijk welzijn van de kinderen te verbeteren.

In september 1891 vierde men het vijfjarig bestaan van de bond. Petrus van Schuylenbergh, een sociaal voelend man en zeer goede vriend van Hallaert, had bij die gelegenheid gezorgd voor de "reglementtekening" en naamlijst. De vereniging telde alsdan 22 leden en die dag lieten zich 25 nieuwe leden inschrijven (12).

De ex-wezen deden al het mogelijke om belangstelling op te wekken voor hun vereniging, zodat hun werk bekendheid verwierf bij de Aalstenaars. Zij namen deel aan de optocht bij de eerste steenlegging van het Sint-Elisabeth ziekenhuis (1893). Ze verbeeldden "De beroemde Aalstenaars door de eeuwen heen" en de slotwagen was een voorstelling van de "Openbare liefdadigheid" (13).

(11) De vlaginwijding gebeurde later op 2 juli 1894, bij de oprichting van de Algemene Wezenbond van België, te Aalst.

(12) Een tweede bron bevestigt dit ledenaantal; in 1892 ondertekenden 48 "Gewezen Weesjongens" een petitielijst tot het oprichten van een rechtbank van eerste aanleg te Aalst.

(13) De groep stelde volgende beroemde Aalstenaars voor: Philip de Cottereau (1593-1667); Olivier Salaert (1435-1503); De Schoutkeete van Zuilen Frans (1532-1596); Cornelis de Schrijver (1482-1558); H. Geeraerd (1027-1092); Gabriël Janssens (1581-1634); Karel Broeckaert (1767-1826); Willem Caudron (1607-1692); Simon-Lucas Charité (1738-1789); Joris Chastelain (1404-1479); Joris Colveniers (1564); Goorik de Bru (1456-1492); Jos. Frans Kluiskens (1771-1832); Jan-Jacob-Philip Vilain XIV (1712-1777) en Jan-Baptist Wellekens (1658-1716).
Een programmablad beschrijft de praalwagen: Hij wordt getrokken door vier paarden; de teugels worden gehouden door eene maagd in het wit gekleed; aan hare beide zijden staat een Engeltje; een andere Engel houdt den Gedenksteen van de oprichting van het nieuw Gasthuis; op eenen bazuin ver-

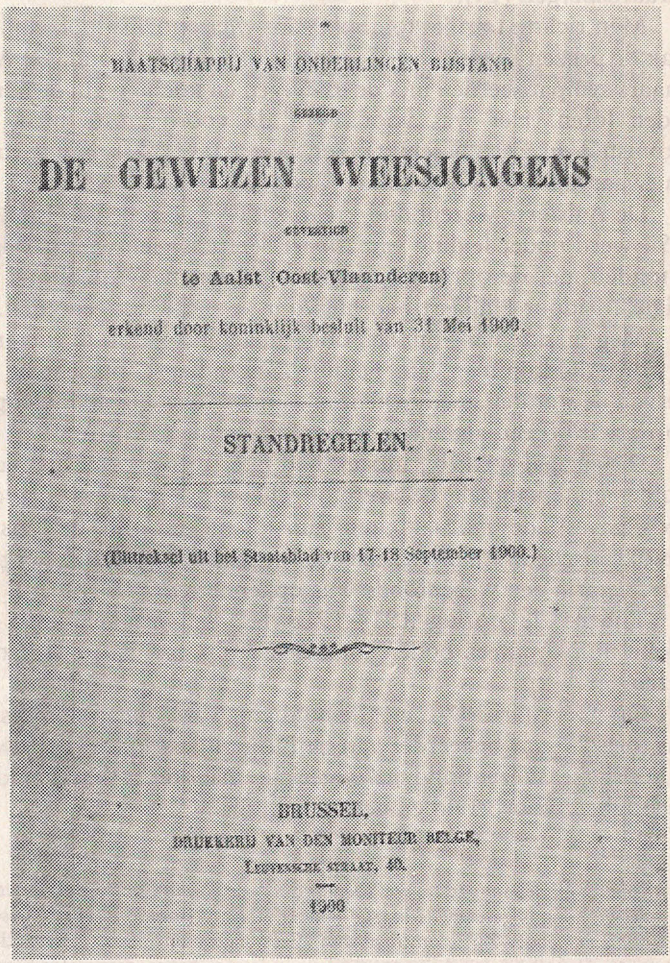

MAATSCHAPPIJ VAN ONDERLINGEN BIJSTAND

GENOEMD

DE GEWEZEN WEESJONGENS

GESTICHT

te Aalst (Oost-Vlaanderen)

erkend door koninklijk besluit van 31 Mei 1900.

STANDREGELEN.

(Uittreksel uit het Staatsblad van 17-18 September 1900.)

BRUSSEL,

DRUKKERIJ VAN DEN MONITEUR BELGE,

LEUVENSCHE STRAAT, 40.

1900

(Jozef van den Sype)

Naast talrijke familiefeestjes kwam er een toneelafdeling tot stand onder leiding -van Albert Mertens en Isidoor Hallaert. Voorstellingen werden opgevoerd in hun lokaal, de Aalsterse stadsschouwburg, en ook buiten de stad o.a. te Herzele en Geraardsbergen (14).

Men richtte talrijke tombola's in, waarvoor Isidoor Hallaert vaak de prijzen ronselde bij de plaatselijke middenstand. De Aalstenaars sympatiseerden met de ex-wezen en kochten gul de aangeboden loten. Het was vóór 1914 dé voornaamste bron van inkomsten. In 1910 beschikte men over 1.007,24 fr. aan inkomsten, waarvan 650 fr., bekomen door de tombola.

De Aalsterse wezenbond kreeg wind in de zeilen en op 2 juli 1894 werd onder leiding van Albert Mertens, een wezenkongres gehouden met de oprichting van de "Algemene Wezenbond van België". Isidoor Hallaert had hiervoor het initiatief genomen.

Men werkte hard om een onderlinge bijstand in te voeren en op korte tijd kon men een "Familie-Ziekendienst" oprichten. Om hiervan de statuten goed te keuren en in te dienen hield men op 18 februari 1900 een algemene ledenvergadering (15).

Dit sociaal werk bij uitstek had later met enorme financiële problemen te kampen, het werd opgeheven zodat leden bij andere reeds gevestigde mutualiteiten aansloten, o.a. bij de kristendemokratische mutualiteit, een zeer degelijk uitgebouwde organisatie, waarin een wezenfonds was opgenomen.

Tijdens de oorlog 1914-1918 lag de wezenwerking stil; enkele hulpkomitees boden financiële hulp aan de ex-wezen en wezen.

Op 9 februari 1920, met de huldiging van Albert Mertens -hij was toen 25 jaar beheerder van de Burgerlijke Godshuizen -werd de Aalsterse Wezenbond heropgericht. Isidoor Hallaert had de plechtigheid voorbereid en georganiseerd.

kondigt hij den lof van de Weldoeners der Aalstersche Godshuizen. Boven op het verhoog is gezeten de maagd van Aelst, de Weezen onder hare bescherming nemende. Zij is omringd van Weesjongens en meisjes, dragende elk eenen steen, waarop de naam geschreven is van de vroegere weldoeners der Godshuizen. Het beeld van S. Martinus, Patroon der Stad Aelst, beheerscht gansch den Wagen.

(14) Gekende vergaderlokalen te Aalst waren: Het Visschershuis, Oude Vismarkt; Café Minard, Grote Markt en het Burgershuis, Grote Markt.

(15) Het bestuur bestond uit: Albert Mertens, voorzitter; L. Barrez, ondervoorzitter; E. Bosman, sekretaris; Isidoor Hallaert, schatbewaarder; L. Pereboom, boetmeester; J. van den Borre en Ed. Troch, kommissarissen.
De statuten erkend door K.B. van 31 mei 1900 verschenen in het Staatsblad van 17-18 september 1900.

Naarmate de Wezenbond groeide, vergrootte ook zijn invloed op dat gene wat zich binnen de weeshuizen afspeelde. De exwezen in samenwerking met het bestuur van de Burgerlijke Godshuizen zorgden ervoor dat de weesmeisjes even veel mogelijkheden voor onderwijs en ontspanning als de weesjongens bekwamen. Reizen voor de weeskinderen naar de voornaamste Vlaamse steden en de kuststreek werden ingericht. Isidoor Hallaert, die graag reisde, vergezelde hen vaak. Hij had altijd veel van kinderen gehouden en kinderen, vooral jonge, voelden zich steeds tot hem aangetrokken. De Wezenbond richtte kerst- en kinderfeesten in, waarbij de weesjes met geschenken, spel en muziek werden verwend. Isidoor en zijn nicht Marie-Thérèse Hallaert, vermaakten de kinderen met aangename kinderliedjes, andere ex-wezen voerden toneelstukjes op. Het waren écht gezellige familiefeesten!

De werking van de Aalsterse Wezenbond bereikte het hoogtepunt tussen 1920-1940, wat vooral tot uiting kwam met de organisatie van de algemene wezenkongressen.

Na 1944 geraakte de Wezenbond moeilijk van start en in 1949 werd pas het eerste na-oorlogse kongres gehouden. De bond "De Gewezen Weesjongens" - Aalst zou niet meer worden wat hij voordien was.

Veranderde tijden, veranderde zeden.

Enkele weken voor 11 november 1946, waren er enkele bereidwillige Aalstenaars, die een komitee oprichtten met doel een Sint-Maartenfeest voor de weeskinderen te organiseren. Initiatiefnemers waren Jan Adriaans, Constant Beeckman, Pierre Callebaut, Alfons de Coster, Jozef de Neve, Broeder Ernest, Broeder Germanus e.a. M. de Valkeneer werd in 1947 tot voorzitter verkozen en op 4 juni 1949 verscheen het komitee "Sint-Maarten en de Aalsterse Weeskinderen" als V.Z.W. in het Staatsblad.

Het Sint-Maartenkomitee vervolgde als het ware de werking van de Wezenbond in de weeshuizen, doch vatte de werking ruimer op. Een uitbreiding van hun aktiviteiten voor de bejaarden en zieken, opgenomen in de diverse instellingen te Aalst kwam spoedig op gang. Door de invloed van het komitee verbeterde de akkomodatie in deze instellingen. Men kocht voor de weesjongens een tapbiljart, voor de weesmeisjes een breimachine, radio's werden geplaatst in de ontspanningslokalen en refters, abonnementen ingeschreven op tijdschriften en jeugdbladen en gedurende de winteravonden waren regelmatig film- en kabaretvoorstellingen, waarbij het Varia-Kabaret zeer gewaardeerde uitvoeringen bracht. Het komitee organiseerde jaarlijks reizen voor de wezen en bejaarden, verzorgde het kerstfeest en vanzelfsprekend het Sint-Maartenfeest.

Het komitee werd in 1970 door het stadsbestuur overgenomen, de weeskinderen waren sinds 1966 in andere tehuizen buiten de stad opgenomen.

c. De voorzitters.

Het beheer van de bond bestond uit een bestuur, samengesteld uit een voorzitter, onder-voorzitter, sekretaris, schatbewaarder, boetmeester en kommissarissen-bestuurders. Het bestuur verkozen in een algemene vergadering, bij geheime stemming en volstrekte meerderheid, werd voor een periode van twee jaar vastgelegd. Jaarlijks was er verniewing mogelijk: de helft van het bestuur was herkiesbaar, bij loting aangeduid.

De voorzitter verzekerde de uitvoering van de statuten en bijzondere verordeningen, hij vertegenwoordigde de vereniging bij betrekkingen met de openbare besturen en trad op in naam van de vereniging als eiser of verdediger bij gerechtszaken en andere geschillen.

Bij de bond fungeerden volgende voorzitters: (16)

1886 - Karel Lemmens, stichtend voorzitter.
1891 - Petrus Callebaut (Aalst 27/6/1858-1894), schrijnwerker.
1900 - Albert Mertens (Aalst 18/2/1863 - 27/4/1927), handelaar.
1909 - Louis Pereboom (Aalst 24/1/1869 - 3/6/1956), kleermaker.
1910 - Jan Muylaert (Kalk - Duitsland 14/6/1863 - ?) (17).
1911 - Alfons van der Niepen (Aalst 7/6/1860 - 5/3/1912).
1912 - Albert van Herreweghe (Aalst 31/8/1862 - ?), meubelmaker.
1938 - Julien Schepens (Aalst 3/4/1898 - 9/9/1968), schrijnwerker.
1949 - Frans de Neef (Aalst 9/1/1913 - 13/4/1978), handelsvertegenwoordiger (18).

(16) Bij het overlijden van Lodewijk Barrez (Aalst 1829-1911), ondervoorzitter, betitelde men hem als oud-voorzitter. We vonden geen enkel dokument terug die deze funktie bevestigt, evenmin vonden we een hiaat in de kronologische volgorde waarin we de voorzitters rangschikken. Barrez liet zich als lid inschrijven op 1 okt. 1888 en werd op 18 okt. 1890 tot ondervoorzitter verkozen.

(17) Opsteller van de statuten van de Algemene Wezenbond van België, deze werden bij de kongresbesluiten op 20-21 sept. 1896 te Tienen (4de kongres) goedgekeurd.

(18) Was tevens ondervoorzitter van de Algemene Wezenbond. In 1938 sekretaris van de Gewezen Weesjongens-Aalst.

d. De ere-voorzitters.

Om financieel sterk te staan had de vereniging behoefte aan kapitaalkrachtige personen, daartoe werden beschermende ereleden aangezocht, waarvan er enkele tot ere-voorzitter werden verkozen. Deze personen hadden het recht de vergaderingen bij te wonen, zonder macht van beslissing.

De bond kende volgende ere-voorzitters:

Isidoor Bauwens, (1910-1918), dokter in de genees- heel- en vroedkunde, werd geboren te Aalst op 9 maart 1855 en overleed er op 9 oktober 1918. Hij was een vooraanstaande personaliteit en stond aan het hoofd van alles wat Vlaamsgezind was te Aalst. Isidoor Bauwens was lid van vele wetenschappelijke kringen, van taal- en letterkundige genootschappen. Ook het toneel won zijn daadwerkelijke belangstelling. Als katoliek gemeenteraadslid en schepen van onderwijs maakte hij politieke geschiedenis.

Vanaf 1885 was hij tevens lid van het stedelijk gezondheidskomitee, en sinds 1896, voorzitter van de geneeskundige vereniging van het arrondissement Aalst.

Arme mensen konden bij hem terecht voor gratis verzorging, wat hem ook wel de naam gaf van de dokter der armen.

Hij was auteur van verschillende wetenschappelijke werken, waaronder "Het Alcolismus" (1900). Hierin herkent men Bauwens niet uitsluitend als wetenschapper, hij hekelt ook de sociale wantoestand die mede oorzaak is van veel drankellende.

Zijn zin voor sociale bewogenheid was voor de ex-wezen een aanleiding om het tot ere-voorzitter te benoemen (1910). Hij verleende hen vooral morele steun (19).

Jozef de Blieck, (1924-1927), brouwer te Aalst, werd geboren op 13 september 1866 te Lebbeke. Op vierjarige leeftijd verloor hij zijn ouders en werd verder groot gebracht bij Honoré de Blieck, dakpannenfabrikant, afkomstig van Lebbeke, wonende op de Gentsesteenweg te Aalst (20).

Jozef de Blieck studeerde aan het Jezuïetenkollege te Aalst, en bouwde later een politieke loopbaan op in de liberale partij, geen politiek voorvechter, hij ijverde in het algemeen belang (21).

Steeds kwam hij uit voor zijn vlaamsgezinde, demokratische

(19) Meer over dr. Isidoor Bauwens:
V. D'HONDT, *Dokter Bauwens,* Nieuw Leven, 2de jrg. p. 53-84.

(20) Adolf de Blieck (Lebbeke 27/7/1837 - 5/7/1870), Eveline Philipkin (Lebbeke 4/3/1843 - 20/7/1870).

(21) Gemeenteraadslid Aalst 12/1/1904-1920; Questor 29/9/1918-11/5/1927; senator arr. Aalst-Oudenaarde 2/6/1912-11/5/1927.

opvatting en was het bij herhaling niet eens met de franskiljonse fraktie die de liberale partij verkankerde.

De Blieck was een gekende Aalsterse figuur, een liefdadig man. Aan vele goede werken verleende hij ongekende steun. De jonge Aalsterse kunstenaars was hij ten zeerst genegen, hij ondersteunde ze metterdaad en het is dank aan zijn vrijgevigheid, dat velen hun werk konden voortzetten. Hij was een weldoener voor de zieken in het hospitaal, voor de stichting "Kinds-korven" hier bijgestaan door zijn vrouw Marie Février.

Het ere-voorzitterschap van de "Gewezen Weesjongens"-Aalst werd hem op het wezenkongres in 1924 aangeboden, voordien was hij beschermheer (1922). Zijn opmerkelijk optreden in de senaat, tijdens de bespreking van de wet: Visart-Liebaert, op de openbare liefdadigheid, en waarin hij op zeer praktische wijze de belangen van de "Algemene Wezenbond van België" verdedigde, was de ex-wezen niet onopgemerkt voorbij gegaan.

Ten huize van De Blieck vergaderde men; hij onderwees als het ware de ex-wezen de wetteksten zodat ze voor hen duidelijk werden. Voor de wezen in de tehuizen was hij biezonder milddadig en meer dan eens werden de weeskinderen bij hem thuis buitengewoon goed ontvangen.
Hij overleed te Aalst op 11 mei 1927.

Georges de Blieck, (1927-1964), brouwer te Aalst. Na het overlijden van Jozef de Blieck werd zijn edel werk voortgezet door zijn zoon Georges, die onmiddellijk het ere-voorzitterschap waarnam. Hij werd geboren te Aalst op 30 augustus 1899 en overleed te Asse op 20 september 1964.

Albert Mertens, (1921-1927), was vanaf het ontstaan van de "Gewezen Weesjongens"-Aalst lid, bestuurslid en later voorzitter. Op 19 december 1894, was hij als afgevaardigde van de wezenbond aangesteld en benoemd als bestuurslid in de beheerraad van de Burgerlijke Godshuizen. Een funktie die hij waarnam tot 1921.

Mertens zorgde ervoor dat ex-wezen voorrang verkregen bij eventuele aanstellingen van leermeesters in het weeshuis (22).

In het weeshuis was hij voor de kinderen een graag geziene gast, hij nodigde de weesjongens uit bij hem thuis als ze hun eerste kommunie vierden, wat gemoedelijker verliep dan in het weeshuis zelf (23).

(22) Frans de Waegeneer, meester-schoenmaker; Edward Troch, meester-schrijnwerker; e.a.
(23) Mevrouw Pletsier deed hetzelfde voor de weesmeisjes.

Op 21 augustus 1921 werd hem het ere-voorzitterschap aangeboden. De ex-wezen kenden in hem het voorbeeld van de eenvoudige weesjongen die in de samenleving, in de burgerij, een welstellend man was geworden (24).

Albert Mertens was lid en bestuurslid in talrijke katolieke verenigingen en ook de politiek kende zijn belangstelling (25).

Odilon van der Schueren, (1910-1950), geboren te Aalst op 31 mei 1869 en er overleden op 19 januari 1950.

Op 35-jarige leeftijd volgde hij Karel de Moor op als liberaal gemeenteraadslid (14 maart 1904). In 1924 tot voorzitter van het bestuur van de Burgerlijke Godshuizen benoemd. Als nijveraar was hij voorzitter en lid van verscheidene beheerraden (26). Hij was medestichter van het Rode Kruis van België - afdeling Aalst.

De ex-wezen verkozen hem als ere-voorzitter in 1910. Ze kenden in hem een belangrijke financiële steunpilaar.

1. DE NATIONALE WEZENWERKING.

a. "De Algemene Wezenbond van België".

De wezenwerking te Aalst was een niet alleen staand gebeuren, ook elders in het Vlaamse land verenigden zich omstreeks 1880-1890, gewezen weesjongens om relaties te onderhouden. Daardoor vormden zich talrijke kringen van ontspanning die voor toneel, zang en muziek zorgden. Deze kringen vormden weldra maatschappijen van onderlinge hulp, die onafhankelijk fungeerden.

Als kinderen opgegroeid in een beschermd tuchtvol midden, kenden ze vaak aanpassingsproblemen bij het verlaten van het weeshuis. De meesten hadden een kleine som geld, wat kleding en gereedschap meegekregen en konden zo, zonder enig realiteitsbesef het verder leven tegemoet. Sociale voorzieningen zoals we die heden kennen, ontbraken. Bij eventuele ziekte, werkloosheid of invaliditeit waren de ex-wezen op hun eigen kunnen aangewezen. Sommigen kenden een ellendig bestaan en belandden in de marginaliteit.

Isidoor Hallaert, deze problematiek kennende, wou hieraan verhelpen, niet alleen in de weeshuizen maar ook daar buiten. Hij

(24) Op 11-jarige leeftijd verloor hij zijn vader, Eduard (Oordegem 14/4/1838 - Aalst 11/2/1874) en twee jaar later zijn moeder, Maria Stuyver (Aalst 19/4/1834 - 19/5/1876).

(25) Katoliek schepen van de Burgerlijke Stand 1921-1925.

(26) N.V. Brouwerij Zeeberg; N.V. Filterie Impériale; Banque de la Société Générale de Belgique.

zag niet enkel de financiële noden van de wezen, maar ook hun geestelijke. Hij maakte opmerkingen hoe het gedrag kon zijn en verwoordde datgene wat hun levenssituatie kon verbeteren. Daarom onderhield hij kontakten met het algemeen bestuur van het weeshuis. Hij deed het niet alleen met woorden, bij Isidoor was alles naar zijn mogelijkheden, volwaardig. Hij gaf van het weinige wat hij bezat en van het weinige wat hij hier en daar kon krijgen om de jongens materieel op te beuren. Met zo'n idealisme bezield, groeide bij hem het besef dat met plaatselijke werking de problemen onoplosbaar bleken. Hij dacht het grootser, alle los van elkaar werkende bonden zouden samen worden gebundeld tot een grote wezenunie, een globale aanpak was vereist!

In 1893 had te Mechelen een wezenfeest plaats, onder leiding van Remi Casseur en ingericht door de plaatselijke wezenbond. Deze samenkomst was voor Hallaert een passende gelegenheid om met zijn vriend Remi Casseur en andere bekenden over zijn plan te praten en te discussiëren. Met een vastberadenheid, eigen aan Hallaert, wist hij zijn vrienden, ex-wezen, te overtuigen om alle plaatselijke afdelingen te verenigen tot één grote wezenbond. De ex-wezen beantwoordden de oproep van Hallaert vol entousiasme.

Om tot de stichting over te gaan, voerde hij te Aalst meerdere besprekingen met ex-wezen en in het biezonder met Albert Mertens, zodat in mei 1894 te Aalst het eerste wezenkongres kon doorgaan. Nochtans werd op verzoek van de Antwerpse afdeling het eerste nationaal wezenkongres te Antwerpen gehouden. Er was de wereldtentoonstelling aldaar en van het Antwerpse stadsbestuur eveneens financiële steun te verwachten. Het eerste kongres, ingericht op 26, 27 en 28 mei 1894 kende veel succes. Een optocht werd gevormd aan het Centraal Station, waarna een delegatie ex-wezen werd uitgenodigd door het voltallig stadsbestuur, gevolgd door een receptie in de herberg "Het Vliegend Paard".

Acht afdelingen waren er vertegenwoordigd: Aalst, Antwerpen, Brugge, Geraardsbergen, Leuven, Lier, Mechelen en Tienen.

Tijdens de vergadering gehouden in de trouwzaal van het Stadshuis, besprak men volgende punten:

- de opvoeding van de wezen in het weeshuis;
- hoe onderlinge hulp te verzekeren ingeval van ziekte, of werkloosheid;
- de samenwerking tussen de verschillende afdelingen.

Het eerste kongres werd besloten met een eenvoudig feestmaal in het café "Cheval de Bronze".

Kort na dit eerste kongres had enkele maanden later, op 2 juli, een tweede plaats te Aalst. De bond "De Gewezen Weesjon-

gens"-Aalst zorgde voor de organisatie onder leiding van Albert Mertens. Isidoor Hallaert had met volle inzet de organisatie voorbereid. Tot het inrichtend komitee behoorden: Petrus Callebaut, voorzitter; Albert Mertens, ondervoorzitter en Jan Muylaert, sekretaris.

Op zondagochtend 1 juli werden de Aalsterse ex-wezen die in Brussel en omgeving verbleven, samen met deze van Mechelen ontvangen ten huize van voorzitter Petrus Callebaut (Schoolstraat), in aanwezigheid van het voltallige bestuur van de Aalsterse bond.

Na een korte plechtigheid werd het éérste vaandel van de "Gewezen Weesjongens"-Aalst, ingewijd.

Hierop volgde een algemene ontvangst bestaande uit delegaties van Antwerpen, Brugge, Geraardsbergen, Leuven, Lier, Sint-Niklaas, Tienen, e.a., die in het lokaal - café "Minard", op de Grote Markt - de voorbereidende zitting van het kongres bijwoonden. Na de middag, trok een optocht door de straten. De vorming op de Graanmarkt verliep vlot, men defileerde op het Stationsplein, en zo verder langs de Stationsstraat, Esplanade, Vrijheidstraat, Keizerlijk Plein, Zonnestraat, Houtmarkt en Pontstraat naar de Grote Markt. Een dertigtal verenigingen, waaronder 12 muziekkorpsen, stapten op voor duizenden toeschouwers. Een groep Aalsterse weeskinderen - in 1894 telde Aalst 121 opgenomen weeskinderen - hoorde tot de optocht. Door het Aalsterse stadsbestuur werd achteraf een receptie op het Stadhuis aangeboden; het had ook een ruime subsidie geschonken. De eerste dag besloot men met een reeks koncerten uitgevoerd door verscheidene muziekkorpsen.

De officiële zitting had plaats op maandag 2 juli in de feestzaal van het Stadhuis. Burgemeester Viktor van Wambeke en schepen Leo Gheeraerdts waren de ere-genodigden; Gheeraerdts hield de openingsrede. Andere Ere-gasten waren o.a. kanunnik Tibbaut; Alexander Boxstael, onderpastoor en Vincent Diericx, de Geraardsbergse volksvriend (27).

(27) Vincent Dierickx (Geraardsbergen 11/10/1862 - 5/8/1947), brouwer, stichter van "De Heerd" (1881) - maatschappij voor sociale woningen, gemeenteraadslid G'bergen (1890/1895, 1899/1911) en volksvertegenwoordiger (1894/1896). Kapitein van de Burgerwacht 1ste Komp. (1890/1904). Voorzitter armenbestuur (1914/1930). Een borstmonument staat te G'bergen, als blijvende herinnering aan deze eenvoudige man, die te G'bergen en ver daar buiten, een symbool van menslievendheid mag worden genoemd. Eind 1983 werd het borstmonument door vandalen beschadigd.
Alexander Boxstael, (Ronse 7/12/1858) was onderpastoor van de Sint-

Op dit kongres werd de "Algemene Wezenbond" feitelijk gesticht, de voorlopige statuten ingediend en goedgekeurd alsook de leden van het centraal-komitee benoemd.

De voornaamste programmapunten die door het kongres werden aangenomen, zijn als volgt samen te vatten:

- een voortdurende werking van de bond verzekeren, zodat materiële en morele verbetering ontstaat voor alle wezen in de instellingen;
- onmiddellijke bestrijding van het uitbestedingstelsel;
- de bond dient de nodige schikkingen te treffen, in overleg met bevoegde personen, tot het bekomen van staatstoezicht op de wezenopvoeding (28).

Op later gehouden kongressen werden deze drie punten bij herhaling uitgediept en aan nieuwe noden aangepast. Na jarenlange werking van de bond werden de resultaten duidelijk voelbaar en verbeterde het wezenleven in elk opzicht.

Waren het eerst de Vlaamse bonden die zich hadden verenigd, dan zouden 4 jaar later de Waalse afdelingen om aansluiting verzoeken. Het kongres in 1898 te Brugge gehouden, werd bijgewoond door de Luikse wezenbond "Les Ex-Pupilles de l'Orphelinat de Liège" die onmiddellijk bij de "Algemene Wezenbond" aansloot. Andere Waalse groepen volgden. Vanaf 1898 heette de vereniging "De Algemene Wezenbond van België - Fédération Générale des Ex-Orphelins de Belgique". Algemeen voorzitter was de Antwerpenaar Edward van den Berghe.

Op 18 december 1904 had te Aalst het vijfde nationaal kongres plaats van de "Algemene Wezenbond van België". Een plechtige viering, gehouden in de zaal van "Het Koncert", Keizerlijk Plein. Aan de plaatselijke bond werd een kunstwerk aangeboden. Enig verslag over deze viering en bespreking is niet terug gevonden.

Jozefsparochie (Aalst) van 1887 tot 1906. Hij was tevens bestuurder bij de Zusters van Sint-Vincentius te Gijzegem.

(28) Het uitbesteden van weeskinderen bestond hierin dat ze, opgevangen door een gemeentebestuur, per bod aan de laagst biedende pleegouders ter beschikking werden gesteld.
De meeste kinderen werden behandeld op een nu ondenkbare wijze. Ze leefden in erbarmelijke situaties; werden tewerkgesteld in fabrieken, soms zonder loon, kregen weinig te eten en velen sliepen in donkere vochtige kelders of tochtende zolderkamers. Enkele uitzonderingen daar gelaten. Er was niet een kommissie of persoon gelast met een uitvoerende kontrole op de uitbestede kinderen.
Het uitbestedingsstelsel kende een eind in de late jaren dertig.

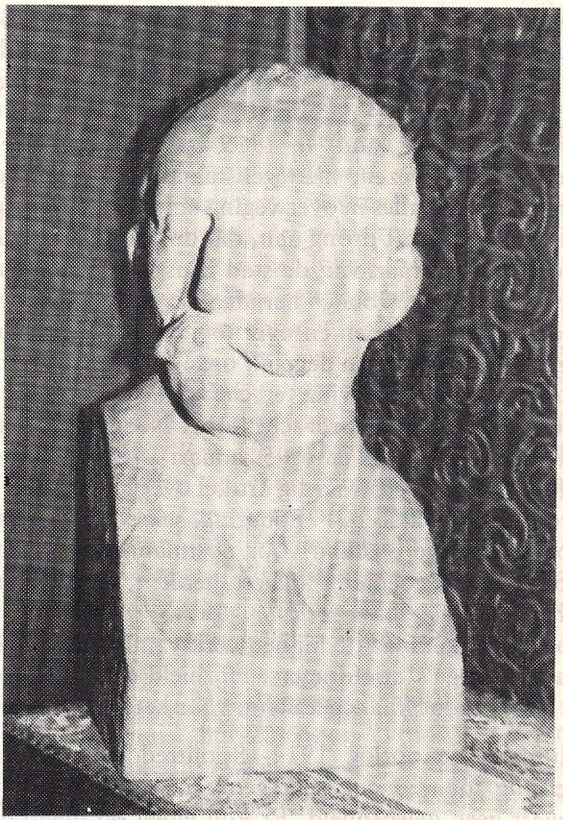

Borstbeeld van Isidoor Hallaert, geboetseerd door ex-wees Jozef van Herreweghe.
(privaat bezit mevr. Klinck-Hallaert)

Hallaerts taak bestond niet uitsluitend uit het bijwonen van vergaderingen of kongressen, nee, als propagandist van zijn ideaal hield hij verscheidene voordrachten over de wezenproblematiek, niet alleen te Aalst, maar ook daar buiten.

Op zondag 26 december 1909, hield hij met Remi Casseur, een twee uur durende voordracht te Brussel (café "Au Cornet" -Kaasmarkt). Als toehoorders waren uitgenodigd, de Brusselse briefdragers en hun gezinnen. Hallaert hekelde de ellendige toestanden, het echt onmenselijk leven van sommige uitbestede kinderen. Hij bestempelde de wantoestanden in Brussel als de slechtste van het hele land. In 1909 bezat Brussel geen enkel opvangtehuis voor wezen, niettegenstaande Eugeen Flagey, het probleem kennende, alles in overweging nam om tot een oplossing te komen (29). Hallaert drong aan, dat de "Burgerlijke Godshuizen" en de gemeenteraad van de stad Brussel, als hoofdstad van het Belgische Rijk, zich zouden beraden om in de kortst mogelijke tijd een oplossing te vinden en over te gaan tot het bouwen van weeshuizen, waar de wezen degelijk opgevoed, later als volwaardige mensen in de samenleving terecht zouden komen!

Deze opmerkelijke voordracht in het Nederlands gehouden, haalde de franstalige pers en op 5 januari 1910 publiceerde "Le Facteur Belge" een lovenswaardig artikel over Hallaert en datgene wat hij voor de wezen deed. P. Bourging, sekretaris van de vereniging voor onderlinge bijstand voor postmannen, gaf uiting aan zijn gevoelens. Hij noemde Hallaert, terecht, een man met een gouden hart.

Door dit artikel maakte hij het werk van Hallaert bekend bij zijn Waalse kollega's briefdragers. Hij hield een warm pleidooi, verzocht de leden tot financiële steun voor het werk van Hallaert.

Gedurende de oorlog 1914-18 ontredderde de nationale wezenwerking totaal; voor enig georganiseerd verenigingsleven was er haast geen gelegenheid. Er kon enkel op plaatselijk vlak hulp worden geboden. Talrijke wezen meldden zich aan als vrijwilliger bij het leger. Sommigen sneuvelden, bleven vermist of invalied.

Ruim twee jaar na de oorlog kon er opnieuw spraak zijn van een degelijke werking van de wezenbond. Remi Casseur, voorzit-

(29) Eugeen, Alexandre, Louis, Etienne Flagey, advokaat, Chimay 26/12/1877 - Elsene 3/12/1956, dokter in de rechten ULB (1901), gemeenteraadslid voor Elsene (1903) en schepen (1921-1926 - 1935-1940 / 1945-1956). Publiceerde meerdere politieke, sociale en jrudische werken. Zetelde in talrijke officiële kommissies.

ter van de Mechelse afdeling, nam daartoe het initiatief. Hij nam kontakt met Albert Mertens en andere Aalsterse ex-wezen, en samen organiseerden ze in juli 1920 te Mechelen het eerste naoorlogse kongres, dat een nieuw impuls voor de wezenbond betekende.

In 1924, was de bond opnieuw uitgegroeid tot een sterke organisatie, men telde ongeveer 1800 leden, verspreid over 16 afdelingen in Vlaanderen en Wallonië

Om hun werking te verzekeren hielden de ex-wezen, net als vóór de oolog, jaarlijkse kongressen, o.a. te Dendermonde, Geraardsbergen, Gent, Mechelen en Namen.

Enkele werden te Aalst door de "Gewezen Weesjongens"-Aalst georganiseerd. Deze gingen met optochten en festiviteiten gepaard, in die tijd hield men nog veel van optochten en vlagvertoon.

De vergaderingen gehouden tijdens het kongres verliepen volgens een vast schema.

De zitting werd geopend door het voorstellen van de eregenodigden met naamafroeping, waarna de burgemeester of schepen een welkomstwoord hield, gevolgd door de rede van de voorzitter van de wezenbond en/of door een ere-genodigde.

De vergadering besprak aktuele wezenproblemen, en zo werden talrijke wetsvoorstellen behandeld en kritisch benaderd.

Men herdacht de overleden leden, de verdienstelijkste leden werden gehuldigd, en plaats en datum voor het volgend kongres bepaald. De zitting werd na het zingen van het "Wezenlied" besloten.

Een volgend kongres te Aalst was dit op 2-3 en 4 augustus 1924, het 25ste bondskongres, met een grootse feestviering naar aanleiding van het dertigjarig bestaan van de "Algemene Wezenbond van België". Om de organisatie ervan degelijk uit te bouwen, bielden de ex-wezen reeds op 2 augustus 1923 hun eerste voorbereidende vergadering in het jongensweeshuis (30). Een uitvoerend komitee uit leden en bestuursleden van de Aalsterse wezenbond werd samengesteld, alsook een ere-komitee. Andere vergaderingen werden gehouden in het lokaal "Het Burgershuis", Grote Markt, en thuis bij de bestuursleden (31).

(30) Aanwezig waren: Albert Mertens, Isidoor Hallaert, Petrus Blanckaert, Edward Troch, Alberic van Royen, Philemon Stuyver, Jean Muylaert, Jozef Hallaert, Louis Pereboom, August Spaens en broeder Daniël.

(31) Samenstelling van het ere-komitee: Jozef de Blieck en Romain Moyersoen, erevoorzitters. Kanunnik Roelands, graaf Glénisson, Felix de Hert, majoor

Isidoor Hallaert was de spil waarrond de organisatie draaide. Er waren duizend-en-een details te verzorgen omdat alles perfekt zou slagen, en Hallaert, met eindeloos geduld, gaf de richtlijnen aan zijn medewerkers en ontzag zichzelf niet. Hij zorgde voor de tombola en ronselde prijzen bij de middenstanders. Hij onderhield kontakten met Jozef de Blieck, senator. Op aandringen van Hallaert schonk De Blieck een aanzienlijk bedrag om de inrichtingskosten van het kongres te dekken.

Isidoor Hallaert bracht een bezoek aan zijn vriend Willem Schepmans, in Antwerpen, en ze bekwamen dat de opvoering van "Houten Clara", een kinderlijk sentimenteel werk van H. Conscience, door de weesmeisjes van Antwerpen in de stadsschouwburg te Aalst kon doorgaan.

Op het kongres werd Hallaert gehuldigd, samen met Albert Mertens, Jan Muylaert en Edward van den Berghe, voorzitter van de "Algemene Wezenbond van België". Er werd hen een gouden herinneringsmedaille uitgereikt, met een afbeelding van het Belfort en wapenschild van Aalst en de herinneringstekst: "Jubelkongres 1899-24 Oud-Wezenbond van Belgiëe". In de verso-zijde was de naam gegraveerd van de donataris, met inskriptie "Hulde-Herinnering" (32).

Vermelden we terloops dat broeder Daniël met een ereteken van Ridder in de Kroonorde werd vereerd, namens koning Albert

Smeyers, baron L. de Béthune, Alfred Nichels, Valery de Valckeneer, Albert de Windt, Leopold van Opdenbosch, Odilon van der Schueren, Leon Cammu en Louis Burny, leden.
Uitvoerend komitee: Albert Mertens, voorzitter; Broeder Daniël en Isidoor Hallaert sekretarissen en Jan Muylaert schatbewaarder; feestleiders waren: Edward Troch, Jozef Hallaert, L. Pereboom; als werkende leden: Isidoor Hallaert, Ph. Stuyver, P. Blanckaert, August Spaens, Albert van Royen, Frans Verhulst en Julien Schepens.
Door het inrichtend bestuur werden leden voor het ere-komitee schriftelijk aangezocht, waarbij men had verzuimd een afgevaardigde van de Belgische Werklieden Partij (BWP) in het komitee op te nemen. Op woensdag 10 oktober 1923 had in het jongensweeshuis een onderhoud plaats tussen A. Nichels, volksvertegenwoordiger, August Marcel en Jos Steenhoudt, allen behorende tot de BWP, en broeder Daniël, overste van het jongensweeshuis. De BWP-leden achtten zich verwaarloosd, omdat zij niet werden uitgenodigd een ere-voorzitter te geven. Op 15 oktober bood de BWP een prijs aan voor de tombola. Besloten werd op de vergadering van 16 oktober 1923, Alfred Nichels in het ere-komitee op te nemen.

(32) Verder werden 12 zilveren medailles uitgereikt aan de leden van het feestkomitee van het jubelkongres en 45 medailles aan de overige leden van de bond. De medailles werden aangekocht voor 1883,50 fr., voor het graveren voorzag men 200 fr.

op voorstel van minister Masson, ere-gast op dit kongres, en door deze uitgereikt (33).

Het volgend nationaal kongres te Aalst, gebeurde 10 jaar later, op 8-9 en 10 juli 1934 (34).

Net zoals op voorgaande kongressen was Isidoor Hallaert de bezieler van het kongres, en werd nogmaals hierom gehuldigd. Julien Schepens en Louis Weireld werden met de zilveren medaille van de Kroonorde vereerd. Aan festiviteiten ontbrak het evenmin. Een geslaagde feestavond ging door in de feestzaal van de school Dames van Maria. Er werden zang- en orkestnummers uitgevoerd waarbij o.a. optraden: Achiel Kieckens, violist en mevrouw Pletsier (35).

Een suksesvolle opvoering van "Maria Magdalena", en bijbelstuk, geakteerd door de Aalsterse weesmeisjes besloot de eerste feestavond.

De weesmeisjes mochten zich verheugen op dit kongres, een prachtig nieuw vaandel werd uitgereikt, symbolisch opgevat en kunstrijk uitgevoerd.

De laatste dag werd besloten met het traditioneel bezoek aan de weeshuizen en een stadswandeling. Na de middag bezochten de genodigde, belangstellend de "Hogere Technische Scholen", nu V.T.I. Het waren grootse dagen voor de ex-wezen.

De tweede oorlog betekende een breuk in heel het maatschappelijk leven en dus ook voor de bloeiende wezenbond.

Onmiddellijk na de oorlog werden pogingen ondernomen om de vooroorlogse wezenkongressen opnieuw te organiseren. Het

(33) Fulgence, Paul, Benoit Masson, Dour 16/11/1851 - Bergen 24/1/19427. Liberaal, minister van oorlogszaken (1918-1920), minister van Justitie (1921-1925), minister van Staat (1925).

(34) Samenstelling van het ere-komitee: Georges de Blieck en Romain Moyersoen, ere-voorzitters. E.H. Jos Reynaert, G. Bouckaert, G. d'Hollander, Alfred Nichels, Albert d'Haese, Petrus van Schylenbergh, Ernest van den Berghe, A. van Geert, Marcel de Ridder, Odilon van der Schueren, Louis Burny, Leon Cammu, Jan de Neve, Hilaire Gravez, Gustaaf de Stobbeleir, Pierre Cornelis, A. Berghman, G. de Prez, Frans de Meyst en Jan van de Winckel, leden. Het inrichtend komitee bestond uit: Frans de Neef, sekretaris; Isidoor Hallaert, feestleider en P. Blanckaert, schatbewaarder. De leden waren: Broeder Emiel, Julien Schepens, Louis Weireld, L. de Smet, Ad. Lelong, K. van Nieuwenhove, L. Ghysselynck, G. Ghysels, L. Tas, A. Borms, August Spaens, Albert van Royen, Frans van Royen, M. van Acker, L. van der Poorten en Albert Herman.

(35) De ijver van mevr. Pletsier (Clementine de Groot), voor de weesmeisjes beperkte zich niet uitsluitend tot het ontspanningsleven. Ze zorgde dat er veel veranderingen voor deze kinderen tot stand kwamen, en met resultaat.

eerste na-oorlogse kongres, het 41ste in de reeks organiseerde men te Aalst op 2 en 3 juli.1949. Het was 10 jaar geleden dat de ex-wezen nationaal vergaderden (36).

De vieringen verliepen traditiegetrouw. Vanaf zaterdagnamiddag arriveerden de genodigden uit alle delen van het land, te Aalst. 's Avonds werden ze verwelkomd door een beiaardkoncert gespeeld door Robert de Mette, gevolgd door een harmoniekoncert op de Grote Markt. De zondagvoormiddag hielden de kongressisten een optocht door de voornaamste straten van de stad, waarna een plechtige ontvangst door het stadsbestuur plaats had. Frans de Neef, plaatselijk voorzitter, bedankte alle aanwezigen en medewerkers, waarna de rede gehouden door burgemeester Borreman grote bijval kende. Georges de Vriendt, algemeen voorzitter van de Belgische wezenbond, bracht een warme hulde, eerst en vooral aan de 84-jarige Isidoor Hallaert, als pionier van de wezengedachte, als mede-stichter van de plaatselijke wezenbond.

De kongreszitting had plaats na de middag, gevolgd door een groots openluchtfeest op de Grote Markt en besloten met een koncert (37).

Het was het laatste nationaal kongres te Aalst gehouden.

* *
*

Door de inzet van de bestuursleden geloofde de beweging in haar opdracht en de ex-wezen waren vlug bereid het ideaal en de steun die ze vonden in de bond te aanvaarden, zodat de wezenbond een goed georganiseerd geheel vormde, niettegenstaande de ontreddering van beide wereldoorlogen.

Het hoogst behaalde ledenaantal lag in de periode 1924-1939. Uit de aanhoudende werking van de "Algemene Wezen-

(36) Samenstelling van het ere-komitee: Georges de Blieck en Romain Moyersoen, ere-voorzitters. E.H. Jos Reynaert, E.H. Van der Cruysen, J. Borreman, J. Schelfout, L. Keymolen, G. Haers, L. de Wolf, G. de Haeck, P. de Bruyn, E. Moriau, L. Moyersoen, A. van den Berghe en A. van Hoorick, leden. Het inrichtend komitee bestond uit: Broeder Germanus, sekretaris; P. Blanckaert, feestleider; O. Blanckaert, schatbewaarder. De leden: A. Boelens, A. Borms, L. de Luyck, Frans de Neef, Jan Descamps, C. Goedgezelschap, Louis Redant, Frans Tas, L. Tas, Julien Schepens, August Spaens, C. van Nieuwenhove, M. van Acker, Jozef van de Sype, Louis Weireld en Isidoor Hallaert.

(37) Na de middag bood de harmonie van de Leuvense weesjongens een koncert aan, aan de omwonenden van de Varkensmarkt, en vooral aan deze van de Hoge Vesten, een volkse buurt. De eerste Hoge Vesten kermis in 1945 startte met een bloemenstoet ten voordele van de weeskinderen.

bond van België" volgde dat diverse besturen van Burgerlijke Godshuizen merkelijk wijzigingen in het opvoedingssysteem van de weeskinderen aanbrachten, het wezenuniform afschaften, de uitbesteding van de wezen introkken en bij voorkeur ex-wezen voor bepaalde ambten in de weeshuizen benoemden.

Het mag benadrukt worden dat de Aalsterse wezenwerking vaak tot voorbeeld werd gesteld op vergaderingen en andere besprekingen, een gevolg van een degelijke samenwerking tussen de Aalsterse wezenbond, het bestuur van Burgerlijke Godshuizen, later de C.O.O., het stadsbestuur en de talrijke weldoeners.

Door verbetering van levensomstandigheden nam het aantal wezen af, en vooral veranderingen in sociale toestanden en voorzieningen waren tekenend voor het langzaam verdwijnen van enige wezenwerking in de jaren 1960-1970. Voor de ex-weesmeisjes is het jammer, maar wij vonden geen enkel dokument dat wijst op enig sociaal engagement zoals we het gekend hebben voor de ex-weesjongens, toch waren die wezen sterk bekommerd om het lot van de weesmeisjes in de tehuizen. Wat er daarna gebeurde, een vraagteken; afzonderlijk verenigd waren ze niet.

Isidoor Hallaert was een der moedigste pioniers van de wezengedachte. De uitbouw van de Aalsterse ex-wezenwerking en de nationale wezenbond vond in hem een enorme steun. In alle steden sprak men van "Isidoor", die vele jaren als ondervoorzitter van het bondsbestuur en later als ere-voorzitter fungeerde. Zijn beste jaren offerde hij voor het welzijn van wees en ex-wees, moeite noch tijd waren hem te veel, al zijn krachten stelde hij voor de wezengedachte beschikbaar!

b. Het Wezenblad.

Isidoor Hallaert, gewaardeerd medewerker aan het "Wezenblad" bewaarde elk nummer van deze krant, maar toen hij naar het rusthuis te Herdersem verhuisde, zijn deze kranten bij derden ondergebracht en later vernietigd.

Hallaert verzorgde regelmatig bijdragen over de aktiviteiten en financiële toestand van de "Gewezen Weesjongens"-Aalst. Biezonder boeiend geschreven waren de jaarverslagen. Als aanwezige op bijna alle nationale vergaderingen, gaf hij hierover eveneens kritisch zijn indrukken weer.

Veel informatie uit het tijdschrift hebben we niet kunnen verzamelen, gewoon wegens gebrek aan voldoende exemplaren. Ook hier ontbrak een informatief belangrijke bron over de wezenwerking te Aalst.

In mei 1897 verscheen het eerste nummer van het "Weezen-

blad", een tweemaandelijkse editie met als ondertitel: *Orgaan van den "Algemeene Weezenbond van België"*; het motto: *De Wees voor de Wees! - L'Orphelin pour l'Orphelin.*

Edward van den Berghe verzorgde het redaktioneel kommentaar, meestal tweetalig (38). Oorlogsomstandigheden beletten de verdere uitgave van het blad.

Gevolg gevend aan de oproepen van Albert Mertens, Isidoor Hallaert en Remi Casseur werd het blad onder redaktie van laatstgenoemde heropgericht. Het eerste naoorlogse nummer verscheen op 6 januari 1921, op een kleiner formaat en met een beperkte oplage van 500 exemplaren. Vanaf 1924 bereikte de oplage -2000 exemplaren - terug het vooroorlogse peil.

Het tijdschrift was in het algemeen voor de ex-wezen bestemd. Het blad beoogde de bescherming van de ex-wezen, hen te helpen bij sociale problemen, en tenslotte een hechte band tussen hen tot stand te brengen. Daarom bracht men in begrijpbare taal kommentaar op wetteksten en wetsvoorstellen die op hen betrekking hadden en publiceerden men verslagen over alle belangrijke vergaderingen en kongressen ingericht door de wezenbond. Voor de ex-wezen was het een zeer degelijke en belangrijke handleiding, over het hele land verspreid.

(38) De meeste ex-wezenafdelingen waren trouwens werkzaam in Vlaanderen en elke afdeling verzorgde zijn eigen bijdragen, een logisch gevolg dus. Nochtans ergerden zich enkele Walen over de schaarse franstalige berichtgeving. In het nummer van 11 mei 1913, werd dit aangehaald.
We citeren:
"Enige leden hebben de aanmerking gemaakt dat in het Weezenblad meer Vlaams dan Frans voorkomt, en leiden er gevolgtrekkingen van af die geen redens van bestaan hebben.
Volgens M. Soupart hebben die leden zich slecht uitgedrukt; ze meenden: in ons blad wordt meer geschreven over Vlaamse dan wel over Waalse weeshuizen.
Dat is wel mogelijk; maar het evenwicht zou spoedig hersteld zijn, indien onze Waalse vrienden wat meer kopie leverden. Wij rekenen op Luik en Namen om die toestand te verbeteren.
Mr. Dubois (Namen) zou willen 2 blz. Franse en 2 blz. Vlaamse tekst achtereen zien.
M. Grègoire (Antwerpen): En welke taal zal den voorrang hebben?
Kies vraagstuk, dat wij best niet oplossen. De huidige toestand zal dus voort blijven bestaan."

13e JAARGANG ANNÉE N° 1 — PRIJS PER NUMMER PRIX PAR NUMÉRO 10 Cmes — 11 JULI JUILLET 1909

HET WEEZENBLAD

Orgaan van den "Algemeenen Weezenbond van België"

LE JOURNAL DES ORPHELINS

Organe de la "Fédération Belge des Orphelins"

INHOUD — SOMMAIRE

Réponse ministérielle.

BELANGRIJKE ZITTING

Brugsche Weezenkomitee

Les Orphelins à Namur.

Tweemaandelijks blad voor de wezen. Te Antwerpen opgericht in 1896. (Brussel, Koninklijke Bibliotheek).

DEEL II

ISIDOOR HALLAERT, FLAMINGANT EN HET KULTUURFLAMINGANTISME IN AALST.

a. Hoe het groeide.

Wanneer na de omwenteling van 1830 een nieuwe staat ontstaat, België, zal de verfransing van Vlaanderen volle uitbreiding nemen. De officiële bestuurstaal is Frans, het onderwijs wordt verfranst, de Vlamingen worden politiek onmondig gemaakt. De eenvoudige Vlaamse volksmens staat hier vreemd tegenover. Enkele moedige Vlamingen wensten de eigen taal en het kultureel bewustzijn in Vlaanderen in stand te houden. We kennen namen als Hugo Verriest, Hendrik Conscience, Albrecht Rodenbach en vele anderen. Wanneer dan in 't midden van de 19de eeuw overal in Vlaanderen verenigingen ontstaan die duidelijk Vlaamsgezind zijn, halen zij de volkstaal uit de vergeethoek en doen inspanningen om ze te behouden.

Ook in Aalst "roerde entwat", en stichtte men Vlaams bewuste verenigingen.

Op 10 september 1864 werd de Burgerskring "De Vriendschap" gesticht, onder het voorzitterschap van Paul de Béthune.

In deze kring was een "Taal en Letterkundige Afdeling" (5 juni 1865) opgenomen die zich later het "Davidsgenootschap" noemde, waarin o.a. Pieter Daens aktief was.

Het Davidsfonds-Aalst werd opgericht op 4 april 1875 - door toedoen van pastoor-deken Carolus de Blieck en Pieter Daens - als tegenhanger van het eveneens in 1875 opgerichte Willemsfonds onder impuls van Eyerman; het Willemsfonds kende vóór 1893 zeer weinig aanhang.

Op 11 juli 1872 werd het Toneel- en Zanggezelschap "t Land van Riem" gesticht door Hektor Arijs, J.B. Colson, Jozef de Vos en Karel Lievens. Hun doel: het opvoeren van toneel- en zangspelen, meewerken aan alle kunstuitingen, om zo te helpen aan de verdere ontwikkeling van de Nederlandse taal en de veredeling van het Vlaamse volk. In dit gezelschap groeide een kern die tot de stichting overging van "Het Vlaams Taalgilde" o.a. dr. Isidoor Bauwens, ere-voorzitter van "t Land van Riem" (1909), samen met nog enkele bestuursleden, waaronder: dr. De Nayer, Jozef de Vos, Karel Lievens en Hektor Arijs. "Het Vlaams Taalgilde" werd op 25 november 1885 ten huize van dr. Bauwens gesticht. Er waren niet alleen leden van "'t Land van Riem", maar eveneens exleden van het "Davidsfondsgenootschap", waaronder Sylvain van der Gucht, schilder en volksschrijver, en Frans de Cuyper. Pieter

Daens werd ere-lid. Voorzitter werd dr. Bauwens, als ondervoorzitter fungeerde advokaat Ghijselinckx. "Het Vlaams Taalgilde" vergaderde om de veertien dagen, taalkundige problemen werden besproken, lezingen gehouden, en in 1888 ook een taalgrievenaktie ingezet, die voortdurend in Aalst aan belang won.

Zo werd op de vergadering van 16 augustus 1891 namens Ivo Vlassenbroeck, handelaar, een groep van 9 man voorgesteld, hieronder Isidoor Hallaert, Daensist - hoewel niet in de partijleiding - en Petrus van Schuylenbergh, in die tijd nog Daensist (39).

In deze kring groeide en ontwikkelde zich bij Isidoor het Vlaams bewustzijn.

Van Schuylenbergh had een grote invloed op Hallaert; hun leven lang bleven ze echt goede vrienden, niettegenstaande hun latere verschillende politieke overtuigingen. Voor Hallaert was Van Schuylenbergh een man gedreven door een sterk sociaal rechtvaardigheidsgevoel, wat ook bij hem een grote rol speelde, buiten alle partijpolitiek om.

Hallaert is echter nooit een echt politicus geworden. Deze eenvoudige man, deze postpode, de weesjongen, had belangstelling voor alles, voor alles wat Vlaams en kristelijk was, voor alles wat goed was en hij beoefende dat ook. Hij bezat een grote vitaliteit, was enorm aktief en zou niet alleen passief lid worden van talrijke verenigingen, maar meestal bestuurslid en mede-oprichter, o.a. van het Nederlands Verbond - tak Aalst en de daaruit groeiende Aalsterse afdeling "Volksopbeuring" tijdens de eerste wereldoorlog...

Hallaert sloot aan bij het Davidsfonds, werd steunend lid van "t Land van Riem" en later stichtend lid bij de heroprichting van de Rederijkerskamer "De Catharinisten".

Na 60 jaar inaktiviteit werd laatstgenoemde kamer hersticht door Leo Geeroms, vriend van Pieter Daens, die zich daar al jaren voor inzette en de eerste voorzitter werd. Het gezelschap gedijde voordien enkele jaren onder de benamingen Théatre Mécanique (1881), Mekaniek Toneelkundig Gezelschap voor God en Vaderland (1883), Toneelafdeling Bond der Katholieke Bekwaamheidskiezers (1881-1891) om uiteindelijk met de officiële akte van 14 december 1891 de oude benaming van "De Catharinisten" weer aan te nemen. Tot de 14 herinrichters behoorden o.a. Jan Buys, Prosper Keppens, Albert Mertens en Isidoor Hallaert. Felix de Béthune werd ere-voorzitter (Prins) en Leo Geeroms voorzitter (Deken).

(39) Op 31 juli 1892 werd Van Schuylenbergh tot bestuurslid verkozen van het Vlaams Taalgilde.

In dit toneelgezelschap zijn ons enkele bescheiden optredens bekend waarin Hallaert een bijrol speelde. De opvoering waaraan Hallaert de beste herinnering bewaarde was het toneelstuk "Antoon van Dijck", opgevoerd op 8 november 1885. Valerius de Saedeleer, bekend kunstschilder, voerde de titelrol, Isidoor Hallaert speelde een bijrol (40).

Isidoor Hallaert nam om niet gekende reden ontslag bij de Catharinisten op 9 november 1893.

Op zondag 15 juli 1951 vierden de Catharinisten feest. Na een reeks spreekbeurten werd de jubelviering besloten met een kernachtige toespraak door de laatste overlevende medestichter, Isidoor Hallaert, die fier vertelde hoe hij Catharinist werd en die dankte om de uitnodiging en de eer!

b. "Het Algemeen Nederlands Verbond"-tak Aalst (1904-1914).

Over de aktiviteiten en geschiedenis van hoger geciteerde verenigingen zijn reeds meerdere publikaties verschenen, zodat we dit buiten het bestek van ons werk laten, te meer omdat de betrokkenheid van Hallaert er beperkt is gebleven. Interessanter lijkt ons de ontwikkeling te overlopen van het "Algemeen Nederlands Verbond" (ANV)-tak Aalst, omdat het gepubliceerde hierover eerder schaars is en te herleiden is tot enkele fragmentarische aanhalingen en voetnoten.

Enig archiefmateriaal is niet terug gevonden. Voor gegevens hieromtrent zijn we dus uitsluitend aangewezen op uitgegeven bronnen. Gebeurtenissen na W.O. I en W.O. II kunnen er de oorzaak van zijn dat verslagboeken, ledenlijsten en andere dokumenten werden vernietigd.

In die ANV-tak Aalst, opgericht met de hulp van Isidoor Hallaert, trad hij op het voorplan door het inrichten van zangavonden, het geven van lezingen en dergelijke meer. Bij de stichting aanvaardde hij het ondervoorzitterschap en bleef het tot de ontbinding van de tak behouden. Tenslotte volgen we de evolutie van het ANV-tak Aalst als afdeling van de aktivistische kring "Ontwaak".

Op 27 april 1895 hield Hippoliet Meert voor de Brusselse vrijzinnige vereniging "De Distel" een voordracht over het Nederlands taalgebied. Die avond werd het ANV gesticht, waarvan de statuten op 9 juni 1895 werden erkend. In juli 1896 begon Meert

(40) Andere bijrollen vertolkte Hallaert in volgende toneelwerken: Joris en de brief (7/2/1892; 19/3/1893); In de zwarten Beer (3/7/1893); De Priester (12/11/1893; 11/11/1894); de Nieuwjaarsnacht (10/2/1895).

met het uitgeven van het maandblad "Neerlandia", orgaan van het ANV. Inmiddels was.het verbond bekend geworden in Noord-Nederland en verkreeg er de steun van dr. H.J. Kiewiet de Jonge en prof. Kern (41).

In april 1898 werden te Antwerpen, door een vergadering van bestuursleden uit Noord- en Zuid-Nederland de algemene grondslagen van het Verbond vastgelegd en werd tevens beslist de hoofdzetel naar Dordrecht over te brengen. De redaktie van "Neerlandia", aanvankelijk te Gent gevestigd, verhuisde insgelijks naar Dordrecht.

Het doel van het ANV was en is nog steeds de versterking van de volkskracht bij de volksgroepen die tot de Nederlandse (of Dietse) stam behoren en het bewustzijn van haar verwantschap te verruimen. Het ANV heeft godsdienstige, noch staatkundige richting en onthoudt zich dan ook van bemoeiing met aangelegenheden en vraagstukken van godsdienstige of staatkundige aard, in welk land ook. Het ANV heeft een belangrijke rol gespeeld in de groei van de Vlaamse beweging, maar als gevolg van spanningen tussen de flaminganten na de Eerste Wereldoorlog, was het verzwakt en beleefde het tussen beide wereldoorlogen een bloei die zich hoofdzakelijk in Noord-Nederland manifesteerde en tot uitdrukking kwam in de sterke bindingen met landgenoten overzee.

Volgen we nu de ontwikkeling van het ANV-tak Aalst.
Reeds vóór 1900 werden er pogingen ondernomen om in Aalst een ANV-tak te stichten door de University Extension (42).

In 1900, hernam een propaganda-komitee van het ANV deze pogingen; enkele Aalstenaars sloten aan, maar tot een oprichting kwam het niet.

In april 1902 verzocht men in "Neerlandia" de leden van Aalst tot een stichting over te gaan; opnieuw een tevergeefse oproep. De Seyn-Verhougstraete, drukker-uitgever, en Henry de Backer, leraar (1900-1919) aan de Rijksmiddelbare School, sloten zich aan bij het ANV, maar enige aanwijzing over hun betrokkenheid bij de stichting is niet gevonden, ook later oefenden ze geen bestuursfunktie uit.

(41) Dr. J.J. Kiewiet de Jonge, alg. sekr. 1898-1902; gewoon bestuurslid 1902-1903, ondervoorzitter 1903-1906, voorzitter 1906-1920; erevoorzitter 1920. Prof. Hendrik Kern, voorzitter 1898-1903; erelid 1907-1917 (†).

(42) University Extension gesticht in 1890, trachtte door middel van een soort volkshogeschoolsysteem de intellektuele achterstand van volwassen Vlamingen weg te werken. Deze Gentse stichting bestond uit vooraanstaande geleerden: prof. J. Mac Leod (Oostende 1857 - Gent 1919) hoogleraar; prof. Paul Fredericq (Gent 1850 - 1920) hoogleraar en prof. Vercoullie (Oostende 1857 - Gent 1937) filoloog. Allen waren verbonden aan de Gentse Hogeschool en bestuursleden ANV-tak Gent.

Nochtans groeide de groep Zuid-Nederland; op 1 augustus 1903 telde hij 887 leden, waarvan 21 leden in het arrondissement Aalst. Om een tak te stichten waren er 20 leden nodig, althans volgens de statuten. Het arrondissement Aalst voldeed aan die voorwaarde, maar opnieuw gebeurde er niets. Pas een jaar later kwam er een definitieve ANV-werking tot stand.

De stichting is te situeren in het najaar 1904. Aanleiding en omstandigheden zijn niet geheel duidelijk. De invloed van dr. Bauwens, als gezaghebbend Vlaming in Aalst en ver daarbuiten, kan hierin een belangrijke rol hebben gespeeld. Hij was bestuurslid (1900) van het groepsbestuur Zuid-Nederland evenals Raymond de Windt (1902). Op zondag 7 november 1904 had in de zaal van het Landbouwershuis, Keizerlijk Plein, de stichtingsvergadering en de eerste feestviering plaats van het ANV-tak Aalst.

In december 1904 meldde "Neerlandia":

Aalst is de jongst opgerichte tak, waar de werkzaamheden ingeleid werden door de voordracht van Emiel Hullebroeck over Peter Benoit en zang van fragmenten uit het werk van de meester door mevr. Van Kerckhoven (Goessens), soprano en de h.h. Hullebroeck en (Jan) De Vos. Deze muziekavond maakte een buitengewone indruk, die nog blijft nawerken.
De werkzaamheden van de letterkundige afdeling, van deze tak werden ingeleid door een voordracht van H. Meert, die behandelde: De uitgebreidheid van het Nederlandse taalgebied met kaarten en een verzameling Nederlandse bladen van buiten Europa.
Nog het zelfde jaar werd een kerstfeest ingericht voor de leden en hun kinderen (43).

Tot de stichters behoorden stellig de eerste bestuursleden: Achielle Brijs, voorzitter; Isidoor Hallaert en Viktor de Smet, ondervoorzitters.

Het was vooral de letterkundige afdeling die, als kern van het verbondsleven, het ANV in Aalst op een hoog kultureel niveau bracht. Dat leven van het ANV bestond uit het geven van letterkundige- en kunstavonden, het verspreiden van kultuur met het woord en het steunen van alles wat daarmee gepaard ging. Eén van de eerste voordrachten die werd gehouden was deze van Hal-

(43) Hullebroeck en De Vos, uitvoerders van de Benoit-avonden hadden kennelijk heel wat sukses. Ze werden naar Nederland uitgenodigd om eveneens daar muzikale avonden te geven, o.a. te Leiden, te Haarlem, te Arnhem, te Amsterdam, in Oostelijk Flakkee en in Den Haag.
Samen vormden ze een propaganda komitee die menige ANV-tak de lift in hielp.

laert over Guido Gezelle. Hiervoor gebruikte hij een reeks opstellen uit het Gezelle-nummer van de Dietsche Waranda en Belfort.

De jaarlijkse 11-juli vieringen door het ANV ingericht en meestal gehouden in de Stadsschouwburg, genoten een ruime publieke belangstelling en stonden hoog in aanzien. Het ANV-tak Aalst telde onder zijn leden talrijke regentessen, intelektuelen, vooraanstaanden, zonder onderscheid van politieke strekking.

In de loop van 1905 noteerde men een vijftigtal nieuwe leden, waaronder een opmerkelijk aantal leraars en leraressen, vooral uit het officieel onderwijs, die een deel van hun leerlingen Vlaamsgezind maakten en er tevens als eersten de beschaafde omgangstaal gebruikten en propageerden (44).

Ere-leden waren baron Leo de Béthune, Felix de Hert, Leo Gheeraerdts en notaris Breckpot (45).

Het ANV-tak Aalst vergaderde aanvankelijk in "Vlaanderens' Gasthof" op het Stationsplein, alwaar op 7 mei 1905 de eerste openbare vergadering plaats vond (46).

Hippoliet Meert gaf er nadere toelichtingen over het drukbesproken wetsvoorstel Coremans. Als besluit diende het ANV-tak Aalst een petitie in, die men aanbood aan de voorzitter en leden van de kamer van volksvertegenwoordigers. Men verzocht het wetsvoorstel te bespreken en tot wet te stemmen (47).

Het ANV zette zich in voor de volledige vervlaamsing van het onderwijs en biezonder voor de vervlaamsing van de Gentse

(44) Mej. O. Brendonck, Joz. Courteaux, mej. Julia van Driessche, mej. Bertha Reyniers, H. Lindmans, W. Sonntag, mej. Cl. Reyniers, mej. A. van Vaerenbergh, mej. Augusta Verhuyck en mej. S. van de Moortele. Later zouden volgende leden uit het onderwijs de rangen van het ANV aanvullen: mej. Angèle van den Bogaerde, mej. Perrin Bruyère, mej. Adeline Meert, mej. Uyttendaele, Lod. Bruggemans, Jan Cieters, Florimond van Cleemputte, Karel van Gutte (Nieuwerkerken), Van de Berghe (Buggenhout), Omer van der Haegen, Natalis Heyndrickx, Valery d'Hondt, August Ossenblok, Van Ooteghem (Erembodegem), L. Pletinckx, Paul Rumes en Fr. Schuermans.
Het ANV werd met Aalsterse ironie nogal eens de vereniging van schooljuffrouwen genoemd.

(45) Andere vooraanstaande Aalstenaars die tot het verbond toetraden: Jozef de Blieck (gemeenteraadslid), Baccu (direkteur gasfabriek), L. Burny (gem. lid), Pieter Daens (volksvertegenwoordiger), Achiel Eeman (gem. lid), Romain Moyersoen (gem. lid), Jan van Malderen (kunstschilder), Alfred Nichels, Odilon van der Schueren (beschermlid in 1911) en Edmond Scheerlinck (griffier).

(46) Dezelfde voordracht werd gehouden te Mere, op 27 mei, (zaal van het gemeentehuis); een initiatief van Alois Suys (Petegem/Oudenaarde 11/9/1876 - Mere 11/2/1953) en bestuursleden van de tak Aalst.

(47) Op initiatief van A.E. Coremans (Antwerpen 1835 - 1910) zijn vier taalwetten ontstaan: deze betreffende de strafrechtpleging van 1873 en 1891, en

Hogeschool. Ook andere zaken die het Vlaams bewustzijn opwekten werden besproken.

Ondertussen bestond het ANV 10 jaar. Het algemeen bestuur besloot deze viering in Aalst te houden, omdat de groei van de tak alle verwachtingen overtrof. Een viering die een welkome publiciteit in Aalst betekende.

Op 23 en 24 september 1905 hield men hier de algemene jaarvergadering van de groep Zuid-Nederland, met delegaties uit Noord-Nederland, Suriname en de Nederlandse Antillen. Achielle Brijs verduidelijkte de betekenis van het ANV in de Vlaamse strijd en de hulp die door Noord-Nederland kon worden geboden. Dr. Kiewiet de Jonge, voorzitter groep Noord-Nederland, bracht de groet uit Nederland en huldigde de jongeren die in het hart van België ijverden voor hun taal. Andere sprekers waren J. van Kerkhove, voorzitter Zuid-Nederland; P.J. de Kanter, algemeen sekretaris-penningmeester en J. Vercouillie, ondervoorzitter van de Gentse tak.

Als blijk van waardering schonk men aan Hippoliet Meert, een feestbundel vol lofbetuigingen van waardering en hoogachting (48).

Op dezelfde data hield men te Aalst het 9de Vlaams Natuur- en Geneeskundig Kongres. Het ANV-tak Aalst, bood de kongresleden een kunstavond aan met medewerking van mevr. Van Kerckhoven-Goessens, zang; mej. Gabriëlle Wellekens, poëzie; Gustaaf Pape, zang; August van Gheluwe, zang; mej. Bertha Reyniers, klavier; Arthur Ghijsbrecht, viool; Barrez, cello en Lensens, hobo.

Bij die gelegenheid bood men dr. Bauwens het erevoorzitterschap van de Aalsterse tak, een onderscheiding die hij met een bescheiden woord van dank aanvaardde. Een gezellig feestmaal in het "Krugershof", met alle ere-genodigden, besloot de viering. De kok had gezorgd voor een stambroederlijk menu, waarbij o.m. Zeeuwse oesters en Wilhelmina pasteitjes werden opgediend.

deze betreffende het hoger, normaal- en middelbaar onderwijs van 1883 en 1910. Het ANV-Zuid-Nederland hield talrijke meetings en oefende druk uit op de Vlaamse Volksvertegenwoordigers opdat de wetsvoorstellen zouden worden gesteund.
In 1905 had priester Daens een wetsvoorstel voor de vernederlandsing van de Gentse Universiteit ingediend.

(48) Deze bundel die bewaard is gebleven, bevat poëzie, huldebetoon, muziek, tekeningen e.d.. Voor Aalst werkten er aan mee: baron de Béthune, dr. Bauwens, Achille Brijs, Franz Callebaut (kunstschilder) en Daens.

Vlamingen, steunt het A. N. V.
Aalstenaars, wordt lid van onze Tak !

Uittreksels onzer Standregelen

Het doel van deze afdeling is dat van het verbond : Bevordering van zelfstandige volksbeschaving.

De middelen waarvan de Aalsterse Tak zich bedient, zijn :

a) De inrichting van feestvergaderingen tot het doen kennen en waarderen van onze toonkundigen, schrijvers, beeldende kunstenaars,

b) de inrichting van een biblioteek van de Nederlandse letterkunde,

c) de inrichting van een leestafel, met de voornaamste Nederlandse tijdschriften,

d) de werkzaamheden van een Letterkundige en Wetenschappelike Afdeling,

e) de werkzaamheden van een gemengd koor tot uitvoering van muziek van Vlaamse toonkundigen,

f) de inrichting van leerzame openbare voordrachten,

g) de inrichting van hoger onderwijs voor het volk,

h) het opkomen voor de taalbelangen van ons volk,

i) ieder ander geoorloofd en doelmatig middel.

Mijn Vlaanderen heb ik hartelik lief

Th. Coopman. — **G. Antheunis.**

1.

Mijn Vlaanderen heb ik hartelik lief,
Mijn Vlaanderen bovenal !
Dat is 't refrein, 't is het liefdelied
Dat ik nooit vergeten zal.

2.

Des morgens als de zonne lacht
Dan zing ik blij, vol lust,
Zo zalig als de brave man
Die vrouw en kind'ren kust.

3.

Des avends, wen ik moe van zin,
De rust verlangend zoek,
Dan bid ik : «Vlaandren, Vlaandren lief,
Mijn Vlaanderen, houd u kloek !....»

4

En 'k drome dan van roem en macht,
En eeuwen gaan voorbij,
En dreunend klinkt het schild en vriend
En 'k zie mijn Vlaanderen vrij !

5.

Mijn Vlaanderen heb ik hartelik lief,
Mijn Vlaanderen bovenal,
Dat is 't refrein, 't is het liefdelied,

(verz. Clemens Uyttersprot)

Door deze festiviteiten groeide de belangstelling bij de bevolking en een ruime ledenwerving was het resultaat.

De vergaderingen, om de veertien dagen, bereikten een gemiddelde van 50 tot 100 aanwezigen.

Op de algemene jaarvergadering van 1906 (28 jan.) van de tak, besloot men een wetenschappelijke afdeling op te richten. Studiekringen van hoger onderwijs en volksvoordrachten waren in voorbereiding. Andere takken werden aanbevolen steun te verlenen aan de Vlamingen in Wallonië.

De eerste reeks leergangen van hoger onderwijs startte op 6 december, en werden gegeven door A. Brijs en dr. L. Scharpé, trouw bijgewoond door een hondertal geïnteresseerden.

Bij het tweejarig bestaan (1904-1906) verspreidde de tak een kort en krachtig pamflet om de Aalstenaars op te roepen en aan te sluiten bij het ANV.

Jozef de Blieck, gemeenteraadslid en Gustaaf Leveau sloten aan op aanraden van Hallaert (49).

In 1907 gebeurde er heel wat in het ANV-tak Aalst, het meest bewogen jaar in zijn geschiedenis.

In navolging van andere takken te Brussel, te Gent, te Antwerpen en te Sint-Niklaas begon men op maandag 4 maart 1907 met zangavonden voor de vrouwen, druk bijgewoond door 75 belangstellenden. De avonden stonden onder leiding van Gustaaf Pape, direkteur (1905-1919) van de Stedelijke Muziekschool - later bijgestaan door Bertha Reyniers - en werden gegeven in de Stedelijke Muziekschool, Achterstraat.

Men trachtte de kunstzin tot het lied aan te wakkeren, liederen Vlaams van aard, met enige betekenis, als tegenhanger van "vuile en zedeloze liedjes"

Daarom rekenen we op een grote toeloop van vrouwvolk: arm en rijk, jong en oud; het werkmanskind is ons zo welkom als het rijke meisje. De werkmanskinderen zullen we wat anders leren dan zinloze en gemene rijmpjes; de rijke en burgersmeisjes, wat anders dan onnozele Franse romances of ook wel Franse gemeenheid.

Tot zover een citaat uit een verspreid pamflet.

Op 27 april veranderde het ANV van lokaal en vestigde zich in het "Duitsch Bierhuis", gehouden door Hektor Priem. Op de verdieping was een vergaderzaal, niet te groot, die ze zelf gezellig

(49) Gustaaf Leveau (Aalst 4/11/1846 - 26/3/1912), liberaal gemeenteraadslid 1904-1912. Aktief in bijna alle liberale verenigingen als lid of als bestuurslid. In 1894 deed hij zijn officiële intrede in het liberale leven te Aalst.

Het "Duitsch Bierhuis", gelegen op de hoek van de huidige Hopmarkt en de Nieuwstraat, was het lokaal van het "Algemeen Nederlandsch Verbond" afd. Aalst. Deze foto werd omstreeks 1900 genomen.
(Aalst, foto verz. Denayer)

hadden ingericht, aan de wanden hingen sierlijke illustraties van kopstukken uit de Vlaamse beweging, een boekenkast behoorde tot het meubilair. Het ANV gebruikte dit lokaal uitsluitend voor vergaderingen, de meeste manifestaties gebeurden echter in het reeds vernoemde "Landbouwershuis".

Op 15 juli had het ANV de Aalstenaars uitgenodigd voor de 11-juliviering in de Stedelijke Schouwburg. De symfoniemaatschappij "Door Eendracht groot" had welwillend haar medewerking verleend (o.l.v Arthur Ghijsbrecht), terwijl het pas opgericht gemengd koor o.l.v. Gustaaf Pape enkele Vlaamse strijdliederen ten gehore bracht. Wat echter het meest tot het wellukken van de avond had bijgedragen was het optreden door een honderdtal dames van de Volksliederenavonden. Als blijk en erkentelijkheid schonk men aan Gustaaf Pape een huldefoto, gemaakt door fotograaf Jules Sterck, bestuurslid. Achielle Brijs hield een voordracht over de grootheid van Vlaanderen gedurende de 14de eeuw.

Hard was het overlijden van baron Leo de Béthune, ere-lid. De tak voelde zich gesteund door hem, voornamelijk door het goedkeuren van het wetsvoorstel Coremans, wat Leo de Béthune bevestigde in een schrijven aan zijn dokter, een beproefd Vlaams strijder (50).

En toch, was het niet uitsluitend het overlijden van Leo de Béthune dat beroering bracht in ANV-kringen, er ontkiemde een kracht die tot een fatale scheuring in het ANV-tak Aalst leidde.

Het ANV stond boven en buiten de politieke partijen, verenigde bijna alle Vlaamsgezinden uit verschillende politieke richtingen, hoewel de meest vooraanstaande leden tot de liberale strekking behoorden. Hierdoor ontstonden zekere spanningen. Voor de gemeenteraadsverkiezingen in 1907 stelde voorzitter Brijs zich kandidaat op de liberale lijst, wat volgens bepaalde leden, vooral katolieken, politiek in de tak bracht. Hen die Brijs steunden verklaarden dat niet één lid had geprotesteerd tegen het erevoorzitterschap van dr. I. Bauwens, katoliek gemeenteraadslid. Anderzijds weigerde Julia van Driessche, op een bestuursvergadering van 3 oktober 1907, de kandidatuur van een socialist als bestuurslid, wat in tegenspraak was met de statuten, die de godsdienstige en politieke overtuiging van elk lid beschermde (51).

(50) Andere volksvertegenwoordigers hadden voordien aan het ANV schriftelijk bevestigd het wetsvoorstel Coremans te steunen, te weten Pieter Daens en Jules Rens, liberaal (Geraardsbergen 25/1/1856 - Gilles 11/12/1945).

(51) Waarschijnlijk betrof het Alfred Nichels, socialistisch partijsekretaris, die in 1906 op verzoek van Brijs tot het ANV toetrad. Nichels was de enig gekende socialist die we in de ledenlijst terugvonden.

Andere leden verweten de partijdigheid van Hippoliet Meert, die A. Brijs als voorzitter van de tak Aalst beknotte en tegenwerkte. Men trachtte het nationaal bestuur te laten bemiddelen in deze geschillen. Het ANV-hoofdbestuur reageerde hierop. In het algemeen jaarverslag besluit men dat het *uitsluitend stoffelijke bekommeringen waren, dat er wedijver ontstond tussen mensen van zeer uiteenlopend denken.* Gepleit werd voor verdraagzaamheid jegens elkaar en dat er boven partijbelang toch nog een zeer mooi, edel belang is: het belang van de volksbeschaving, die bij ons volk zeker achterlijk is.

Uiteindelijk werd op de bestuursvergadering van 6 december 1907 een open brief opgesteld, gericht aan Pol de Mont, voorzitter groep Zuid-Nederland, waarin de partijdigheid en de autokratie van Meert werd benadrukt.

De ondertekenaars huldigden prof. Van der Vlugt, Kiewiet de Jonghe en Pol de Mont, allen leden van het hoofdbestuur, wegens hun oprechte gehechtheid aan het Vlaamse volk en de Vlaamse beweging.

Zij zouden evenals vroeger de Vlaamse zaak behartigen en overal het Vlaamse recht verdedigen. Besloten werd dat de vrijzinnige leden bij het Willemsfonds zouden aansluiten. Onder de vooraanstaande ontslagnemers, niet allen vrijzinnigen, vernoemen we Petrus Daens, Jozef de Blieck, Odilon van der Schueren, Gustaaf Leveau, Edmond Breckpot en Albert de Windt, alsook verscheidene bestuursleden: Alice Schouppe, Arnold Huibrechts, Paula Uyttebroecks, Jozef Liebaut, Jules Sterck, Edmond van Ooteghem en Petrus van Schuylenberg; 110 leden verlieten het ANV. De meeste ontslagnemers, vrijzinnigen, sloten zich aan bij het Willemsfonds, dat eveneens de rechten van de Vlamingen verdedigde. Het Willemsfonds telde plots 195 leden. Achielle Brijs poogde hierdoor het liberalisme nieuw leven in te blazen. Hij doet het later, door het uitgeven van een nieuw weekblad "Het Vrije Woord" (1910). Het blad was echter geen lang leven beschoren, het verscheen amper één maand. Het wou de spreekbuis zijn van de radikale groep die het ANV had verlaten en aktief was in het Willemsfonds. Achielle Brijs faalde in zijn opzet, verliet Aalst en vestigde zich te Brussel.

Na deze broedertwist hervatte de tak zijn normale aktiviteiten door het houden van voordrachten en thematische kunstavonden, die evenveel belangstelling genoten als voordien.

Op 20 januari 1908 startte een nieuwe reeks leergangen van hoger onderwijs en op 11 maart hernam men de zangavonden o.l.v. Gustaaf Pape, nu bijgestaan door mej. Bertha Reyniers. In

het zelfde jaar richtte Valery d'Hondt een dameskoor op, dat vaak de kunstavonden muzikaal omlijstte.

Op 16 april 1908 werd een nieuw bestuur verkozen, en een maand later werd Hallaert als bestuurslid in het ANV-groep Zuid-Nederland verkozen.

Het kulturele leven te Aalst, bereikte hoogtepunten. Elke vereniging kende de belangstelling en sympathie van het volk. Dan kwam de oorlog...

Vanaf het ontstaan van het ANV-tak Aalst was Isidoor Hallaert ondervoorzitter. Daardoor kwam hij in vele relaties en leerde ook al die mensen persoonlijk kennen. Hij hield zich niet op het achterplan, hij was eerder geneigd om naar voor te treden. Heel vaak leidde hij diskussies en vergaderingen en was dikwijls de aanzet van spontane gezangen tot grote vreugde van de aanwezigen.

Die eenvoudige postbode, die dan beschaafd Nederlands sprak op de letter, overal, op het postkantoor, werd daardoor belachelijk gemaakt en geïroniseerd. Dat was in die tijd een opvallend iets en men trachtte met *Aalsterse zwans* hem zoveel mogelijk in het belachelijke te trekken.

Maar boven dit alles bleef Hallaert een dienstvaardig mens en hij zal tijdens de oorlog menig leed weten te verzachten...

* *
*

c. "Volksopbeuring" (1915-1918).

De Duitse inval legde aanvankelijk het dagelijkse leven lam in gans het land. Er heerste panische angst onder de bevolking en vele vluchtten, andere meldden zich als oorlogsvrijwilliger. Gruweltonelen speelden zich af en als later de vluchtelingen terugkeerden vonden sommigen hun woning terug, vernield of geplunderd, hun kennissen gekwetst of omgekomen.

Zoals het overgrote deel van de bevolking reageerde men ook in ANV-kringen scherp anti-Duits; enerzijds veroorzaakt door de bezetting en anderzijds werd de bedrijvigheid van het ANV bemoeilijkt door de Duitse overheid. Onder die moeilijke omstandigheden, lukte het ANV-tak Aalst er toch in om op 5 april 1915 zijn aktiviteiten te hernemen (52).

Het ANV had ook bemerkt dat er grote noden waren onder de Vlaamse bevolking, veroorzaakt door een tekort aan de meest elementaire levensbehoeften.

Daarom richtten enkele vooraanstaande ANV-leden tot dr. Ecker, president van de Zivilverwaltung in Oost-Vlaanderen, een verzoek om het ANV-tak Gent als biezondere vereniging onder de naam "Volksopbeuring" te erkennen, met als doel sociale bijstand te verlenen aan Vlamingen, die als gevolg van oorlogsomstandigheden in nood verkeerden (53).

Op 18 april 1916 werd "Volksopbeuring" in het etappengebied en op 2 september 1916 in geheel bezet België officieel toegelaten. In feite waren de aktiviteiten reeds maanden lang in volle werking. "Volksopbeuring" opgericht met een zuiver menslievend doel, zou gedurende de oorlog grote diensten bewijzen aan de noodlijdenden. Eens "Volksopbeuring" officieel was erkend, had het ANV-Noord-Nederland de mogelijkheid hulp te bieden; een geldinzameling in Nederland was het gevolg ervan (54).

"Volksopbeuring" was opgericht als tegenhanger van het "Nationaal Hulp- en Voedingskomitee", een komitee gesteund door de Belgische officiële instanties en in handen van anti-Vlaamsgezinden.

(52) Dr. Reimond Speleers (Waasmunster 9/3/1876 - Aalst 29/4/1951) hield een voordracht over mikrobenleer en besmettelijke ziekten. Verder werd aangekondigd, wekelijks, iedere zondagvoormiddag, in het Landbouwershuis een voordracht te houden.

(53) Dit gebeurde op zondag 2 oktober 1915. Waren hierbij betrokken: dr. August Doussy (Kortrijk 5/1/1881 - 28/11/1948), dr. R. Speleers, oogarts en hoogleraar, voorzitter ANV-Gent en Hippoliet Meert.

(54) Een som van fl. 12.432,48 en 2.000 fr. werd opgehaald. Het ANV-Noord-Nederland nam nochtans een zeer voorzichtige houding aan t.o.v. het aktivisme, dat het als een binnenlandse aangelegenheid van België aanzag.

Hippoliet Meert vestigde te Aalst een afdeling "Volksopbeuring", op 15 november 1915. Isidoor Hallaert, als ondervoorzitter van het ANV-tak Aalst, nam de zware taak op zich voor de uitbouw ervan. Het sekretariaat "Volksopbeuring-Aalst" was bij Hallaert, in de Sint-Jobstraat, onder gebracht.

Weldra spreidde de bedrijvigheid zich uit over verschillende onderafdelingen: Soldatentroost, Kinderzorg, Volkskleding- en voeding, Werkbeurs, Kloefjeswerk (schoeisel), Stille Hulp, Volksontwikkeling, enz...

Soldatentroost ijverde vooral voor lektuur voor de krijgsgevangenen in Duitsland en Nederland, het sturen van voedsel en kleding, het verstrekken van inlichtingen over soldaten, enz... De inlichtingsboeken van het Rode Kruis werden op steekkaarten gebracht zodat een massa biezonderheden over gekwetsten, zieken en gesneuvelden kon worden verstrekt. Een andere taak was "Kolenverdeling", belast met het bezorgen van steenkool aan de bevolking. Hier was het gebrek inderdaad schrijnend. Ook de afdeling "Volksontwikkeling" nam een hoge vlucht met haar werkijver: Volkshogeschool, Lagere Avondscholen, Kinderuurtje, Volksvoordrachten, Kunst voor het Volk, Boekerij. Een afdeling "Geneeskundige Dienst" en "Moeder- en Kinderzorg" hoorde eveneens tot de aktiviteiten van "Volksopbeuring".

Het is moeilijk het aandeel te bepalen dat Hallaert in die verschillende werken heeft gehad. Alle initiatieven ten voordele van "Volksopbeuring" genoten zijn levendige belangstelling. Hij was een wandelende goedheid, waar nood was, waar men ook beroep op hem deed of niet, hij was er. Met zijn karige middelen, met zuinigheid gewoekerd en daarin bijgestaan door een model van een vrouw, verzette hij stapels werk. Het innig meevoelen van mens tot mens, was een vorm van zijn sociale werking: hulp door persoonlijk kontakt. Hij verrichtte een nederig werk, het verpakken van wat mensen aanbrachten en dat op te sturen aan hen die gedwongen te werk werden gesteld in Duitsland en aan hun families die vaak als gevolg van die scheiding in nood verkeerden. Dit moest secuur gebeuren. Duizenden pakjes zijn door zijn handen gegaan. Door verkoop van lucifers, zeep, tabak, boeken en tijdschriften, kleding, oud papier en metaal, en door talrijke giften in geld, werden de nodige fondsen ingezameld om het werk te bekostigen. Was er een tekort dan paste Hallaert bij uit eigen beurs; zijn oorlogswedde, dit was een halve wedde, bedroeg amper 60 à 65 frank per maand. Welnu die man gaf.

Hij richtte een grote tombola in voor "Volksopbeuring", en bekwam van Jan de Neve, in de Lange Zoutstraat, twee vrijge-

maakte uitstalramen om daar de gebedelde en samengebrachte prijzen uit te stallen (55).

Benevens het inrichten van tombola's, werden er ophalingen gedaan en kulturele manifestaties gehouden om "Volksopbeuring" te financieren (56).

Hij haalde gelezen kranten op en stuurde ze naar De Vuyst, Nathalis Heyndrickx (Kampen NL.), naar zijn vrienden uit het A.N.V. die in "Belgische Dorpen" (NL.) verbleven, naar de Aalsterse krijgsgevangenen in Duitsland. Veel kranten verschenen er in die tijd niet, amper De Werkman als weekblad en De Volksstem; soms De Gazette van Brussel of andere aktivistische bladen.

Vanaf 31 januari 1916 richtte Hallaert, ten huize, een dienstbetoon op om inlichtingen te verstrekken over de krijgsgevangenen, en stuurde hen brieven die hij opstelde omdat hun familieleden soms ongeletterd waren.

Isidoor was de spil van het werk "Volksopbeuring afdeling Aalst", een liefdadige organisatie die morele en materiële steun verleende aan de behoeftige bevolking.

* *
*

De winter 1916-17, een vier maanden durende harde winter,

(55) De zuivere opbrengst van een door Volksopbeuring gehouden tombola gaf ons het groot genoegen voor onze noodlijdende medeburgers 664 paar blokken uit te reiken (Kloefjeswerk) 50 fr. aan de wezen van Wervik te kunnen geven en het "Vluchtelingen Comiteit" in Aalst, voor hun liefdewerk eveneens 50 fr. te schenken. (De Nieuwe Tijd).

(56) Inzamelakties te Aalst, gaven volgende resultaten:
Soldatentroost:
22 juli 1916, eerste zending voor de krijsgevangenen in Duitsland, pakketten met voeding, tabak en kleding. Vanaf 1916 tot 15 mei 1918 werden in totaal 1.008 pakketten verstuurd, voor de waarde van 8.183,05 fr.
Lektuur:
Aan boeken, tijdschriften, toneelwerken en muziek werd 310,45 fr. besteed, vrije giften niet inbegrepen.
In totaal werden verstuurd:
1175 pakjes met kranten (7 tot 8 nrs per pakje), 163 boeken, 104 tijdschriften en 235 brieven en kaarten.
Stille Hulp:
Beperkte middelen waren er de oorzaak van dat hieraan slechts 119,45 fr. werd besteed.
Krijgsgevangenen te Aalst:
Bij de doortocht van de krijgsgevangen soldaten (Vlamingen, Walen, Engelsen en Fransen) werd voor 114,08 fr. uitgedeeld aan tabak, schrijfgerief en geld, uitgezonderd de vrije giften.
Een kunstavond (9 juni 1916) in de stadsschouwburg gehouden bracht een zuivere winst op van 589,65 fr.

die onmiddellijk volgde op de brutale opeisingen door de Duitse bezetter, bracht ellende en hongersnood (57).

Om de nood te milderen opende het stadsbestuur in samenwerking met het bevoorradingskomitee enkele verwarmzalen, waar ook kolen en cokes te bekomen waren.

De noodlijdenden konden er zich warmen en bleven er verkommerd, zonder doel voor zich uitstaren, alsof alle ellende eindeloos was, zonder hoop. Na schooltijd kwamen hun kinderen, deelden een stukje brood en dronken ersatzkoffie, bleven er tot de avond; zij die nog werkten vervoegden hun gezin na hun zware arbeid.

Aalst kende vier verwarmlokalen: de Werkmanskring in de Zonnestraat (Kat.), Concordia in de Schoolstraat (Lib.), Hand in Hand aan de Van Wambekekaai (Soc.) en Volksverheffing in de Lange Zoutstraat (Daens.). Op deze plaatsen hielden de jongeren van "Door Eigen Krachten Groot" en Isidoor Hallaert lezingen en voordrachten. Deze jonge mensen werden zeer hartig onthaald bij de socialisten en daensisten, in wier zalen trouwens de overgrote meerderheid arbeiders vertoefde. Ze mengden zich tussen die arbeiders en kregen aldus een visie over de werkman in al zijn armoede, in al zijn noden.

De groep "Door Eigen Krachten Groot", was gegroeid uit een initiatief van meestal daensistische jongeren en gesticht in 1915 door Floris Moens, jong-daensist en radikaal flamingant. Hij richtte in De Werkman een oproep tot de partijgenoten *tot verheffing van ons volk, dat met recht zal mogen aanspraak maken op die schone leuze "Door eigen krachten groot!"*. Ze stelden zich tot doel de algemeen heersende onwetendheid en analfabetisme van de arbeidersklasse van Aalst te bestrijden. Ze vergaderden in het Landbouwershuis en vormden er studiekringen (58).

In de volkswijken richtten ze scholen op om de ongeletterden volgens eenvoudige methoden het lezen en schrijven aan te leren. Het onderricht gebeurde tweemaal per week, bij leden die hun huis hiervoor ter beschikking stelden. Dat was vertakt in de stad en kende een invloedrijke aantrekkingskracht. Personen met een

(57) Eiers, boter of melk verschenen nog zelden ter tafel. De koffie was gestegen tot 11 fr./kg., suiker 2,20 fr., boter 7,5 0fr., 't geregeld spek 6,50 fr., zeep 6 fr., het vet 4,50 fr., de petrool 4 fr., het meel 130 fr., de bloem 180 fr., Hollandse kaas 12 fr. De klederen ontbraken en de schoenen waren niet meer kopelijk. (P. van Nuffel, De Duitschers in Aalst).

(58) De leden van het voorlopig bestuur waren: Floris Moens, Robert de Gendt, Leopold de Luyck, Sander de Vos, Theophiel Hofman, Jean Luyckx, Léonard Podevijn.

zekere betekenis werden aangespoord hier aan mee te werken.

Daar, in die kring groeide een tot nog toe ongekend Vlaams bewustzijn, zodanig dat het aksent langzamerhand van algemene vorming naar Vlaams radikalisme werd verlegd (59).

Dit proces zou zich in 1917, het revolutionair jaar, volledig doorzetten. De opening van de vernederlandse R.U.G., de stichting van de Raad van Vlaanderen, de evolutie in de gebeurtenissen, roepen bij de aanvang van 1917 het werkelijke politieke aktivisme te Aalst in leven.

In de strijd voor de vernederlandsing van de Gentse universiteit, vanaf 1910 het eerste, onmiddellijke doelwit van de Vlaamse Beweging en van het A.N.V., stond Isidoor Hallaert vooraan. De eerste en wellicht de enige die te Aalst met een solidariteitsmanifest voor de vernederlandsing van de R.U.G. rond ging, was ongetwijfeld Hallaert.

Uit de kring "Door Eigen Krachten Groot" groeide in 1916 een nieuwe kring "Ontwaakt", die het verzamelcentrum van alle radikalen werd. De kring bestond uit twee afdelingen: een letterkundige-wetenschappelijke afdeling bestemd voor iedereen van *gelijk welke gezindheid* en een politieke kring voor aktief vlaamsgezinden. Toenadering tot het ANV-Aalst en Volksopbeuring werd gezocht en Isidoor Hallaert werd ondervoorzitter van de letterkundige afdeling van de groep "Ontwaakt". Daarbij moeten we wel bedenken, dat deze politieke kring het werk was van weinigen: de meerderheid ANV-leden had waarschijnlijk weinig behoefte aan politieke avonturen (60).

Ondertussen was het landbouwershuis opgeëist door de Duitsers en vestigde de kring zich in het lokaal "De Vierwinden" op de hoek van de Korte Zoutstraat en Keizerlijke Plaats, lokaal van de Liberale Jonge Wacht, een zelfstandige politieke groepering met radikaal Vlaamsgezinde elementen. Enige verbondenheid van deze groepering in het aktivisme is dus niet te ontkennen. Daar beginnen de Aalsterse aktivisten hun eerste openbaar optreden, ze zijn niet direkt naar buiten gekomen met het aktivisme, ze deden

(59) Ondanks de interne afkeuring van hun beslissing, door de partij, treedt een gedeelte van de Aalsterse daensisten in het aktivisme, toch was het Daensisme sterk vertegenwoordigd in die aktie. Niet gewild, maar het was zo.

(60) Jozef Bauwens (1889 - Brussel 1943), lid ANV, werd voorzitter van de politieke afdeling "Ontwaakt". Samen met Ernest van den Berghe was hij medestichter van het blad "De Nieuwe Tijd" waarvan hij hoofdredakteur was. Na de oorlog werd Bauwens veroordeeld door het Assisenhof tot 2 jaar opsluiting.

het langzamerhand, bewust. Een eerste voordracht was een Guido Gezelleavond, door Emiel Roosen, opgeluisterd met voordragen uit Gezelle en liederen gezongen door Hallaert. Later geeft Antoon Thiry een lezing uit Pallieter (Felix Timmermans), dat nog niet in boekvorm was verschenen, maar die hij uit "De Nieuwe Gids" voorlas; dat was een sukses zonder weerga. Een andere voordracht werd gegeven door Arthur Bracke over Réne de Clercq, met zang en voordracht door Hallaert en mevr. Van Hoorick-van Herreweghe.

Andere sprekers in de kring waren o.a. prof. Huybrechts, Steven Prenau, Jacobs, Vrijdags en Lucien Brulez.

Op 30 september 1917 kwam Réne de Clercq naar Aalst. Zoals gebruikelijk voor andere voordrachten, kondigde men ook deze aan met strooibriefjes die het volk op de hoogte bracht van het programma.

In de stad zelf wekte dit alles grote beroering en op het Belfort werd een affiche geplakt, een voorstelling van een nar met de "Zeven" van Berlijn. Langs andere hoeken van de stad hingen spotschriften, waarop beulen te zien waren die verraders halsrechtten. Strooibriefjes werden verspreid door de tegenstanders, de bevolking verzoekend de voordracht van De Clercq niet bij te wonen (61).

Een oproep zonder gevolg, want de Stadsfeestzaal was nokvol, en de Aalstenaars kenden een feestavond zoals er tijdens de oorlog nog nooit een was geweest (62).

Vanaf 15 juli 1917, beschikte de kring over een propagandablad "De Nieuwe Tijd" met ondertitel *Vlaams gezind blad voor het Denderland,* vanaf 27 juli 1918 als weekblad uitgegeven en stopgezet op 19 oktober 1918. Het blad werd gedrukt bij P. van den Abeele te Ninove en het papier geleverd door de Duitse Centrale van Brussel, die eveneens aan niet-aktivistische bladen zoals De Volksstem tegen dezelfde voorwaarden leverde.

"De Nieuwe Tijd" verdedigde Vlaams radikale standpunten; enige duitsgezindheid, wat de aktivisten vaak werd verweten tijdens en na de oorlog, is hierin niet herkenbaar. Het aktivisme in Vlaanderen uitte zich in twee strekkingen: de strekking Jong-Vlaanderen, de meest radikale, en de gematigde Unionistische

(61) Dit alles was het werk van Robert Boulvin en René Buys, beiden waren ook aktief in de klandestiene pers.

(62) Medewerkers waren: mej. E. Peereboom en Gerard Dils beiden uit Brussel; uit Aalst juff. A.D.L. en A.N. en dichter Richard de Cneudt (Gent 24/9/1877 - 29/1/1959).

strekking. Wat Aalst betreft was deze laatste strekking het meest vertegenwoordigd. Dit betekent niet dat de andere niet aanwezig was, Floris Moens, Jef Bauwens, Alexander de Vos behoorden tot die richting. Aktief optreden voor de Vlaamse belangen, traditionele Vlaamse eisen verwezenlijken onder de bezetting, met de toelating en-of hulp van de Duitsers, was het wezenlijk kenmerk van het aktivisme, wat dikwijls op onbegrip van de passieven stuitte. De aktivisten van hun kant redeneerden: een recht blijft een recht, ook wanneer het door de bezetter wordt erkend. Vlaams recht wordt geen onrecht omdat de Duitsers het verwezenlijken. Veel aktivisten waren ook ontevreden, ze kenden de twijfelachtige houding van de bezetter. De Duitsers gaven woorden, anders niets. Over de bedoeling van de Duitse politieke leiders tastte men in het duister.

De aktivisten vormden een kleine minderheid, want de overgrote massa van de Vlamingen wees elke samenwerking met de Duitsers volstrekt af.

Hun daden van Vlaams gezind radikalisme, werden hen na de oorlog kwalijk genomen, sommigen wisten te ontvluchten, vooral naar Nederland, anderen werden gerechterlijk vervolgd en zwaar veroordeeld.

De Wapenstilstand, 11 november 1918, werd te Aalst als elders uitbundig gevierd, een bijna dolle karnaval, waarbij enkele grauwe benden uit de Mijlbeekse achterbuurten als een horde door de stad trokken om hun drang naar plunderen en wraak te bevredigen. Dit alles noopte de politie, met beperkte manschappen en middelen tot ingrijpen, maar wat toch niet verhinderde dat niet minder dan 39 woningen werden geplunderd of vernield, waarvan de bewoners terecht of ten onrechte verdacht werden met de bezetter te hebben meegewerkt of handel met hem te hebben gedreven, waaronder enkele woningen van ANV-leden (63).

De woning van Hallaert bleef onaangeroerd, maar in de ochtend van 17 november werd hij aangehouden, samen met Jef Bauwens, Alexander de Vos, Floris Moens en Ernest van den Berghe. Ze kwamen terecht in het Rolleke te Gent, waar ze heel wat beleefden.

Na een week opsluiting zijn ze vrijgelaten, voorlopig zonder vervolging. Een van de eerste Aalstenaars die Hallaert en zijn vrienden na hun vrijlating ontmoette was André van der Meirsch,

(63) Emiel Ghysbrecht, Molendries; Hendrick van den Bulcke, Molenstraat; Wed., Cornelis, Lange Zoutstraat; Hector Priem, Nieuwstraat.

een der eerste socialisten van Aalst. Hij was Hallaert tegengereden, per fiets, tot in Oordegem, omdat hij wist dat Hallaert vrij was; een blijk van genegenheid.

De plaatselijke pers voerde een hetze tegen al wat *aktivist* was geweest, er werd gespot, gehoond en vernederd. Men vermeldde de aanhoudingen, zonder namen te noemen van de Aalsterse aktivisten. Na hun vrijlating publiceerde De Volksstem (22-23 dec. 1918) volgend proza.

AAN DE AKTIVISTEN.

Er lopen in onze stad en in de omtrek nog verscheidene jonge aktivisten, die vóór den oorlog nog voor hun natuurlijke behoeften de hulp hunner moeder moesten inroepen, en thans denken dat zij terug het hoofd mogen opsteken, eerlijke lieden met uitdagende blikken, enz.

Uw rekening is nog niet vereffend, snotters. Het onderzoek der militaire veiligheid is nog niet geëindigd. Wij raden onze lezers aan, niets van die soort te verdragen.

Wij hebben het lang genoeg moeten dulden toen zij nog met de Duitsers vriendjes 't akkoord waren. Nu zullen de eerlijke lieden spreken en dat zal geen verraad zijn, doch rechtvaardigheid.

Later werd er nog een reeks anti-aktivistische prentkaarten aan toegevoegd.

De jongeren vonden het aktivistisch avontuur helemaal niet erg, tenzij dat hun ouders daarmede werden gekompromiteerd en er in alle opzichten verantwoordelijk werden gesteld. Maar voor Isidoor lag het anders, veel dramatischer, want komende uit de oorlog, zonder enig bezit, werd hij als postbode geschorst, een maatregel die ongeveer tien maanden duurde. Later werd hij niet gerechterlijk veroordeeld wat wel gebeurde met Jef Bauwens, Ernest van de Berghe en Floris Moens.

Het onbegrip dat de *aktivist* Hallaert ervaarde liet hem niet onverschillig. Hij was te trots om zich hier over te beklagen, maar de kleinzieligheid van menig stadsgenoot kwetste hem in zijn gevoelig gemoed. Hij schreef toen een lang memorandum over wat hij in de oorlog voor de armen, wezen, zieken en andere noodlijdenden had gedaan, als persoon, als ondervoorzitter van het ANV-Aalst, dat na de oorlog niet werd heropgericht te Aalst.

Na het eerste opklaren van de duisternis, die de oorlog en zijn nasleep over de Vlaamse Beweging wierp, werd langzamerhand opnieuw aangeknoopt bij Isidoor Hallaert.

De daensistische wijkverenigingen, die reeds voor de oorlog

bestonden werden verder uitgebouwd. Zij dienden het kontakt van de partij met de kiezers te onderhouden en te bestendigen. Voor de wijk Sint-Job, de buurt van Hallaert, werd op 4 september 1921 bij Jozef Sterck de wijkvereniging "De Backerszonen" opgericht, en opnieuw was het Hallaert die de aktiviteiten ervan op zich nam. In een later stadium hadden zich te Aalst de Fronters en Daensisten verenigd tot één partij; dit alles was niet zonder moeilijkheden gebeurd. Hallaert engageerde zich in deze partij en stelde zich kandidaat op de lijst van de Frontpartij.

Veel hierover is niet te zeggen, want zoals we reeds opmerkten, Hallaert was geen echt politicus. Het kan dus zeker verklaard worden als een principiële daad. Zijn Vlaams streven lag meer in het kulturele werk en vooral op dat moment nam de wezenwerking, nog meer dan ooit, het grootste deel van zijn tijd in beslag.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog hield Hallaert zich "passief", maar tijdens de erop volgende repressie hielp hij de getroffene vlaamsgezinden zoveel hij kon. In die jaren bleef hij ook verder in kontakt met vele plaatselijke leiders van het tussen de twee Wereldoorlogen bloeiend Vlaams-Nationaal leven in Aalst.

DEEL III

FIGUREN ROND HALLAERT.

Isidoor Hallaert stond zeer goed aangeschreven, bij de volksmens, bij de burgerij, en werd door jong en oud geacht. Hij was haast altijd op alle denkbare kulturele manifestaties aanwezig. We vonden zijn naam terug in een groot aantal programmabladen, waarin hij als zanger in koor of als solist werd vernoemd, gedichten deklameerde of korte lezingen hield. Hij was een graag gehoord en populair man; was het publiek soms rumoerig voor een optreden dan werd er door enkele toehoorders vlug gezegd "Sst... Isidoor gaat zingen", het gestommel verdween en Hallaert verzorgde zijn optreden.

In zijn uitgebreide relatiekring gaan heel wat boeiende figuren ons voor. In willekeurige volgorde vernoemen we, zij het onvolledig: dr. Isidoor Bauwens; Gustaaf Pape; Petrus van Schuylenbergh; Alfons van de Maele; GUSTAAF MEERT, dichter; Gustaaf Meert, gekend regisseur bij de Catharinisten, Florel van Molle, Jozef Cammaert, Jules Delafortrie; ODILA VAN DEN BERGH (mevr. Maréchal); Theodoor Eemans; Jozef van Lierde; Florent Mertens; Petrus van Nuffel; Alfred de Paepe (vader van Leona); Alfons van der Meirsch; GUSTAAF VERMEERSCH; Hippoliet Meert; Pater Fleerackers s.j.; Pater Berthold, kapucijn; Viktor Bocque; Palmyre van Herreweghe (mevr. Van Hoorick); Leo Piron, kunstschilder; ROZA DE GUCHTENAERE; Ernest van den Berghe en zijn talrijke vrienden in de Wezenbond. De vriendschapsband tussen Hallaert en die mensen was niet van voorbijgaande aard en merkwaardig, hij bracht deze mensen die mekaar soms niet kenden ook vaak samen.

Over enkele personen geven we beknopt hun verhouding weer met Hallaert.

GUSTAAF MEERT, dichter. (Aalst 14/4/1887 - 29/6/1916)

Van arme afkomst, kwam deze talentvolle dichter op nog zeer jonge leeftijd in het grauwe arbeidersbestaan terecht. Het harde zwoegen, in de meest slechte omstandigheden ondermijnde zijn wankele gezondheid.

In augustus 1909 staakten 480 arbeiders van de fabriek "La Viscose" om betere arbeidsvoorwaarden af te dwingen. Meert die er werkte, schreef een geëngageerd stakingslied. Het gevolg ervan was dat hij na het beëindigen van het konflikt nog moeilijk werk kon vinden. Hij leefde in de zwaarste ellende, die nog werd vergroot door de geboorte van zijn dochter Germana.

Intussen verdwenen grafzerk van G. Meert op het kerkhof van Aalst.
(Aalst, Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon)

Uit pure noodzaak liep hij markten en kermissen af, zong er liederen en schreef gelegenheidsverzen om enkele centen te verdienen.

In 1913 verscheen een dichtenbundel "Eerstelingen", opgedragen aan zijn dochterken. Petrus van Schuylenbergh steunde hem hierbij.

Zijn zwak gestel, de miserie, de oorlogsellende, takelden hem af. Hij overleed in het Stedelijk Hospitaal, amper 29 jaar.

Hallaert die steeds dicht bij Meert stond en hem steunde, zorgde voor een begrafenis, een dichter waardig. Daartoe nodigde hij diverse jonge schrijvers en dichters uit die de begrafenis in de Sint-Jozefskerk, en daarna de korte plechtigheid op het kerkhof bij woonden. Hallaert sprak er een bewogen lijkrede.

Kort na het overlijden van Meert, stelde Hallaert een komitee samen, dat het nodige geld inzamelde om een grafmonument voor de betreurde dichter te plaatsen.

De gedenksteen werd naar het ontwerp van Viktor de Smet, architekt, vervaardigd door Joris de Neve, steenhouwer (Sint-Jobstraat) en versierd met een medaillon-portret door Jan Wéry, beeldhouwer.

Op zondag 29 oktober 1916 werd te Aalst een openbare hulde gebracht aan Meert en het grafmonument ingewijd. Jef Crick hield een korte toespraak, waarna Hallaert in naam van het komitee een dankwoord richtte tot de aanwezigen, en vooral tot de franstalige dichteres Marie Heyvaert, die een gelegenheidsgedicht had ingezonden.

A la mémoire du regretté poète
AUGUSTE MEERT.

O poète, doux et si tendre,
O poète épris d'Idéal,
Toi que la Mort s'en vint surprendre
En un pauvre lit d'hôpital.

Nos cœurs se serrent de tristesse
En songeant à l'amer Destin
Qui, sans pitié de ta jeunesse,
Arrache ta lyre des mains.

Bien courtes furent tes années,
Cher poète que nous pleurons,
Laissant ton œuvre inachevée,
Tu n'as pu cueillir ta moisson.

Enfant du peuple, tu connus
Les difficultés de la vie,

Mais ton noble cœur n'en conçut
Ni tristesse, ni jalousie.

Et poursuivant toujours ton rêve
Suivant l'impulsion de ton cœur,
Tu chantas sans repos ni trêve
Ou tes soucis, ou ton bonheur.

Si ton lot fut la pauvreté,
Sur cette terre un jour la Gloire
Te donnant l'Immortalité,
Viendra couronner ta mémoire.

Ton souvenir toujours vivra:
Sur ta tombe à peine fermée,
Près de ton nom qui brillera,
Viendra s'asseoir la renommée.

Marie HEYVAERT. (64)

Uit de dichtbundel "Eerstelingen" citeren we één van die gedichten, waarin Meert de natuurkrachten bondig en ritmisch heeft vastgelegd:

Stormwind

Hoort hem waaien, hoort hem gieren
Hoort hem brullen, hoort hem tieren
Alles plooit voor zijn geweld;
Takken breken, vogels vluchten,
Eeuwenoude bomen zuchten
Gans verwilderd en ontsteld.

Hoort hem huilen, rukken, slagen,
Bonzen door de watervlagen
Met een ongetemde kracht.
Mens en dier heeft zich verscholen,
Slechts de grote grijze molen
Schijnt tevreden, juicht en lacht.

ROSA DE GUCHTENARE. (Ledeberg 13/9/1875 - Gent 8/4/1942)

Vanaf 1900 speelde Rosa de Guchtenaere een voorname rol in het ANV. Als hoofdbestuurslid (1912-1919) was zij de rechts-

(64) Marie Heyvaert (Aalst 30/1/1872 - 21/6/1957), is verwant met de fam. Moyersoen; huwde op veertigjarige leeftijd Vital Wambacq uit Essene. Auteur van een dichtbundel "Joies et Douleurs" (J. van Nuffel - de Gendt, Aalst).

treekse medewerkster van Hippoliet Meert en vertegenwoordigde zij de groep Zuid-Nederland op de ANV-kongressen (65).

Als lerares, met grote pedagogische kwaliteiten, bekommerde ze zich om de opvoeding van jonge meisjes die ze bijwerkte voor Nederlands of onderricht gaf in een of andere kunstrichting.

In 1909 stichtte ze de "Gentse Vrouwenbond", de enige die naast de socialistische vrouwenbond aan volksopvoeding deed. Ze organiseerde kook- en naailessen en trachtte op die manier het eentonige leven van de Vlaamse huisvrouw wat te verlichten.

In het ANV was ze buitengewoon ijverig voor taalzuivering en fervent bewonderaarster van het algemeen beschaafd Nederlands.

Voor het ANV-tak Aalst hield ze enkele uitstekende voordrachten. Het was in die kring dat Hallaert haar ontmoette en haar talenten waardeerde. Hieruit groeide een hechte en blijvende vriendschapsband, die na de gevolgen van de repressie in 1918 nog verstevigde. Wegens aktivisme werd ze veroordeeld tot 15 jaar dwangarbeid; op 1 december 1921 werd ze in vrijheid gesteld, gebroodroofd.

Rosa de Guchtenaere zocht iets om haar brood te verdienen en kwam terecht bij een fabrikant van een gekend koekjesmerk. Ze kwam naar Aalst, zocht Hallaert op en als vanzelfsprekend borrelde zijn goedheid op. Niet De Guchtenaere zou in Aalst leuren maar Hallaert, hij wilde niet dat een dame als zij dit vernederend en bedelend werk zou verrichten.

Ze heeft dit nooit vergeten en is tot haar dood Hallaert hiervoor genegen geweest.

GUSTAAF VERMEERSCH, treinkondukteur en schrijver. (Veurne 20/5/1877 - Aalst 10/12/1924)

Gustaaf Vermeersch en Hallaert leerden elkaar kennen op de nationale ANV-vergaderingen, waarin Vermeersch vooral de nadruk legde op de uitermate slechte toestanden waarin de Vlamingen, die in het Walenland werkten en leefden, verzeild waren geraakt. Hij zelf woonde tijdelijk in Monceau-sur-Sambre en trachtte omstreeks 1906 een vereniging te stichten, hierbij gesteund door het ANV, voor de Vlamingen in Charleroi en omgeving. Daarom werden zowel uitleenbibliotheken, voordracht- en toneelavonden enz... ingericht als sociale instellingen gesticht, ziekenfondsen, pensioenkassen, enz...

(65) Zij volgde er prof. dr. Paul Fredericq (Gent 12/8/1850 - 30/3/1920) op.

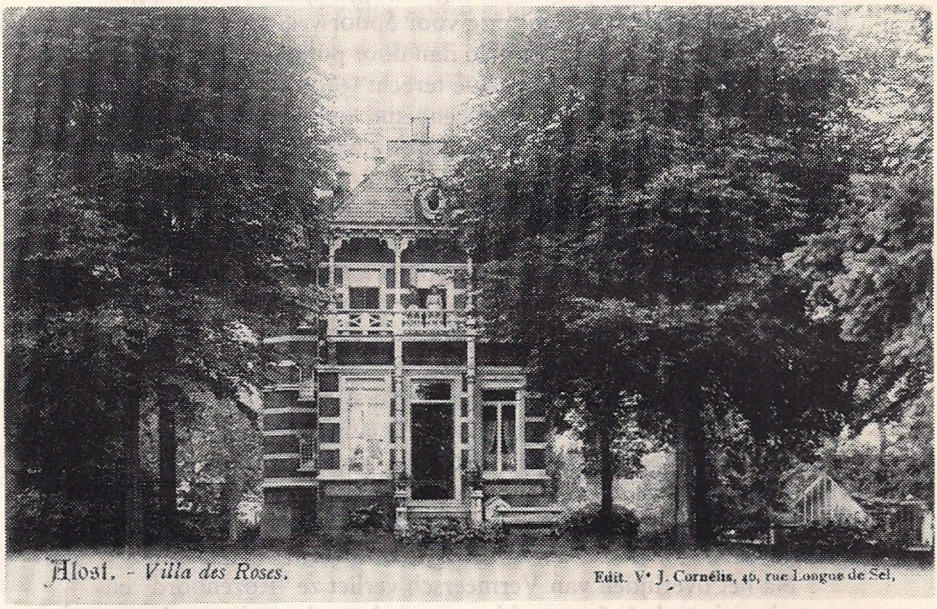

Villa Rozenoord, zoals het huis er uitzag toen G. Vermeersch er verbleef.
(verz. M. Uyttersprot)

Hallaert die hiervan enige ervaring getuigde, stelde zich ter beschikking van het ANV-tak Charleroi.

Ondanks alle goede wil van diverse personen en van Vermeersch in het biezonder, en ook de politieke tegenwerking die er te verduren was, konden zij hun taak niet naar wens vervullen.

Het was een prachtig programma doch ver boven de krachten van Vermeersch. Zijn wankele gezondheid, de lange en onregelmatige werktijden zullen er niet vreemd aan zijn geweest. Geknakt, vermoeid vertrekt hij naar Ingelmunster (W.VL.) en door tussenkomst van enkele letterkundigen krijgt hij een betrekking in de bibliotheek van het Ministerie voor Spoorwegen.

Eerder door omstandigheden dan door politieke bedoelingen komt Vermeersch in het aktivisme terecht (66).

Hij werd tot bureeloverste benoemd in het Ministerie van Kunsten en Wetenschappen. Nog voor de wapenstilstand verloor hij zijn vrouw, Elodia Coart, (Gent 3/3/1867 - Etterbeek 25/6/1917). Na de oorlog vluchtte hij naar Nederland en leefde er in de grootste ellende. Eind januari 1919 leverde hij zich over aan het Belgisch gerecht en werd in de gevangenis te Vorst opgesloten. Na zijn vrijlating ontmoette hij Louisa Pelicaen (Wolvertem 4/10/1882 - Elsene 17/1/1960) en de verarmde schrijver bracht bij haar zijn laatste levensmaanden door.

Louisa woonde samen met haar broers Jef en Dolf in de villa "Rozenoord" (Aalst). Hallaert ging er regelmatig zijn oude vriend Vermeersch opzoeken en was meer dan eens de morele steun én van Vermeersch én van Louisa Pelicaen, vooral als laatst genoemde het hard te verduren kreeg door fantasierijke roddelpraatjes.

Na het overlijden van Vermeersch verliet ze "Rozenoord" en vestigde zich in de Lokerenveldstraat om later de stad te verlaten.

ODILA VAN DEN BERGHE, gekend als mevr. Maréchal, (Steenhuize-Wijnhuize 4/11/1881 - Eeklo 18/2/1956).

Door omstandigheden bracht Odila van den Berghe haar jeugd door in het gezin van Pieter Daens en in deze vormingsperiode werd ze geboetseerd tot de sociale strijdster die ze haar hele leven is gebleven.

In die tijd schreef ze enkele gedichten die werden opgenomen

(66) Kunnen die "omstandigheden" de oorzaak zijn dat de aktivisten, na 1918, Vermeersch hebben laten vallen? Een niet beantwoorde vraag. G. SEGHERS, Het verdoken leven van Gustaaf Vermeersch, in: Handen, I (1984), nr. 2, p. 20-31.

in "Nieuw Leven" (67).

Regelmatig ging Hallaert ten huize van Daens, waar hij Odila leerde kennen. Samen keuvelden ze over allerhande dingen waaruit een vriendschapsrelatie groeide die altijd bij is gebleven.

Na haar huwelijk, in 1909, met schoolhoofd Josse Maréchal kwam ze te Brugge wonen. Vrij vroeg werd ze weduwe, en begaf ze zich volop in de politiek.

Mevrouw Maréchal is de eerste en tot nu toe, de enige vrouw geweest om het Vlaams-Nationalisme te vertegenwoordigen in de Belgische Senaat (68).

Zij voerde haar politiek eerlijk, gewetensvol, oprecht en vol verantwoordelijkheidsbesef, zij het dikwijls in zeer moeilijke omstandigheden.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog was ze nationaal leidster van het Vlaams-Nationaal Vrouwenverbond (VNVV), hiervoor werd ze na de oorlog bij verstek ter dood veroordeeld. Ze leefde enige tijd ondergedoken, week uit naar Génève (Zwitserland) en bracht haar laatste levensjaren ongemoeid door in het gezin van haar zoon, te Eeklo.

Eens terug in Vlaanderen, bracht ze op uitnodiging, aan Ernest van den Berghe een bezoek. Hij had ervoor gezorgd dat Hallaert aanwezig was, het was een waarachtig ontroerend weerzien. En weer keuvelden ze over allerlei dingen en rakelden jeugdherinneringen op, ondermeer over hun verliefdheid. Hallaert was dan al 90 jaar en er waren nog blijken van overgebleven.

Dat waren...

Dat waren zonn'ge dagen,
De vooglen zongen blij,
In luchten zoel en ambrig.
Dat is voorbij!
De bloemen bloeiden kleurig
En geurden in de mei...
Uw blik was diep en zalig.
Dat is voorbij!
Verslenst zijn lang die bloemen
Zo gauw kwam 't herfstgetij,
En dreef de schone dromen
Voorbij, voorbij!

(67) Nieuw leven voor het Arrondissement Aalst, 1ste jrg. 1908-1909: p. 19. Een lijkstoet, p. 56 Verzuchting, p. 82 Novemberdag, p. 95 Dat waren...

(68) Gemeenteraadslid 1921-1926 Brugge, Prov. raadslid W. Vl. 1925-1936, Gecoöpteerd senator 30/6/1936 - 1939.

Voorbij, met al de wonne
Van ' stil verlangend hart;
Gegroeid in toverliefde,
Verbloeid in smart!

Od. VAN DEN BERGHE

Besluit.

Kinderjaren, jeugd en tijdsgeest waarin men is opgegroeid tekenen iemands leven; daardoor was Hallaert in zijn omgang doorgaans kalm, beleefd, trouw en eerlijk. Hij hield van netheid en absolute orde. Hij was taalvaardig en op de hoogte van mensen en toestanden, gezellig verteller en kon met scherts en luim best om. Schrander van geest had hij zich door zelfstudie opgewekt en kon met kennis van zaken meespreken over literatuur en kunst. Als kunstliefhebber bezat hij een paar schilderwerken van Leo Piron en hierop was hij terecht trots.

Onvermoeibaar leefde Hallaert eigenlijk drie levens: als postbode, als strijdend flamingant, als man van liefdadigheid. Als dusdanig was hij sterk gehecht aan alle wezenaktiviteiten die voor hem een zelfsprekende noodzakelijkheid waren, als voor de zon om de aarde te bestralen.

Tussen de drie levenssferen van Hallaert bestonden geen beschotten. Als postbode (1887-1928) was hij een graag gezien figuur in de stad en deed meer dan zijn werk vereiste, als het maar ten goede van zijn medemens kwam, en als Vlaamsgezinde was het vooral de romantiek van het roemrijk verleden die toendertijd aan de oorsprong lag van zijn gezindheid. De romantiek verdween en maakte hem rijp voor een meer sociale inzet die zeker tot uiting kwam in "Volksopbeuring".

Die liefde tot zijn medemens liep als een draad doorheen zijn hele leven: eerst paternalistische wezenzorg, later ageren tegen sociale wantoestanden, tenslotte het wegschenken van zijn laatste bezit aan hulpbehoevenden. Maar boven alls was hij door-en-door godsdienstig en had een grote verering voor Onze-Lieve-Vrouw (69).

Ook in zijn laatste levensjaren was zijn goedheid onuitputtelijk. In het Rusthuis te Herdersem was hij een bescheiden medewerker van zuster-overste en ongeweten was hij, ook daar, de

(69) Lid van verschillende broederschappen: van het H. Hart van Jezus, der Gelovige Zielen, van O.L. Vrouw van het H. Hart, van de Goede Dood.
Lid van de Derde Orde, ingekleed 11/1/1931 en geprofest 14/5/1933.

stille steun van mensen die in het leven minder waren geslaagd. Hij overleed aldaar op 5 april 1958, 93 jaar oud, en werd op zijn uitdrukkelijke wil in Aalst begraven (70).

Een edel en verdienstelijk man was heengegaan!

" Vreugdevol verlaat ik deze wereld vol ellende, met de vurige hoop dat mijn Heer en Schepper mijn arme ziel in genade zal ontvangen. „
(De overledene.)

†

Gelieve in uw godvruchtige gebeden te gedenken, de Ziel van

Mijnheer ISIDOOR HALLAERT

Rustend Postbediende.

Weduwnaar van

Mevrouw Maria-Theresia BOMBEKE.

Geboren te Aalst, op 13 April 1865 en godvruchtig overleden te Herdersem, in het Rustoord St Jozef, op 5 April 1958, gesterkt door al de troost- en genademiddelen van onze Moeder de Heilige Katolieke Kerk.

Lid van de Derde Orde van Sint Franciscus, van de Bond van het Heilig Hart en talrijke andere godvruchtige Genootschappen.

Vereerd met de „ Gouden Palmen in de Kroonorde " en vele andere eretekens.

Stichter en Ere-Ondervoorzitter van de "Algemene Wezenbond van België „

Medestichter, Oud - Voorzitter en Bestuurslid, sedert 1886, van de Koninklijke Liefdadigheidsmaatschappij " De Gewezen Weesjongens van Aalst „

.....

Alles wat ik in mijn langduriq leven vermocht te doen voor het zedelijk en stoffelijk welzijn van mijn arme en ongelukkige medemensen ;

Alles wat ik meen veil te hebben gehad voor het heil van weduwen en wezen, deed en offerde ik immer in geloof en vertrouwen op U, mijn God, mijn Heer, uit liefde tot U, mijn Schepper en Behoeder, te Uwer ere en ten bate van mijn eigen zieleheil.

Beste Schoonbroeder, Nichten, Neven, Bloedverwanten en Vrienden ;

Gij mijn zeer beminde Oud-Weesbroeders en -Zusters ;

Gij mijn beste en lieve Weeskinderen, die ik dag en nacht in woord en daad heb gediend, met gans mijn hart en uit al mijn povere krachten, vergeet mij niet in uw gebeden.

Mijn innige dank aan de Eerwaarde Moeder Overste en Medezusters van het Gesticht St Jozef voor hun zeer liefdevolle verpleging.

Allerheiligste Hart van Jezus, mijn grote troost, wees mij barmhartig.

O. L. Vrouw van het Heilig Hart, wees mijn voorspraak bij de Heer. (De overledene.)

Diep getroffen door de blijken van innig medevoelen in hun rouw, danken U van harte :

Mijnheer en Mevrouw Désiré PENNE-DAENS,
zijn neef en nicht,

Mijnheer en Mevrouw Emiel HALLAERT-DE GROOT,
zijn neef, nicht en hun kinderen en kleinkinderen,

Mijnheer en Mevrouw Georges KLINCK-HALLAERT,
zijn neef, nicht en hun kinderen,

De Familiën HALLAERT, BOMBEKE en DE VEYLDER.

Druk. Schepens, Herdersem.

(70) Hallaert woonde steeds in Aalst, hij verbleef achtereenvolgens op de Houtmarkt (16), Korte Zoutstraat (49), Sint-Jobstraat (110 en 124); kort na het overlijden van zijn vrouw woonde hij op kamers bij de familie Mertens, Lange Zoutstraat (49) waarna hij in het begin van de vijftiger jaren zijn intrek in het Rusthuis te Herdersem nam.

BIJLAGEN

Bijlage 1:

BROEDERS-OVERSTEN VAN HET JONGENSWEESHUIS TIJDENS 1899-1966.

Het geestelijk bestuur van het jongensweeshuis werd in 1899 overgenomen van de *Broeders van Maria* door de *Broeders van O.L. Vrouw van Oostakker.* Zonder onderbreking, tot bij de opheffing, beheerden zij deze instelling op een manier die tot voorbeeld strekt.

Gedurende deze bestuursperiode verbleven er te Aalst 128 broeders, waarvan 15 oversten en 14 vicarissen.

De oversten waren:

Br. Gratianus van Renterghem, van 25-9-1899 tot 1908.
Br. Hyppolytus Rober, van 30-10-1908 tot 14-4-1916.
Br. Didacus Jansen, van 14-4-1916 tot 11-4-1919.
Br. Petrus d'Haese, van 11-4-1919 tot 7-9-1922 (71).
Br. Daniël Viaene, van 7-9-1922 tot 1-9-1925.
Br. Antonius de Muynck, van 8-9-1925 tot 8-4-1929.
Br. Gaugericus Verbeke, van 30-4-1929 tot 27-4-1935 (72).
Br. Liguorio Bouckaert, van 27-4-1935 tot 18-9-1937.
Br. Emiel Bultynck, van 18-9-1937 tot 7-9-1939.
Br. Nonnatus Arens, van 10-9-1939 tot 28-2-1946.
Br. Germanus de Weirdt, van 28-2-1946 tot 5-3-1952.
Br. Ephrem Tiebout, van 5-3-1952 tot 1-8-1956.
Br. Julianus de Roos, van 17-8-1956 tot 17-8-1961.
Br. Germanus de Weirdt, van 17-8-1961 tot 9-7-1964.
Br. Jules van Laethem, van 9-7-1964 tot 4-6-1966.

(71) Wegens ziekte van broeder Petrus nam broeder Louis de leiding op zich van 21/9/1920 tot 31/7/1922 en broeder Hubertus van 31/7/1922 tot 7/9/1922.
Broeder Louis verbleef te Aalst van 28/5/1920 tot 31/7/1922; broeder Hubertus verbleef te Aalst van 31/7/1922 tot 14/9/1922.

(72) Broeder Gaugericus, was gekend als dé grote vernieuwer in het opvoedingsysteem, een uitzonderlijk ijverig man.

Bijlage 2:

DE WEES VOOR DE WEES.
(Bondslied)
opgedragen aan de leden van de Algemene Wezenbond,
door C. CAILLE, Antwerpen.
(zangwijze: Het Lied van Koppelstock.)

Komt, broeders, komt wezen de handen in een,
Komt schaart u te saam bij ons vlag;
Gewezene wezen, komt allen bijéén
Eens maakt ons een vreudvolle dag.
De plicht ons gebiedt dat wij arbeidzaam zijn,
Dat rechte geschiede voor groten als klein;
Komt, schaart u in bond zonder vrees,
De leus zij: De Wees voor de Wees!

Wilt, vrienden, gedenk uw kinderen tâl
Als g'eenmaal uw hoofd legt ter neer,
Want als zij verkeren in zorgloos geval,
Wij staan hen ten dienst en te weer.
Dus strijdt voor degene, die 't lot nu doorstaan
En sluit u bij onze gelederen aan.
Komt schaart u in bond zonder vrees
De leus zij: De Wees voor de Wees!

Herinnert de zinspreuk die 't Vaderland draagt
Die zegt ons dat "Eendracht maakt macht";
Partijgeest die wordt uit ons midden gejaagd,
Maar reden en recht zeer geacht.
De wezen zijn hier de bescherming gewijd,
Onzijdig voor rechten en plichten ten strijd;
Komt schaart u in bond zonder vrees
De leus zij: De Wees voor de Wees!

Reeds talrijke jaren zijn henen gesneld,
Er was voor de wees nog geen bond;
En al wat men deed, moeite, kracht en geweld,
Men stuitte op een kiemloze grond.
Nu dat dat wij, God dank, tot dit doel zijn geraakt
De handen aan 't werk en geen plichten verzaakt
Komt schaart u in bond zonder vrees
De leus zij: De Wees voor de Wees!

Gegroet, broeders, wezen, gegroet overal
Die 't nut onzer stichting verstondt;
Wij brengen u hulde bij vreugdegeschal,
Heil, heil, driemaal heil Wezenbond.
Komt broeders, komt wezen, komt allen bijéén,
Op! ouden en jongen, komt allen te been.
Komt schaart u in bond zonder vrees,
De leus zij: De Wees voor de Wees!

SAMENSTELLING VAN HET BESTUUR VAN HET ANV-TAK AALST 1905-1914				
JAAR	VOORZITTER	ONDER-VOORZITTER	SEKRETARISSEN	BESTUURSLEDEN
1905	Achille Brijs (73)	Isidoor Hallaert Victor de Smet	Arthur Buys	
1906	idem	idem	Arthur Buys G. Wellekens Petrus van Schuylenbergh	Cl. Reyniers (74), Alice Schouppe, Julia van Driessche, Leo Callebaut, Pamphile Nijs (75), Jules Sterck.
1907	idem	idem	Arthur Buys, sekr.-penningmeester Alice Schouppe, hulpsekretaris Arnold Huibrechts, hulpsekretaris Valery d'Hondt, hulpsekretaris	N. Willems-Reniers, Julia van Driessche, Paula Uyttebroecks, Dr. L. Jacobs, J. Janssens, Jozef Liebaut, Pamphile Nijs, Frans Schuerman, Jules Sterck, Omer van der Haegen, Edmond van Ooteghem, Petrus van Schuylenbergh.
1908	Pamphile Nijs Valery d'Hondt (76) (L.A.)	Isidoor Hallaert Frans Schuerman	Arthur Buys, sekr.-penningmeester Jozef Janssens (L.A) Gustaaf Willems, hulpsekretaris (L.A)	Nathalis Heyndrickx (L.A)
1909	idem	idem	idem	Gustaaf Pape, Jos Courteaux, Carlos Moens.
1910	Mevr. J. Courteaux (D.K.) (77)	idem	idem Lucie Haven (D.K)	Camille Lambrechts, Jozef van de Maele.
1911	idem	idem	idem	P. Cornelis
1912	idem	Isidoor Hallaert Mevr. Fl. T'Sjoen-van Driessche	Jules de Vuyst Arthur Buys, sekr.-penningmeester	Nathalis Heyndrickx, Dr. Lodewijk Jacobs, Jozef van de Maele, Franz Boeykens, Corneille van Branteghem, Gustaaf van Nuffel
1913	Pamphile Nijs Nathalis Heyndrickx (L.A.)	Isidoor Hallaert	Arthur Buys Gustaaf van Nuffel (L.A)	
1914	idem	idem	Arthur Buys Frans Jacobs (L.A)	

Bijlage 4:

Overzicht van de kulturele aktiviteiten van het ANV-tak Aalst. (1905-1916).

Het ANV-tak Aalst, organiseerde talrijke voordrachten, vaak gehouden door zeer vooraanstaande en geleerde personen. Een overzicht hiervan geeft een tijdsbeeld weer, sommige onderwerpen zijn nog steeds aktueel. Dikwijls werd een voordracht ingeleid, begeleid of besloten met passende poëzie, zang en orkest. Soms waren er meerdere sprekers op een avond. Naast voordrachten en lessenreeksen hield men ook enkele tematische kunstavonden, die we eveneens noteerden, en waarbij we namen ontmoetten van nog jonge mensen, in die tijd, die later enige betekenis kregen in het Aalsterse kunstleven.
Hun arbeid, bescheiden van middelen en van optiek, heeft de plaatselijke bevolking doen inzien dat zij, buiten het taalaspekt, ook op het vlak levensontwikkeling en traditie een taak te vervullen hadden.

Omdat het ANV-tak Aalst, tot vóór 1914 een louter Vlaamskulturele vereniging was sluiten we het inventaris af, met de laatst gekende voordracht voor het uitbreken van W.O. I.

Het ANV-tak Aalst verlegde tijdens deze oorlog zijn werking meer naar het dienstbetoon aan hulpzoekenden en noodlijdenden.

a. voordrachten :

BACKER, Franz de, (Aalst, 22/6/1891 - Ukkel 23/6/1961). Dokter in de Germaanse filologie te Gent in 1923, leraar bij de pupillen te Aalst en aan de Rijksuniversiteit te Gent tot 1959.
Onderwerp: August Vermeylen, als schrijver van "De wandelende Jood" 20/4/1911.

BAELDE, E. mej., bestuurslid groep Noord-Nederland. Afkomstig uit Rotterdam.
Onderwerp: over haar reis naar Italië. 18/2/1905.

BAKELMANS, Lode, (Antwerpen 26/1/1879 - 11/5/1965). Heeft zich voor de V.B. vooral op kultureel gebied verdienstelijk gemaakt. In 1905 verscheen Havenlichtjes en Zonnekloppers. Zijn meesterwerk Tille werd in 1912 uitgegeven.
Onderwerp: lezing uit "Zonnekloppers" (jan. 1906) (78).

BASSE, Maurits, dr., (Ledeberg 5/9/1868 - Gent 14/2/1944) leraar, literairhistoricus. Basse manifesteerde zich op bescheiden wijze in de V.B. in Gentse liberale kringen. Hij was enige tijd ondervoorzitter van het W.F. en lag aan de basis tot de oprichting van het Liberaal Vlaams Verbond (1913).
Onderwerp: De gedichten van René de Clercq (H.O.) (79) (maart 1910).
De gezusters Loveling als dichteressen. (H.O.) (jan. 1913).

(73) Eveneens bestuurslid van het hoofdbestuur ANV-groep Zuid-Nederland.
(74) Op 8 april 1906 te Gent tot bestuurslid ANV-groep Zuid-Nederland verkozen.
(75) Op 3 maart 1907 tot afgevaardigde van de tak-Aalst in het groepsbestuur verkozen.
(76) L.A. = Letterkundige afdeling.
(77) D.K. = Dameskoor.
(78) (datum) = juiste datum niet gekend, vermoedelijke datum opgemaakt volgens publikatie in Neerlandia.
(79) H.O. = leergangen in Hoger Onderwijs door het ANV-tak Aalst ingericht.

BAUWENS, Albrecht, (Aalst 23/4/1889) advokaat, lid van het ANV in 1907 als student. Zoon van dr. Is. Bauwens.
Onderwerp: De inrichting en werking van de Romeinse senaat. 18/12/1909.
De toestanden in Belgisch Kongo met het oog op de wetgeving 22/4/1911.

BAUWENS, Isidoor, dr., (Aalst 9/3/1855 - 10/9/1918). Hij was katoliek raadslid en schepen, ere-voorzitter of voorzitter van de meeste Vlaamsgezinde verenigingen. Door zijn boeken en toneelstukken was hij het ganse land door bekend; door zijn wetenschappelijke arbeid genoot hij internationale faam.
Onderwerp: Drinkwater. 9/12/1905.
Iets over de bijrollen in "Iwein van Aalst". 1/12/1906.
De mikrobische ziekten in 't algemeen (H.O.) (febr. 1907.
De noodwendigheid van een Nederlands medisch woordenboek. 14/3/1908
Het dichterlijke en het wezenlijke in de lijkverbranding en lijkbegraving (H.O.) (juni 1908).
Conscience en de geneeskunde. 12/10/1912.
Wat een Nederlands geneeskundig woordenboek moet bevatten. 23/12/1912.

BEMMELEN, A.F. van, (Leiden, NL)
Onderwerp: Reis door Algerië. (H.O) 14/3/1909

BERNAERTS, Jan, E.H., (Antwerpen 7/10/1879 - Westerlo 20/10/1956). Leraar Nederlands aan het kollege in La Louvière (1904-1908). Aktief in de Vlaamse toneelwereld.
Onderwerp: De mens en zijn kleding. 24/3/1907.

BOEYKENS, Frans, lid ANV 1910, bestuurslid 1912. Hij studeerde aan het Jezuïeten-Kollege te Aalst en werd later bijgevoegd vrederechter voor het kanton Elsene (1914-1939).
Onderwerp: Strafrecht. 27/1/1911.
De werkman in vroegere tijd. 25/3/1911.

BOLLAERT, Leonard,
Onderwerp: Russische letterkunde. (juli 1909).
Tolstoï in de Russische letterkunde. (juli 1910).

BORMS, August, dr., (St.-Niklaas 14/4/1878 - Etterbeek 12/4/1946). Verbleef in Peru (1903-1906) met een belgische kommissie voor het verbeteren van het middelbaar onderwijs aldaar.
Onderwerp: In Peru. (H.O) met lichtbeelden. (ja. 1913).

BORMS, Jan, (St.-Niklaas 14/10/1888 - Den Haag 7/3/1956). Broer van August. Was kapelmeester en organist van de hoofdkerk te Dendermonde. Werd aktivist en week uit naar Nederland (1918).
Onderwerp: Het oud Nederlandse lied. 25/1/1913.

BOULEZ.
Onderwerp: Poëzie van Vondel en Gezelle. 30/11/1913.
idem. 20/12/1913.

BRIJS, Achielle, (Aalst 29/9/1879 - Den Haag 26/8/1949). Voorzitter ANV 1904-1907. Als leerling van de Middelbare School te Aalst kwam Brijs in de V.B. terecht, naar het voorbeeld van zijn leraar H. Meert en werd later leraar aan die zelfde school (1905-1907). Aktivist, week uit in november 1918 naar Nederland. Als kultuurdrager kweekte hij daar, door talloze lezingen en publikaties, in brede kring begrip voor Vlaanderen.

Onderwerp: De vereenvoudigde spelling, debat, tegenstander A. Suys, onderwijzer te Mere. 28/10/1905.
De bouw en de natuur der taal. (febr. 1906)
Geslacht en verbuiging inzake vereenvoudigde spelling. (juni 1906)
Over sprookjes. 19/1/1907.
Volksklassen in de middeleeuwen (H.O) (jan. 1907).
De volksstammen in de middeleeuwen (H.O) (febr. 1907).
De grootheid van Vlaanderen, gedurende de eeuw van de Slag der Gulden Sporen. 15/7/1907.

BROECKAERT, Herman, (Wetteren 8/11/1879 - Gent 4/4/1930) publiceerde talrijke dichtbundels, o.a. Kneep verzekens (1908), Uit het Scheldeland (1907).
Onderwerp: Voorlezen uit eigen werk. 30/11/1913.

BRUCK, Albert van den,
Onderwerp: Het vrouwenrecht. 17/6/1911.

BRUYCKER, C. de, dr., Auteur van een biologische studie i.s.m. Raf Baetslé.
Onderwerp: Wederkerig dienstbetoon tussen planten en insekten; met lichtbeelden (H.O) (maart 1910).

BRUYN, Alfons de,
Onderwerp: *Vlaamse Beweging en de mogelijkheid van de invoering van het Vlaams als enige landstaal. 27/5/1911.*

BRUYNE, Camille de, dr., (Pollinkhove 23/3/1861 - Gent 29/3/1937). Hoogleraar. Studeerde te Gent natuurwetenschappen en promoveerde aldaar in 1885. Aktief in het W.F. en V.B.
Onderwerp: In de diepe zee, met lichtbeelden.

BUYS, Arthur, sekretaris ANV (1904-1914)
Onderwerp: De kantnijverheid uit een oogpunt van stambelang. 3/4/1909.

CALLEBAUT, Leo, ir., (Aalst 21/1/1883) lid ANV en bestuurslid (1905).
Onderwerp: Draadloze Telegrafie. (sept. 1905).
De beschaving der oude Egyptenaren. 25/11/1905.

CLARIJS, Valery.
Onderwerp: Is het bezit van koloniën wenselijk voor een land, debat, tegenspreker P. van Schuylenbergh. (april 1905).

CLERCQ, René de, (Deerlijk 14/11/1877 - Maartensdijk (NL) 12/6/1932). Als flamingant speelt De Clercq tot 1915 vrijwel geen rol. Afgezien van een paar strijdliederen is zijn werk vóór 1915 meer volks en sociaal. Aktivist. Zijn blijvende betekenis ligt in zijn volksdichterschap.
Onderwerp: voorlezen uit eigen werk: "Toortsen", "Uit de Diepten" en "Gedichten". 15/4/1912.

CORTUYVELS, A.
Onderwerp: Sterrekunde (H.O) (april 1909).

COULON, R. (Antwerpen)
Onderwerp: Prosper van Langendonck, dichter. 28/3/1914.

DECKER, Fr. (Antwerpen)
Onderwerp: Aanvals- en verdedigingsmiddelen ter zee. 20/3/1911.

DELCLUYZE. (Oostende) leraar Pupillenschool, Aalst.
Onderwerp: De Vervlaamsing van ons onderwijs. 9/6/1906.

DESMEDT, Des.
Onderwerp: Elektriciteit. 9/6/1906.

DRIESSCHE, A. van, dr., ps. Berto van Kalderkerke (Grembergen 16/5/1885 - St.-Niklaas 19/8/1961). Geneesheer en letterkundige. Medewerker aan talrijke tijdschriften o.a. Exelsior (1913-1914). Hij publiceerde wetenschappelijk en vulganiserende bijdragen en trad op als voordrager in geleerde en volksvergaderingen. In 1913 verscheen "In donkere dagen".
Onderwerp: voorlezing uit eigen werk. 27/1/1913.

DRIESSCHE, Julia van, mevr. Fl. T'Sjoen. Regentes Rijks Middelbare Meisjesschool te Aalst. Bestuurslid ANV (1906-1912). Volgde taalleergangen in Nederland.
Onderwerp: Het beoefenen van de sport, debat, tegenspreker A. Brijs. (mei 1905)
Idealisme en realisme in de letterkunde, debat, tegenspreker A. Brijs. 5/1/1907.
Vakantieleergangen te Leiden. 12/12/1908.
Justus Maurik, schrijver. 19/6/1909.

DRIESSCHE, Malvina van,
Onderwerp: Een reisje door Zwitserland en Italië. (juni 1908).

EGGEN, Johan, (Gent 23/6/1883 - Bonn 28/12/1952). Jurist en historisch publicist. Maakte naam op wetenschappelijk terrein en in 1916 aanvaardde hij het hoogleraarschap aan de vernederlandste universiteit te Gent. Was betrokken bij de stichting van de Raad van Vlaanderen. (1917).
Onderwerp: Schetsen uit onze vaderlandse rechtsgeschiedenis. (H.O) 6/3/1911.

EYNDE, Jozef van den, (Olsene 21/12/1879 - Maastricht 12/4/1929). Aktief in Vlaamse studentenkringen. Hij was een gewaardeerd muziekkriticus, dichtte en komponeerde zelf, hield voordrachten over kunst en organiseerde liederavonden.
Onderwerp: Leven en werk van Peter Benoit. 9/3/1913.

FASOTTE, Joris, (Izegem 5/1/1882 - Namen 7/5/1945). Ekonomist, ijverde voor het gebruik van het Nederlands in de handel en was een van de grondleggers van het Vlaamse zelfstandigheidsstreven op ekonomisch gebied.
Onderwerp: Het Nederlands in de belgische handel. 22/6/1907.
Helden en heldenviering. 9/6/1913.

FONCKE, Robert, dr., (Mechelen 1/7/1889 - Gent 19/6/1975), leraar te Mechelen. Schreef over letterkunde, geschiedenis en folklore.
Onderwerp: Justus de Harduyn, de Vlaamse renaissance-dichter (H.O) (jan. 1913).

FRATEUR, L., (Leuven)
Onderwerp: De esthetiek van het paard, met lichtbeelden. (maart 1908).

GRAFT, C.C. van der, dr., lerares aan de Hogere Burgerschool te Utrecht.
Onderwerp: Vondel en zijn treurspel "De Maeghden". 17/11/1906.

GRUYTER, Oscar de, dr. (Gent 10/3/1885 - Nice 27/2/1929). Akteur, regisseur. De Gruyter kreeg lessen in de voordrachtkunst van de Nederlander Arie van den Heuvel, die de leiding had van een deklamatieklas, in Gent opgericht door het ANV.
Onderwerp: voordracht en zang. (maart 1910).

GUCHTENAERE, Rosa de, (Ledeberg 13/9/1875 - Gent 8/4/1942). Lerares met grote pedagogische kwaliteiten. Bestuurslid ANV-tak Gent, Hoofdbestuurslid groep Zuid-Nederland, verantwoordelijke redaktieraad voor de rubriek "Uit Vlaanderen" in Neerlandia. Aktiviste.
Onderwerp: Hegenscheidt's Starkadd. (febr. 1906).
Vader en moeder als opvoeder. (april 1908).
X - 26/3/1911.

Starkadd van A. Hegenscheidt. 13/1/1912.

HAEGEN, Omer van der, leraar aan de Rijksmiddelbare Jongensschool te Aalst. Bestuurslid ANV 1906.
Onderwerp: Over adellijk en burgerlijk leven (H.O). (juni 1908).

HALLAERT, Isidoor, (Aalst 13/4/1865 - Herdersem 5/4/1958). Medestichter ANV-Aalst en ondervoorzitter. Stichter Alg. Wezenbond van België.
Onderwerp: Guido Gezelle. (maart 1905).
Wezenopvoeding in België. 24/3/1906.
"De wapens van het Land van Aalst" door Osc. Reijntens, een lezing. 23/6/1906.
Een vroege morgen in de stad. (80) 28/11/1908.

HALSBAND, Hektor, (Aarschot 20/2/1878 - Antwerpen 25/6/1955). Journalist, ambtenaar. Medewerker aan Vlaamse muziek- en toneelkringen. Lid van de Raad van Vlaanderen (1917).
Onderwerp: Willem Gyssels, dichter. 7/3/1909.

HAUWAERT, Oscar van, (Gent 16/5/1868 - 11/2/1961). Hij was sinds 1898 lid van het W.F., werd later algemeen voorzitter. Hij bekommerde zich vooral om de initiatieven tot volksontwikkeling. Hij schreef schoolboeken en bloemlezingen.
Onderwerp: Een reis in Duitsland. (H.O.) 20/1/1908.
Onze moderne letterkunde in 't algemeen. (maart 1911).

HEYNDRICKX, Nathalis, Leraar Rijksmiddelbare Jongensschool te Aalst (1906-1919). Behoorde tot de groep jonge flaminganten "De Heermanszonen" aktief in die school. Voorzitter letterkundige afdeling ANV-tak Aalst.
Onderwerp: Regels voor beschaafde uitspraakleer. 14/3/1908.
Lodewijk van Deyssel. (maart 1908).
De herleving der letterkunde in Vlaams België. (H.O.). (maart 1909).
De Tachtigers. 5/6/1909.
Emiel Verhaeren en diens betekenis in de Frans-Belgische letterkunde. (jan. 1910).
Bismarck en de Duitse Unie. (H.O.) (april 1910).
Herman Teirlinck en diens roman "Het ivoren Aapje". 7/1/1911.
De Griekse beeldhouwkunst. (H.O.). 20/2/1911.
Charles van Lerberghe. 4/11/1911.
Oscar Wilde, schijver. 11/5/1912.
Beschaafde omgangstaal, debat. 22/2/1913.
Louis Couperus. 22/11/1913.

HERBERT, Lodewijk, Voorzitter ANV-tak Lokeren, later werd hij medestichtend bestuurslid van het Davidsfonds afd. Lokeren (1910).
Onderwerp: Leven en werk van Helène Lapidoth-Swarth. 28/3/1908.

D'HONDT, Valery, (Aalst 13/10/1887 - Schaarbeek 15/9/1943). Leraar aan de Rijksmiddelbare Jongensschool te Aalst (1907-1929). D'Hondt was een bekwaam en gezaghebbend leraar. Medewerker aan "Nieuw Leven voor het arr. Aalst". Op 21 jarige leeftijd schreef hij de geschiedenis der Catharinisten. Voorzitter letterkundige afdeling ANV-tak Aalst.
Onderwerp: De Catharinisten. 8/6/1907.
De kindsheid van het Nederlandse toneel. 11/1/1908.
Het toneel te Aalst in vroeger eeuwen. (H.O.) (april 1908).
Herman Broeckaert, dichter-schilder. 1/6/1908.
Nestor de Tière, toneel en librettoschrijver. (juli 1908).
Plaatselijke gebruiken en folklore, debat. 17/10/1908.

Van Nouhuys en zijn drama "Eerloos" (febr. 1909).
De neringen in de middeleeuwen. (H.O.) (april 1909).
Een onbekend "wagespel uit de 16de eeuw". 15/5/1909.
Piet van Assche, toneelschrijver, en diens drama "Na een zonnedroom". 20/11/1909.
De dichter Lambrecht Lambrechts en zijn werk. (H.O.) (april 1910).
Nestor de Tière, uit een dichtbundel van. 18/6/1910.
Het werk "Anna Ringe" van Lodewijk Scheltjens. 30/3/1912.
Het leven en werk van Nestor de Tière. 22/4/1912.
De opera "Reinaert de Vos" van Rafaël Verhulst. 25/11/1912.

HOSTE, Julius, jr., (Brussel 7/6/1884 - 1/2/1954). Vooraanstaand vlaamsgezind liberaal journalist en dagbladeigenaar. Medestichter van het Liberaal Vlaams Verbond (1913) waarvan hij ondervoorzitter werd.
Onderwerp: Ons zelfstandig leven. 9/5/1908.

HULLEBROECK, Emiel, (Gentbrugge 20/2/1878 - Liedekerke 26/3/1965). Komponist, door zang lied trachtte hij het Vlaamse volk nationaal bewust te maken. Vanaf 1904 begon hij zangavonden te geven in Vlaanderen en Nederland.
Onderwerp: De geschiedenis van het Vlaamse lied, koncertvoordracht. 11/2/1906.

JACOBS, Lodewijk, (Nieuwerkerken) Geneesheer.
Onderwerp: Persoonlijke gezondheidsleer. 4/2/1911.

JANSSENS, Jozef, Bestuurslid ANV-tak Aalst (student)
Onderwerp: Erfelijkheid en veranderlijkheid bij de bloemen. 16/2/1907.
Tering en huiskring. 9/12/1911.
Helmin Kiasis. 28/12/1912.

JOOS, Jef, (Hamme O.VL. 12/1/1881 - Antwerpen 21/7/1960). Ambtenaar. Auteur van een bundel boerennovellen, his. schets over de Mariadevotie te A'pen. Schreef o.m. een volksboekje over een wonderdoener te Dendermonde.
Onderwerp: De strijd der Vlamingen in het verleden. 15/7/1909.

KENIS, Paul, (Bochelt 11/7/1875 - Brussel 29/6/1934). Behoorde tot de radikale studentenkring "'t Zal wel gaan". Na een scheuring in 1904 is hij medeoprichter van "Ter Waarheid", samen met o.a. O. de Gruyter, Anton en Leo Picard en Hendrik de Man.
Onderwerp: Theodoor van Rijswijck. 26/2/1914.

KESLER, C., (Brussel)
Onderwerp: De vroegere grootheid en de ondernemingsgeest van het Nederlandse volk. 21/1/1911.

KEYSER, Edward de, voorzitter ANV-tak Mechelen.
Onderwerp: Overzicht der geschiedenis van het kunstlied. 19/4/1909.

KRIESZ, G.W., wereldwandelaar.
Onderwerp: Tochten door verschillende werelddelen, eigen belevenissen. 4/4/1914.

LAMBRECHTS, Kamiel,
Onderwerp: Internationale handel en handelspolitiek. (maart 1910).
De techniek en de sociale betekenis van de verzekering. (mei. 1911).

LAMBRECHTS, Lambrecht, (Hoeselt 24/9/1865 - Gent 13/6/1932). Sprekerzanger, schreef gedichten, novellen en liederen. Reisde het Vlaamse land af met zijn voordrachten en kende veel bijval.
Onderwerp: Onze moderne volksliederen. 30/10/1910.
met begeleiding van mevr. Lambrechts.

LEFÈVRE, Johan, (1881 - 1960). Bestuurslid ANV-tak Gent. Tijdens W.O. I. oprichter van een groep socialistische aktivisten te Gent.
Onderwerp: Over de werken van René de Clercq. 12/1/1908.
De Vlaamse muziekbeweging. (H.O.) 13/2/1911.

LIBBRECHT, Julius, sekretaris ANV-tak Lokeren.
Onderwerp: Aardkunde. (H.O.) (juni 1908).
Over de aardbevingen en het ontstaan der bergen; met lichtbeelden (H.O.) 19/1/1909.
Over het afvoeren der bergen. 19/1/1909.
De Zuidpooltocht van baron de Gerlache met de Belgica; met lichtbeelden (H.O). 17/3/1910.
De vuurbergen en de vulkanische werking der aarde; met lichtbeelden. (H.O) 24/3/1910.

MAELE, Jozef van de, (Aalst, 11/6/1882). Bediende, bestuurslid ANV-tak Aalst (1912).
Onderwerp: Edmond Rostand en inzonderheid over Cyrano de Bergerac. 9/4/1910.

MAES, Boudewijn, (Gent 1873 - 1946). Journalist, meestal politieke-beschouwingen.
Onderwerp: "Een leventje", een lezing uit eigen werk. 10/2/1906.
Poëzie in de kunst. 2/3/1907.

MALDEREN, Jan van, (Aalst 6/6/1883 - 13/12/1958). Kunstschilder, leraar aan de Akademie voor Schone Kunsten, Aalst. Mede-oprichter Aalsterse Kunstkring (1909). Deelnemer aan de prijs van Rome voor de schilderkunst (1910 en 1913).
Onderwerp: Geschiedenis der schilderkunst. (april 1909).
De Prijs van Rome voor de schilderkunst. 14/5/1910.

MEERT, Hippoliet, (Aalst 1/4/1865 - Middelburg 20/11/1924). Stichter ANV en Neerlandia, orgaan van het ANV. Richtte te Gent, Volksopbeuring op samen met G. Doussy en R. Speleers. Lid van de Raad van Vlaanderen. In 1918 vestigde hij zich te Hannover en verhuisde in september 1924 naar Den Haag. Hij publiceerde een viertal taalstudies en als sekretaris van het ANV groep Zuid-Nederland, schreef hij talrijke bijdragen in Neerlandia.
Onderwerp: Partikularisme. (april 1905).
Multatuli's Kapel. (nov. 1905).
Ledeganck, de dichter en zijn werk. 5/11/1905.
Over Vlaamse Beweging. 13/10/1906.
Een reisje in Noord-Nederland. (H.O). 12/1/1909.
De bestuurlijke scheiding van Vlaams en Waals België. 9/11/1912.

MICHIELS, Paul, (Aalst 30/4/1880). Advokaat, lid ANV-tak Aalst (1906).
Onderwerp: Strafrecht. 10/3/1906.
Strafrecht (H.O). (mei 1907).

MIELE, Ad., dr. (Gent).
Onderwerp: Kinderverpleging en opvoeding, 2 lessen. (H.O). (april 1909).
De strijd tegen de tering. (H.O). 14/12/1909.
De inrichting van een werk voor kinderbescherming, 2 voordrachten (H.O). 14/12/1909.

MINNAERT, Marcel, (Brugge 12/2/1893 - Utrecht 26/10/1970). Natuur- en sterrekundige. Als radikaal-Vlaamsgezinde streefde hij naar de Groot-Nederlandse staatkundige eenheid. Aktief in ANV-tak Gent. Aktivist. Week uit naar Nederland

en werd er hoogleraar en direkteur van de Sterrenwacht.
Onderwerp: Het ontstaan der soorten. 7/5/1914.

MOENS, Carlos, Lid ANV-tak Aalst (1906), student.
Onderwerp: De mens op de hoge bergen. (sept. 1905).
Verlichting en verbranding. (maart 1909).

MONT, Pol de, (Wambeek 15/4/1857 - Berlijn 29/6/1931). Letterkundige, kunsthistoricus. Tijdgenoot van A. Rodenbach. Studeerden samen aan de universiteit waar ze besloten hun strijd voor de Vlaamse rechten voort te zetten. Een openlijke vete zou hieraan in 1879 een einde brengen.
Onderwerp: Albrecht Rodenbach. 4/11/1906.

MULS, Jozef, (Antwerpen 12/7/1882 - Kapelle 22/4/1961). Advokaat, kunsthistoricus. Als kultuurflamingant stichtte hij in 1905 het tijdschrift "Vlaamse Arbeid", waaraan ook door Nederlanders werd meegewerkt. Organiseerde tijdens W.O. I talrijke tentoonstellingen van Vlaamse kunsten in het buitenland. Na de oorlog kreeg hij de kans als verdediger van aktivisten op te treden en ijverde voor amnestie.
Onderwerp: De grote stromingen in de geschiedenis der kunst. (H.O) 13/3/1911.

NEEFS, J., Tandarts. Lid ANV-tak Aalst (1906).
Onderwerp: Mondhygiëne. 24/2/1906.

NIJS, Pamphiel, (Aalst 31/7/1883). Ingenieur (Gent 4/10/1905). Volgde A. Brijs op als voorzitter ANV-tak Aalst (1908).
Onderwerp: Water uit een oogpunt van gezondheid. (juni 1905).
De barometer en de voorspelling van het weder. (H.O). (febr. 1907).
De ijzer- en staalnijverheid, met lichtbeelden. (H.O) (april 1908).
De vliegmachines, met lichtbeelden. (H.O) (maart 1909).
Richtbare luchtballons, met lichtbeelden. (H.O) (maart 1909).
Bestuurbare luchtballons. (febr. 1910).
Over de nieuwste proeven en uitvindingen in de vliegtechniek. (H.O) 14/2/1910.
De wereldstad Berlijn (H.O) 6/2/1911.
Stoomturbines. 14/12/1912.

NUFFEL, Gustaaf van, (Aalst 3/4/1893 - Wolfrathausen (D) 3/5/1955). Sekretaris ANV-tak Aalst, letterkundige afdeling (1913). Journalist.
Onderwerp: "Een liefde", lezing uit eigen novelle. 10/2/1912.
Dromen. 11/1/1913.

OYE, Paul van, dr., (Oostende 24/8/1886 - Gent 11/10/1969). Medicus, hoogleraar. Als bewust Vlaming ijverde hij voor de Vlaamse rechten in de wetenschapsbeoefening.
Onderwerp: Het wezen van de kunst. 16/3/1912.

PAEPE, Alfred de, (Aalst 31/10/1884 - 6/2/1934). Boekhouder. Kunstliefhebber. Medeoprichter van St.-Gregoriusgilde, kerkkoor (Mijlbeke 6/1/1903) Lid ANV-tak Aalst (1907) Vader van Leona, een merkwaardige musica.
Onderwerp: "De grootvader", lezing uit zijn novelle. 7/4/1906.

PETITJEAN. (Gent)
Onderwerp: De Vlaamse jongen in ons nationaal leger. 30/10/1909.

PRAET, Theophiel, (Aalst 11/5/1889 - 27/7/1967). Kunstschilder bekend door zijn hoekjes uit de St.-Martinuskerk en het Begijnhof.
Onderwerp: Rubens en de Vlaamse school. (juni 1908).

PUYVELDE, Leo van, dr., (St.-Niklaas 30/7/1882 - Ukkel 27/10/1965). Kunsthistoricus, medestichter AKVS (1903) en AKVH (1908). Tijdens W.O. I verbleef hij in Nederland. Passivist. Na W.O. I had hij geen enkele invloed meer op de V.B.
Onderwerp: Het Vlaams toneel in de middeleeuwen, met lichtbeelden. (H.O) (juni 1908).

REINHARD, Frans, (Brussel 2/3/1850 - Heveadorp (NL) 30/7/1921). Ambtenaar bij het Brussels gemeentebestuur. Stichter, voorzitter of sekretaris van talrijke Vlaamse verenigingen. Tijdens W.O. I aktivist evenals zijn 4 zoons.
Onderwerp: De Vlaamse Beweging vroeger en nu. 7/11/1908.

ROY, Alfons van, (Apser 11/6/1882 - Den Haag 15/10/1927). Advokaat, hoogleraar. Als vurig flamingant, met een Groot-Nederland gedachte aktief in vele verenigingen. Werd opgenomen in de Raad van Vlaanderen (1917) en week met zijn gezin uit naar Nederland (1918) waar hij door een ongeval overleed.
Onderwerp: Hendrik Consciense als opwekker van het Vlaams nationaliteitsgevoel. (H.O) (jan. 1913).

RUDELSHEIM, Marten, (Amsterdam 25/4/1873 - Antwerpen 10/9/1920). Taalgeleerde en bibliotecaris. Bestuurslid ANV. Zich baserend op de idealen van het ANV streed hij tegen de Entente hollando-belge. Deze ententen zou volgens Rudelsheim slechts het Franse politieke en kulturele imperialisme in de hand werken. Na de oorlog wegens aktivisme opgesloten in de Antwerpse gevangenis waar hij door gebrekkige medische verzorging overleed.
Onderwerp: Het Hollands-Belgische verbond. 28/12/1907.
Waarom herdenken wij de Guldensporenslag. 20/11/1908.

SABBE, Maurits, dr., (Brugge 9/2/1873 - Antwerpen 12/2/1938). Hoogleraar, folklorist. Bestuurslid ANV-groep Zuid-Nederland (1919). Hij schreef romans, novellen, eenakters en toneelstukken, leverde bijdragen over de Antwerpse geschiedenis.
Onderwerp: Onze Nederlandse volksraadsels. 27/4/1907.
Christo Boteff, de Bulgaarse vrijheidsdichter. (H.O)

SCHARPÉ, Louis, (Tielt 24/10/1869 - Betekom 4/5/1935). Hoogleraar te Leuven aan de afd. Germaanse filologie (1898). Door droeve omstandigheden heeft deze veelzijdige wetenschapper nooit geheel zijn talenten kunnen ontplooien. Tijdens W.O. I en erna zal hij zich inzetten voor de armen en voor de kinderen van de politiek getroffenen.
Onderwerp: Kerstvreugde, kerkelijk en wereldlijk. (H.O) (jan. 1907).

SCHUERMANS, Frans, Onderwijzer, lid ANV-tak Aalst (1906).
Onderwerp: Het versieren der woningen. 29/2/1908.
De humoristen in de Vlaamse en Hollandse schilderschool. 30/4/1910.
Het beoordelen van schilderijen. 3/12/1910.

SEVENS, Alfons, (Lapscheure 10/3/1877 - Gent 3/12/1961). Journalist, letterkundige. Voor W.O. I ontpopte hij zich als een ontstuimig flamingantisch agitator. Tijdens W.O. I en lang erna werd hij de onverbiddelijke tegenstander van alle aktivisten.
Onderwerp: Mijn vernederd volk. 27/1/1908.

SMET, Viktor de, (Aalst 22/3/1875). Bouwkundige en meubelfabrikant. Lid ANV-tak Aalst (1905). Arch. van de kerk Erembodegem-Terjoden.
Onderwerp: De eerste beginselen van de kunst. (sept. 1905).
Beginselen der kunst. 5/5/1906.
Rembrandt. (H.O) (febr. 1907).
Egyptische Bouwkunde. 2/2/1907.

STEENBRUGGE, Marcel van, (Gent).
Onderwerp: Verband tussen wetenschap en taal. 16/2/1911.

STELLA, H. de, dr., hoogleraar te Gent.
Onderwerp: De geneeskunde in de kunst, met lichtbeelden. (jan. 1913).

STEPPE, Karel, (Geraardsbergen 25/10/1884 - 7/10/1943). Apoteker en beheerder van stekjesfabriek. Aktief in de toneelwereld. Dezelfde voordracht hield hij op 29/11/1908 voor de Klauwaertgilde te Geraardsbergen.
Onderwerp: Hendrik Conscience. 28/12/1908.

STERCK, Jules, (Gent 13/7/1867) Bestuurslid ANV-tak Aalst. Als fotograaf maakte hij foto's bij diverse gelegeheden en uitstappen van het ANV-tak Aalst.
Onderwerp: Doorzichtkunde in de kunst toegepast. 27/10/1906.

TAETS, A., (Gent).
Onderwerp: Russische muziek. 31/1/1914.

VERDEYEN, René, dr., (Zoutleeuw 31/8/1883 - Luik 9/10/1949). Filoloog en hoogleraar aan de Luikse universiteit. Medewerker aan het woordenboek van Van Daele en M.J. Koenen.
Onderwerp: De Engelse universiteitsstad Oxford, met lichtbeelden. (H.O) (maart 1911).

VERHUYCK, Augusta,
Onderwerp: Jacques Perk in het bizonder over zijn "Mathilde". (april 1909).

VERRIEST, Hugo, E.H., (Deerlijk 25/11/1840 - Ingooigem 27/10/1922). Bekend Vlaams letterkundige en redenaar, schreef o.a. Twintig Vlaamse Koppen. Had Gezelle tot leraar (1857-'58). Vele jaren lang zou Verriest innig bevriend blijven met Gezelle en bood hem zelf hulp bij de uitgave van zijn werk.
Onderwerp: Guido Gezelle. 10/12/1905.

VERSCHOREN, Frans, (St.-Katelijne-Waver 5/3/1874 - Westmalle 5/12/1951). Werd in 1895 leraar aan de Normaalschool te Lier en direkteur aan de Rijksmiddelbare Jongensschool te Boom (1914 - 1936).
Onderwerp: De toneelschrijver Hippoliet van Peene (H.O). (maart 1911).

VOS, Jan de,
Onderwerp: De geschiedenis van het Vlaamse lied, koncert-voordracht. 11/2/1911.

VUYST, Jules de, Gekend toneelspeler bij 't Land van Riem.
Onderwerp: De levensduurte. 2/3/1912.

WATTEZ, Omer, (Schorisse 9/2/1857 - St.-Lambrechts-Woluwe 26/3/1935) Leraar en letterkundige. Door zijn literair werk, opstellen en studies propageerde hij het pangermanisme, het oude Germaanse kultuurgoed om het Vlaamse volk een dieper nationaal bewustzijn te schenken. Tijdens W.O. I vestigde hij zich te Parijs.
Onderwerp: De poëzie der Germaanse Nederlanden. 25/10/1908.

WELLEKENS, Gabriëlle, Bestuurslid ANV-tak Aalst (1906).
Onderwerp: Perzische legende van I. Esser, jr. (april 1905).

REYNIERS, Cl., MEVR. WILLEMS. Bestuurslid ANV-tak Aalst (1906-1907).
Onderwerp: Charles Dickens. (maart 1909).
Vrouwenbeweging. (febr. 1910).

WITTENBERG, Luitenant
Onderwerp: - 's Landsverdediging. 27/3/1913.
- Feminisme, debat. 25/2/1905.

- Het wetsvoorstel Coremans en de bespreking in de kamer. 25/5/1907.
- "Anne Ringe" van Lodewijk Scheltjens. 30/3/1912.

b. Kunstavonden:

19 februari 1905.
Liederavond gewijd aan liederen gekomponeerd door Georges d'Hoedt.
Medewerkers: Bertha Reyniers, mevr. Van Kerckhove-Coessens, August van Gheluwe, L. van de Putte, Isidoor Hallaert en Maes.
Biogr.: Hoedt, Georges d', (Gent 28/6/1885 - Brussel 14/5/1936) komponist, behaalde in 1920 de 2de prijs van Rome. Dir. van het Konservatorium te Leuven (1923).
Mevr. Van Kerckhove-Coessens, kunstzangeres, 1ste prijs Konservatorium van Brussel.
Reyniers Bertha, muzieklerares aan de Staatsmiddelbare Meisjesschool, Aalst, later aan de Stedelijke Muziekschool (1914-1919). Begeleidster van de Rubenskantate (1909).
Maes, voorzitter letterkundige afdeling ANV-tak Gent.

23 september 1905.
Kunstavond van Vlaamse muziek en zang.
Medewerkers: mevr. Van Kerckhove-Coessens; August van Gheluwe; Gustaaf Pape, zang; Gabriëlle Wellekens, voordracht; Bertha Reyniers, klavier; Arthur Ghysbrecht, viool; Polydoor Barrez, cello en Renaat Lenssens, hobo.
Biogr.: Pape, Gustaaf, (Aalst 15/4/1975 - 20/12/1290), direkteur Stedelijke Muziekschool, studeerde aan het konservatorium te Gent. Onder zijn leiding werden te Aalst verschillende kantates uitgevoerd.
Barrez, Polydoor, leraar Stedelijke Muziekschool.
Lenssens, Renaat, leraar Stedelijke Muziekschool, dirigent Al Groeiend Bloeiend (1904-1932), leraar muziek Middelbare Staatsschool.

21 april 1906.
Koncertavond.
Medewerkers; Elisa Levering, zang; Elvire Michiels, piano; Edmond de Heerdt, viool.
Biogr.: Levering, Elisa, 1ste prijs zang Kon. Konserv. Brussel, prijs van de Koning.
Michiels, Elvire, 1ste prijs Kon. Konserv. Brussel.
Heerdt, Edmond de, leraar aan het Kon. Vlaams Konserv. te Antwerpen.

24 februari 1908.
Sonaten van Marcello, Rubinstein en Grieg.
Uitvoerders: Arthur Wilford, Prosper Backaert.
Biogr.: Wilford, Arthur, komponist en pianist, studeerde te Brussel en Leipzig en propageerde Benoits' muziek in Duitsland. Hij stichtte de Volkskoncerten te Antwerpen en richtte in 1904 een Vlaamse Muziekschool op te Brussel.
Backaert, Prosper, cellist, leraar Sted. Muziekschool, Aalst.

7 november 1909.
Schubertavond.
Medewerkers: Ed. de Keyzer, Emiel Cassiman, Isidoor Hallaert, Jeanette Mertens en het ANV-dameskoor o.l.v. Valery d'Hondt.

26 maart 1911.
Kunstavond, ingericht door het ANV-dameskoor.
Medewerkers: piano en zang: mevr. J. Courteaux, Laurette Pape, Lucie Haven, Irma Eemans en Marie Thybaert.
Deklamatie: Euphrasie van Mulders.
Biogr.: Pape, Laurette, (Aalst 25/7/1894 - 29/7/1978), dochter van Gustaaf Pape.
Haven, Lucie, (Hasselt 7/4/1886 - Aalst 3/9/1964), pianiste, echtg. Prosper d'Hoir.
Mertens, Jeanette, zangeres en toneelspeelster bij 't Land van Riem. Speelde als gastvrouw in verschillende toneelgezelschappen.

19 november 1911.
Koncert Vlaamse Muziek.
Medewerkers: Jeanette Mertens, zang; Ernest van Nieuwenhove, piano; Clemens de Mont, viool; Prosper Backaert, cello.
Biogr.: Mont, Clemens de, echtg. Bertha Reyniers.

3 november 1912.
Muzikaal programma met werken van grote Meesters.
Medewerkers: Arthur Wilford, Clemens de Mont, Prosper d'Hoir, Edgard van der Bruggen, mevr. C. de Mont-Reyniers, mevr. J. Courteaux.
Biogr.: Hoir, Prosper d', (Aalst 21/11/1877 - 8/11/1938), leraar Sted. Muziekschool, Aalst; befaamd klarinettist. Hij was griffier bij de Handelsrechtbank.

21 januari 1912
Huldiging Gustaaf Pape.
Medewerkers: zijn leerlingen en oud-leerlingen, Pamphile Nijs, Alfred Kelders, Julius Goethals.
Biogr.: Pape, Gustaaf, (Aalst 15/4/1857 - 20/12/1920). Musicus en toondichter. Was achtereenvolgens leraar aan het St.-Jozefskollege, Rijksmiddelbare School en Stedelijke Muziekschool. Hij werd in 1905 als direkteur van de Muziekschool aangesteld. Zijn grootste roem oogstte hij met uitvoeren in openlucht van meerdere kantates, vooral de Rubenskantate, met meer dan 1000 zangers en zangeressen en een orkest van 100 man.
Kelders, Alfred, zeer populair figuur van de dekenij Kattestraat. Een gedenkplaat achter het Belfort (Aalst) houdt hem in herinnering.
Goethals, Julius, (Gent 5/10/1855 - Aalst 10/10/1918). Bestuurder van de Stedelijke Akademie voor Schone Kunsten te Aalst. Als bouwkundige kreeg hij de gelegenheid zijn persoonlijke stempel te drukken op het stadsbeeld van Aalst.

9 maart 1913.
Peter Benoit avond.
Medewerkers: mevr. A. Vosch, harp; Arhtur Cheyns en Frits Courteaux; dameskoor o.l.v. V. D'Hondt. Louisa Moyaerts.

30 november 1913.
Jaak Opsomer Liederavond.
Medewerkers: mevr. J. Roger-Burvenick; Arn. de Muynck; Jaak Opsomer, klavier.
Biogr.: Opsomer, Jaak, (Lier 5/11/1873 - Lokeren 28/10/1952), toondichter. Hij studeerde aan het Lemmensinsituut en vervolledigde zijn muzikale opleiding te Brussel en te Gent. Vanaf 1896 was hij organist aan de St.-Laurentiuskerk te Lokeren. Zijn broer is de gekende kunstschilder Isidoor Opsomer.

9 januari 1916
Kunst-koncert. (81).
Medewerkers: Jeanne Mertens, kunstzangeres; Jeanne Wauters, pianiste; Prosper Backaert, cellist; Albr. Rabier, violist; Hen. Mathieu, kunstzanger; Jeanne Locus; M. de Smet, Eug. Callebaut, Jos Cammaert, Ed. Backaert, Am. de Lattre, Mevr. Van Hoorick (Palmyre van Herreweghe).

Noteren we tenslotte nog diegenen die dikwijls vergaderingen en voordrachten opfleurden met dicht, zang en muziek:
Dames: Van Gaver, Alice de Nul, Josephina Bomon, Julia Praet, Josephina de Smet, Elvire Haven (violiste), Louisa Pletinckx en Nadia Cornelis.
Heren: Arnold Huibrechts, Florel van Molle, Floris 't Sjoen, Emiel van Lierde, Jozef van de Maele, Romain van Hauwe, Modest Beeckman, Jules de Vuyst, Rudolf Pletinckx, Felten, P. Renneboog, Jerom Renneboog en Gustaaf van Nuffel.

Bijlage 5:

LIED VAN HET ALGEMEEN NEDERLANDS VERBOND.

Waar onze taal als vrije tolk,
Uit vrije zielen vaart,
Daar leeft, daar streeft één zelfde volk,
In ene band geschaard.
De grenzen over wijd en zijd
De ganse wereld rond,
Verenigd ons ten rechte strijd
Het Nederlands Verbond.

Waar 't lot ons leven heeft gevest,
groeit trouw de liefde vlam,
In Noord en Zuid, en Oost en West,
Voor onze eigen stam.
Niet langer laten wij, verdeeld,
Ons boren in den grond,
Wij winnen eigen woord en beeld
Door 't Nederlands Verbond.

Een volk dat zoveel helden schiep,
Geeft nog van grootheid blijk,
Dat eeuw'ge kunst in 't leven riep,
Is nog aan daden rijk.
Geen macht vernielt het stamgevoel,
Dat door ons harte zont,
Zo lang wij opgaan in het doel,
Van 't Nederlands Verbond.

Geen nood! in onze zeilen blaast
Er thans een goede wind,

(80) De tekst van deze voordracht is gepubliceerd in Mededelingen van de Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon (VVAK), 8ste jrg., nr. 3, 15 juni 1981.
(81) De opbrengst bedroeg 589,69 fr. en werd geschonken aan het Komitee voor Onderstand aan de Aalsterse krijgsgevangene in Duitsland.

Waardoor in 't volk'ren koor wel haast
Ons volk zijn rang hervindt.
Hoog ons gemoed!
De toekomst voert,
Ons dra ten zege stond.
Sterk zij de band die ons omsnoert
Het Nederlands Verbond.

Tekst (1908): Willem Gijssels.
Muziek: Emiel Hullebroeck.

Bijlage 6:

Voor "Nieuw Leven" (1ste jrg. 1908-1909, p. 153 ev.) beschreef Hallaert een stukje folklore over de "Volksspaarmaatschappijen".
Benevens deze bijdrage, schreef hij ook nog een ander tijdsdokument, dat ondanks alle opzoekingen niet in ons bezit is gekomen. Het verscheen omstreeks 1940 onder de titel: Post- en Vervoerwezen te Aalst in vroegere dagen.
Een gedeeltelijke overname verscheen in de brochure uitgegeven door de Aalsterse Vriendenkring der Postmannen, ter gelegenheid van de 2de dag van de Postmannen uit het Aalsterse (18 mei 1958), en we lezen o.m.:
Mijn overgrootvader, die een weinig "geleerdheid" bezat, en die als conscrit, in 1812 met Napoleon het dodentochtje Parijs-Moskow meemaakte, kwam na jaren afwezigheid vroeger thuis dan één der acht brieven, die hij naar zijn ouders, te Kalken bij Wetteren gezonden had.
Toen schrijver dezes nog een kleine jongen was van 14 à 15 jaar, kwam hij, na de dood zijner ouders, in het weeshuis zijner vaderstad terecht.
Dit gesticht was door een laag muurtje en een klein poortje van het Oudemannenhuis gescheiden. Het was mijn grootste genoegen de oude mannekens te zien bollen en te horen vertellen. Van hen heb ik heel wat gehoord en geleerd. Zo vernam ik hoe Aalst een eeuw geleden er uit zag. Zo leerde ik mensen kennen uit al de lagen der samenleving, rijken en armen, ja, ook artisten, zoals muzikanten, beeldhouwers en poëten.
Daar ontmoette ik een man met een prachtig artistieke kop, Jan EVERAERT te Aalst geboren in 1793 en hier overleden in 1880 of 1881. Het ventje vertelde me o.m. dat hij de laatste postiljon geweest was in Aalst. Hij schilderde me de tuniek af, die hij verplicht was te dragen gedurende zijn diensturen en die bestond uit zwarte laarzen tot de knie, gele broek, zwarte frak met grote zwarte knopen, zwarte hoed met brede rand, en de rood-geel-zwarte concarde. Daarbij kwam zijn "djaggerkletse", lage zelen met knopen in. Dat laat zich goed begrijpen als men weet dat EVERAERT meestal met vier paarden reed.

PERSOONSNAMENREGISTER

Abeele, P. van den 292
Acker, M van 269 n, 280 n
Adriaans, J. 257
Agneessens, A. 254
Albert, Koning 268
Arens, N. zie Nonnatus, br.
Arijs, H. 274
Assche, P. van 314

Baccu, N. 279 n
Backaert, E. 321
Backaert, P. 319, 320, 321
Backer, F. de 309
Backer, H. de 277
Baelde, E. 309
Baetslé, R. 311
Bakelmans, L. 309
Bauwens, A. 310
Bauwens, I. 259, 274, 275, 278, 280, 296, 310
Bauwens, J. 291, 293, 294
Barrez, L. 256 n
Barrez, P. 280, 319
Basse, M. 309
Beeckman, C. 257
Beeckman, F.B.N. 249 n
Beeckman, F. 249 n
Beeckman, M. 321
Benoit, P. 278, 312, 319, 320
Bemmelen, A.F. van 310
Berghe, van den 279 n
Berghe, A. van den 270 n
Berghe, Ed. van den 268, 272
Berghe, Ern. van den 242, 269 n 291 n, 293, 294, 296, 303
Berghe, O. van den 269, 302
Berghman, A. 269 n
Bernaerts, J. 310
Berthold, Messian, kap. 296
Béthune, F. de 275
Béthune, L. de 268 n, 279, 280 n, 284
Béthune, P. de 274
Bismarck 313
Blanckaert, O. 270 n
Blankaert, P. 267 n, 269 n, 270 n
Blieck, A. de 259 n
Blieck, C. de 274
Blieck, G. de 260, 269 n, 270 n
Blieck, H. de 259 n
Blieck, J. de 259, 267 n, 268, 279 n, 282, 285
Bocque, V. 296
Boelens, A. 270 n
Boeykens, F. 308, 310
Bogaerde, A. van den 279 n
Bollaert, L. 310
Bombeke, M.T. 244
Bomon, J. 321
Bonner, A. 244, 246 n
Borre, J. van den 256 n
Borreman, J. 270
Borms, A. 269 n, 270 n
Borms, Aug. 310
Borms, J. 310
Bosmans, E. 256 n
Boteff, C. 317
Bouckaert, G. 269 n
Bouckaert, L. 306
Boulvin, R. 292 n
Bourging, P. 266
Boxstael, A. 263
Bracke, A. 292
Brantegem, C. van 302
Breckpot, E. 279, 285
Brempt, P.C. van den 249 n
Brendonck, O. 279 n
Brijs, A. 278, 280, 282, 284, 285, 308, 310, 312
Broeckaert, H. 311, 313
Broeckaert, K. 254 n
Bru, G. de 254 n
Bruck, A. van den 311
Bruggemans, L.279 n
Bruggen, E. van den 320
Brulez, L. 292
Bruycker, C. de 311
Bruyère, P. 279 n
Bruyn, A. de 311
Bruyn, P. de 270 n
Bruyne, C. de 311
Bulcke, H. van den 293 n
Bultynck, E. 306
Burny, L. 268 n, 269 n, 279 n
Burvenick, J. 320
Buys, A. 308, 311
Buys, J. 275
Buys, R. 292 n

Caille, C. 307
Callebaut, E. 321
Callebaut, F. 280 n
Callebaut, L. 309, 311
Callebaut, Petrus 253, 254, 258, 263
Callebaut, Pierre 257
Cammaert, Jozef 296, 321
Cammu, L. 268 n, 269 n
Can, du 250
Casseur, R. 262, 266, 272
Cassiman, E. 319
Caudron, W. 254 n
Charité, S.L. 254 n
Chastelain, J. 254 n
Cheyns, A. 320
Cieters, J. 279 n
Clarijs, V. 311
Cleemputte, F. van 279 n
Clercq, C. de 249 n
Clercq, M.J.A. de 294 n
Clercq, R. de 292, 309, 311, 315
Cneudt, R. de 292 n
Coart, E. 302
Colson, J.B. 274
Colveniers, J. 254 n
Conscience, H. 268, 274, 317, 318
Coremans, A.E. 279, 284, 319
Cornelis, N. 321
Cornelis, P. 269 n, 308
Cornelis, wed. 293 n
Cortuyvels, A. 311
Coster, A. de 257
Cottereau, P. de 254 n
Coulon, R. 311
Couperus, L. 313
Courteaux, F. 320
Courteaux, J. 279 n, 308
Courteaux, J. mevr. 308, 320
Coussaert-Boone 249 n
Crick, J. 298
Cruysen, E. H. van der 270
Cumont, J. 252
Cuyper, F. de 274

Daele, van 318
Daens, A. 248
Daens, A., priester 280 n
Daens, P. 274, 275, 279 n, 280 n, 284 n, 285, 302, 303
Daniël, broeder (Viaene) 267 n, 268, 306
Decker, Fr. 311
Delafortrie, J. 292
Delcluyze 311
Descamps, J. 270 n
Desmedt, D. 311
Deyssel, L. van 313
Dickens, C. 318
Didacus, broeder 306 (Jansen)
Diericx, V. 263
Dils, G. 292
Dommer 246, 248 n
Dommer, T. 252
Doussy, A. 287 n, 315
Doussy, G. 287 n, 315
Driessche, A. van 312
Driessche, J. van 279 n, 284, 308, 312, 321
Driessche, M. van 312
Dubois 272 n

Ecker, dr. 287
Eeman, A. 294 n
Eemans, I. 320
Eemans, T. 296
Eggen, J. 312
Emiel, broeder 269 n (Bultynck)
Ernest, broeder 257
Esser, I. 318
Everaert, J. 322
Eyerman 274
Eynde, J. van 312

Fasotte, J. 312
Felten 321
Février, M. 260
Flagey, E. 266
Fleerackers, s.j. 296
Foncke, R. 312
Frateur, R. 312
Fredericq, P. 277 n, 306

Gaugericus, broeder 306 (Verbeke)
Gaver, van 321
Geeroms, L. 275
Geeroms, S. 254
Geert, A. van 269 n
Germanus, broeder 253, 257, 270 n (Weirdt, de) 306
Gezelle, G. 279, 292, 318
Gheeraerdts, L. 263, 279
Gheluwe, A. van 280, 319
Ghendt, R. de 290 n

Ghijsbrecht, A. 280, 284, 319
Ghijselinckx, 275
Ghysbrecht, E. 293 n.
Ghysels, G. 269 n
Ghyselynck, L. 269 n
Gijsels, W. 313, 322
Glénisson, 267
Goedgezelschap, C. 270 n
Goessens zie Kerckhoven, van
Goethals, J. 320
Graft, C.C. van der 312
Gratianus, broeder 306
(Rentergem, van)
Gravez, H. 269 n
Grègoire, M. 272 n
Grieg 319
Groot, C. de zie Pletsier
Gruyter, O. de 312, 314
Gucht, S. van der 274
Guchtenaere, R. de 296, 291, 300, 312
Gutte, K. van 279 n

Haeck, G. de 270 n
Haegen, O. van der 279n, 308, 313
Haers, G. 270 n
Haese, A. d' 269 n
Haese, P. d' zie Petrus, br.
Hallaert, A.E. 244
Hallaert, E. 246 n
Hallaert, E.C. 244
Hallaert, F. 242, 244
Hallaert, I.
Hallaert, J.C. 244, 246, 267 n, 268 n
Hallaert, M.J. 244
Hallaert, M.T. 244, 246 n, 257
Hallaert, P.M. 244
Hallaert, T.P. 244
Halsband, H. 313
Harduyn, J. de 312
Hauwaert, O. van 313Hauwe, R. van 321
Haven, E. 321Haven, L. 308, 320
Heck, J. van 249 n
Heck, P. van 249 n
Heerdt, E. de 319
Hegenscheidt 312, 313
Herbert, L. 313
Herman, A. 269 n
Herreweghe A., van 258
Herreweghe, P. van 292, 296, 321
Hert, F. de 267 n, 279
Hert, P. de 249 n
Heuvel, A. van den 312
Heyndrickx, N. 279 n, 289, 308, 313
Heyvaert, M. 298, 299
Hoedt, G. d' 319
Hofman, T. 290 n
Hoir, P. d' 320
Hollander, G. d' 269 n
Hondt, V. d' 279 n, 286, 308, 313, 319, 320
Hoorick, A. van 270 n
Hoorick, mevr. van zie
(Herreweghe, P. van)
Hoste, J. jr. 314
Hubertus, broeder 306
Huibrechts, A. 285, 308, 321
Hullebroeck, E. 278 n, 314, 322
Huybrechts 292
Hyppolytys, broeder 306
(Rober)

Jacobs 292
Jacobs, F. 308
Jacobs, L. 308, 314
Jonghe, H.J.K. de 277, 280, 285
Jansen, D. zie Didacus, br.
Janssens, G. 254
Janssens, J. 308, 314
Joos, J. 314

Kalderkerke, B. van 312
Kanter, P.J. de 280
Kelders, A. 320
Kenis, P. 314
Keppens, P. 275
Kerkhove, J. van 280
Kerkhoven, mevr. van 278, 280, 319
Kern, prof. 277
Kesler, C. 314
Keymolen, L. 270 n
Keyzer, E. de 314, 319
Kiasis, H. 314
Kieckens, A. 269
Klinck, G. 246 n
Kluiskens, F. 254 n
Koenen, M.J. 318
Kriesz, G.W. 314
Laethem, J. van 306
Lambrechts, C. 308, 314
Lambrechts, L. 314
Lambrechts, mevr. 314
Langendonck, P. van 311
Lapidoth-Swarth, H. 313
Lattre, A. de 321
Lefévre, J. 315
Lelong, A. 269 n
Lemmens, K. 253, 254, 258

Lenaert 246, 248 n
Lénaert, J.A. 247, 250
Lenssens, R. 280, 319
Lerberghe, C. van 313
Levering, E. 319
Leveau, G. 282, 285
Libbrecht, J. 315
Liebaut, J. 285, 308
Lierde, E. van 321
Lierde, J. van 296
Lievens, dr. 252
Lievens, K. 274
Lindmans, H. 279 n
Locus, J. 321
Looy, van der 246
Louis, broeder 306
Luyck, L. de 270 n
Luyck, L. de 290 n
Luyck, J. 290 n

Mac Leod, J. 277
Maele, A. van de 296
Maele, J. van de 308, 315, 321
Maes 319
Maes, B. 315
Malderen, J. van 279 n, 315
Man, H. de 314
Marcel, A. 268 n
Marcello 319
Marechal, mevr. zie
(Berghe, O. van den)
Masson, F.P. 269
Mathieu, H. 321
Maurik, J. 312
Meert, A. 279 n
Meert, Germ. 296
Meert, Gust. 296
Meert, Gust. (dichter) 296, 297, 298
Meert, H. 276, 278, 279, 280, 285, 287 n, 288, 296, 300, 310, 315
Meganck, J. 246
Meirsch, A. van der 293
Mertens, A. 256, 258, 260, 261, 262, 263, 267, 268, 272, 275
Mertens, E. 261 n
Mertens, fam. 305
Mertens, F. 296
Mertens, J. 319, 321
Mette, R. de 270
Meyst, F. de 269 n
Michiels, E. 319
Michiels, P. 315
Miele, A. 315
Minnaert, M. 315
Moens, C. 302, 316
Moens, F. 290, 293, 294
Moens, J. 249 n
Molle, F. van 296, 321
Mont, C. de 320
Mont, P. de 285, 316
Moor, K. de 261
Moortele, S. van de 279
Moriau, E. 270 n
Moyaerts, L, 320
Moyersoen, fam. 299
Moyersoen, F. 249 n
Moyersoen, L. 270 n
Moyersoen, R. 267 N, 269 n
Mulders, E. van 320
Muls, J. 316
Muylaert, J. 253, 254, 252, 263, 267 n, 268 n
Muynck, A. de 306
Muynck, A. de 320

Naeyer, dr. de 274
Neef, F. de 258, 269 n, 270
Neefs, J. 316
Neve, Jaak de 253
Neve, Jan de 246
(stadsontvanger)
Neve, Jan de 269 n, 288
Neve, Joris de 298
Neve, Jozef de 257
Nichels, A. 268 n, 269 n, 279 n, 284 n
Niepen, A. van der 258
Nieuwenhove, E. van 320
Nieuwenhove, K. van 269 n, 270 n
Nijs, P. 308, 316, 320
Nonnatus, broeder 306
(Arens)
Nouhuys, van 314
Nuffel, G. van 308, 316
Nuffel, P. van 296, 321
Nul, A. de 321
Nuyts, C. 246

Ooteghem, van 279 n
Ootheghem, E. van 285, 308
Opdenbosch, L. van 268 n
Opsomer, I. 320
Opsomer, J. 320
Ossenblok, A. 279 n
Oye, P. van 316

Paepe, A. de 296, 316
Paepe, L. de 296, 316
Pape, A. 280, 282, 284, 285, 296, 308; 319
Pape, L. 320
Peene, H. van 318
Peereboom, E. 292 n
Pelicaen, L. 302
Pereboom, L. 256 n, 258, 267 n, 268 n
Perk, J. 318
Petitjean, 316
Petrus, broeder 306
(Haese, d')
Philipkin, E. 259 n
Picard, A. 314
Picard, L. 314
Piron, L. 296, 304
Pletinckx, L. 279 n, 321
Pletinckx, R. 321
Pletsier, mevr. 260 n, 269
(Groot, C. de)
Podevijn, L. 290 n
Poorten, L. van der 269 n
Praet, E. 249 n
Praet, J. 321
Praet, T. 316
Prenau, S. 292
Prez, G. de 269 n
Priem, H. 282, 293 n
Putte, L. van de 319
Puyvelde, L. van 317

Rabier, A. 321
Raelen, J.J. van ten Bulken 246
Redant, L. 270 n
Reinhard, F. 317
Rembrandt 317
Renneboog, J. 321
Renneboog, P. 321
Rens, J. 284 n
Renterghem, G. van, zie Gratianus
Reynaert, J. 269 n, 270 n
Reyniers, B. 279 n, 280, 282, 285, 319, 320
Reyniers, C. 279 n, 309, 318
Reyntens, O. 270 n
Ridder, M. de 269 n
Rijswijck, T. van 314
Ringoir, C. 249 n
Rober, H. zie Hyppolytus, br.
Rodenbach, A. 274, 316
Roelands, 267 n
Roos, J. de 306
Rouck, A. de 253
Roy, A. van 317
Royen, A. van 267 n, 268 n, 269 n
Royen, F. van 269 n
Rubinstein 319
Rudelsheim, M. 317
Rumes, P. 279

Sabbe, M. 317
Saedeleer, V. de276
Salaert, O. 284 n
Scharpé, L. 282, 317
Scheerlinck, E. 279 n
Schelfout, J. 270 n
Scheltjens, L. 314, 319
Schepens, J. 258, 268 n, 269, 270 n
Schepmans, W. 268
Schouppe, A. 285, 308
Schrijver, C. de 254 n
Schueren, O. van der 261, 268 n, 269 n, 279 n, 285
Schuermans, F. 279 n, 308, 317
Schuylenbergh, P. van 254, 269 n, 275, 285, 296, 298, 308, 311
Sevens, A. 317
Seyn, Verhougstraete-de 277
Sjoen, Fl. T', mevr. zie
(Driesche, J. van)
Smet, J. de 321
Smet, L. de 269 n
Smet, M. de 321
Smet, V. de 278, 298, 308, 317
Smeyers 268 n
Somer, D. de 253
Sonntag, W. 279 n
Soupart, M. 272 n
Spaens, A. 267 n, 268 n, 269 n, 270 n
Speleers, R. 287 n, 315
Steenbrugge, M. van 318
Steenhoudt, J. 268 n
Stella, H. de 318
Steppe, K. 318
Sterck, Jozef 295
Sterck Jules 284, 285, 308, 318
Stobbeleir, G. de 269 n
Stuyver, M. 261 n
Stuyver, P. 267 n, 268 n
Suys, A. 279 n, 311
Sype, J. van de 270 n

Taets, A. 318
Tas, F. 270 n
Tas, L. 269 n, 270 n
Teirlinck, H. 313
Thiry, A. 292
Thybaert, M. 320
Tibbaut, kan. 263
Tiebout, E. 306
Tière, N. de 313, 314
Timmermans, F. 292
Troch, E. 256 n, 260 n, 267 n, 268 n
Turbéki, B. 244

Uyttebroecks, P. 285, 308
Uyttendaele 279 n
Uyttersprot, C. 242

Vaerenbergh, A. van 279 n
Valckeneer, V. 268 n
Valkeneer, M. de 257
Veijlder, A.C. de 242, 244
Veijlder, P.C. de 244
Verbeke, G. zie Gaugericus, br.
Vercoullie, J. 277 n, 280
Verdeyen, R. 318
Verhaeren, E. 313
Verhulst, F. 268 n
Verhulst, R. 314
Verhuyck, A. 279, 318
Vermast, L. 253
Vermeersch, G. 296, 300, 301, 302
Vermeylen, A. 309
Verriest, H. 274, 318
Verschoren, F. 318
Viaene, D. zie Daniël, br.
Vlassenbroeck, I. 275
Vlugt, van der 285
Vos, A. de 290 n, 293
Vos, Jan de 278, 318
Vos, Jozef de 274
Vosch, A. 320
Vrijdags 292
Vriendt, G. de 270
Vuyst, J. de 289, 308, 318, 321

Waegenare, A. de 253
Waegeneer, F. de 260 n
Wambacq, V. 299 n
Wambeke, V. van 263
Wattez, O. 318
Wauters, J. 321
Weirdt, G. de zie Germanus, br.
Weireld, L. 269, 270 n
Wellekens, G. 280, 308, 318, 319
Wellekens, J.B. 254 n
Wéry, J. 298
Wilde, O. de 313
Wilford, A. 319, 320
Willems, G. 308
Willems, N. 308
Winckel, J. van de 269 n
Windt, R. de 278
Wittenberg 318
Wolf, B. de 253
Wolf, L. de 270 n

HET LAND VAN AALST —
REEDS VERSCHENEN JAARGANGEN.

Reeds verschenen jaargangen worden verkocht à 400,- fr. per volledige jaargang of à 75,- fr. per los nummer.

De verzending gebeurt na storting van het verschuldigde bedrag op rekening nummer 001-0561340-77 van "Het Land van Aalst, Oude Jaargangen" Eikstraat 50, 9300 Aalst.

Alle jaargangen zijn nog in voorraad, uitgezonderd de onderstaande, waarvan nog slechts de aangeduide nummers beschikbaar zijn :

1949 (1) : uitgeput.
1950 (2) : nummers 1-2-3
1951 (3) : uitgeput.
1952 (4) : nummers 2-3-4-5-6
1953 (5) : uitgeput.
1954 (6) : nummers 2-3-4-5-6
1959 (11) : nummers 3-4
1960 (12) : nummers 2-3-4-5-6
1961 (13) : nummers 2-3-4-5-6
1962 (14) : nummers 2-3-4-5-6
1965 (17) : nummers 1-2-5-6
1966 (18) : nummers 1-4-5-6
1967 (19) : nummers 1-2-5-6
1976 (28) : nummers 1-3-4
1977 (29) : nummers 1-2-4-5-6
1979 (31) : nummers 1-2-4-5-6
1983 (35) : nummers 2-3-4-5-6

Volgende overdrukken zijn nog beschikbaar :

Frans Couck : Familie Sonck te Denderleeuw en aanverwante Families - 1960 - 25,- fr.

Marcel Cornelis : Buitenpoortersboeken van Geraardsbergen - Genaaid : 600,- fr. — Gebonden : 750,- fr.

J. de Brouwer : Bijdrage tot de geschiedenis van de kerkelijke instellingen... in Het Land van Aalst tussen 1621 en 1796. 5 dln (nog 3 ex. in voorraad en voorts enkele onvolledige reeksen) 2.000,- fr.

Van J. de Brouwer zijn er nog diverse themanummers voorradig (Impe, Haaltert, Pollare...).

HET LAND VAN AALST

TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

Ere-Voorzitters : F. Courteaux
L. De Rijck

Ere-Bestuurslid : A. Van Lil,
initiatiefnemer en medestichter

Voorzitter : L. Robijns

Ondervoorzitter : H. Van Isterdael

Beheerder : G. Van Bockstaele, Bevegemstraat 14, 9620 Zottegem
Tel. (091) 60 19 04

Redactiesecretaris : S. De Lange

Verslaggever : B. Boel

Archivaris - Bibliotecaris : C. Uyttersprot

Public-relations : M. Cock

Redactieadres, recensie, en bestellingen van oude jaargangen :
Cl. Uyttersprot, Eikstraat 50, 9300 Aalst.

Het tijdschrift wordt uitgegeven met de steun van de Vlaamse Gemeenschap, het Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen en de stad Aalst.

Prijs voor het Jaarabonnement :

Voor leden : 350 fr., steunende leden : 600 fr. en ereleden 1.200 fr. te storten op P.C.R. 000-0586911-61 «Het Land van Aalst», Bevegemstraat 14, 9620 Zottegem.

INHOUD NUMMER 4 - 1985

R. OPSOMMER, De Geraardsbergse Stadsschepenbank 1280-1360 201-236

M. UYTTERSPROT, Isidoor Hallaert (1865 - 1958)
in de wezenzorg en het kultuur-flamingantisme 237 - 328

Het Land van Aalst

TIJDSCHRIFT VAN DE
GESCHIEDKUNDIGE VERENIGING
«HET LAND VAN AALST»

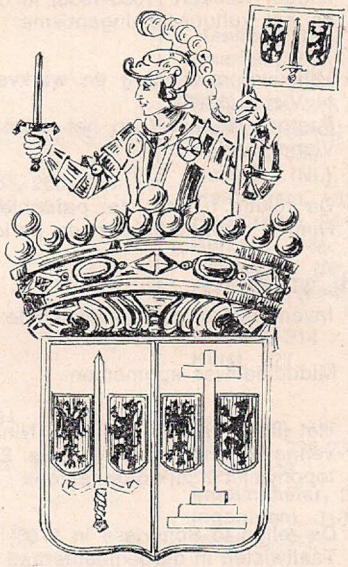

JAARGANG XXXVII — 1985

INHOUDSTAFEL
1985

K. BAERT — Een onbekende karikatuur van Priester Daens 49

L. BEECKMANS — Een stenen artefact uit Bambrugge 36
— De burcht van de Heerlijkheid Hasselt 37
— Een 16e-eeuwse muntschat uit Ninove 41

J. DE BROUWER — Rekening bij het overlijden van de pastoor van Aspelare (1647) 63

L. DE RIJCK — Een sociaal onderzoek door de Kamer van Koophandel te Aalst (1846-48) 57

R. OPSOMMER — De Geraardbergse Stadsschepenbank 1280-1360 201

M. UYTTERSPROT — Isidoor Hallaert (1865-1958) in de wezenzorg en het kultuur-flamingantisme 237

G. VAN BOCKSTAELE — Milieuverontreiniging en werkverschaffing te Viane (1855) 60, 198
— Pastoor Galmaert en het morele verval te Viane (1789) 199

D. VAN DE PERRE — De relatie tussen de parochie en abdij te Ninove inzonderheid in de periode 1585-1628 121

J. VAN DER SPEETEN - R. STEYAERT
— Inventaris van het archief van de dekenij Ninove 185

L. VANDEVELDE — Middeleeuwse spotnamen 61

L. VAN DURME — Het uithof van de abdij van Ninove te Dikkelvenne (Bochoute) en Velzeke. Een historisch-toponymisch mikro-onderzoek 1

H. VAN ISTERDAEL — De rellen te Schorisse in 1788 196
— Taaltwisten in de gemeenteraad van Zottegem anno 1796 68

A. VAN LIL — Een ongelukkige kanunnik te Aalst 65
— Bibliografie 51, 69
— Boekbespreking 120

Register der Plaatsnamen

Aaigem, 185
Aalst, 49, 57-59, 61, 62, 64, **65,** 124, 185 185, 194, 201, 227, 231, 237
Aarschot, 313
Affligem, 144, 173
Amsterdam, 278, 317
Antwerpen, 45, 128, 262, 263, 268, 272, 273, 277, 279, 282, 307, 309, 310, 311, 313, 314, 316, 317, 319
Appelterre - Eichem, 185, 192, 194
Arnhem, 278
Aspelare, 63, 64, 185, 186, 194,
Asper, 317
Asse, 260

Balegem, 2
Bambrugge, 36
Beauvais (Fr.), 38-40
Bergen, 124, 269
Berlijn, 316
Betekom, 317
Bocholt, 314
Boelare, 202, 218, 219
Bonn, 312
Boom, 318
Brugge, 43, 45, 227, 262-264, 303, 315, 317,
Brussel, 49, 65, 124, 195, 263, 266, 276, 282, 285, 291, 292, 314, 319, 320
Buggenhout, 279

Charleroi, 300, 302
Chimay, 266

Deerlijk, 311, 318
Deinze, 61, 62,
Denderhoutem, 141, 185, 194
Denderleeuw, 185
Dendermonde, 49, 50, 61, 62, 242, 267, 310, 314
Denderwindeke, 185, 199
Den Haag, 278, 310, 315, 317
Dikkele, 3, 7
Dikkevenne, 1
Doornik, 26-29
Dordrecht, 43, 46, 277
Dour, 269
Duinkerke, 224

Eeklo, 302, 303
Elnone (Fr.), 121
Elsene, 266, 302, 310
Erembodegem, 279, 317
Essene, 299
Etikhove, 196, 197
Etterbeek, 302, 310
Frechen (D.), 43, 47

Gavere, 28-30
Genève, 303
Gent, 61, 62, 64, 152, 163-165, 202, 221, 254, 267, 277, 282, 287, 91-293, 299, 300, 302, 309, 311-320
Gentbrugge, 314
Geraardsbergen, 61, 62, 185, 201, 259, 262, 263, 267, 284, 318
Gijzegem, 249, 250, 264
Grembergen, 312
Grimbergen, 164, 165, 180
Grimminge, 218

Haaltert, 185
Haarlem, 278
Hamme, 314
Hannover, 315
Hasnon (abdij van), 10, 12
Hasselt, 320
Hasselt (Nl.), 46
Heidergem, 185
Herdersem, 241, 242, 271, 304, 305, 313
Herzele, 185, 256
Heveadorp (Nl.), 317
Heverlee, (abdij van Park), 147-149, 151, 167
Hoeselt, 314
Huist, 227

Iddergem, 185
Idegem, 228-230
Ieper, 136
Ingelmunster, 302
Ingooigem, 318
Izegem, 312

Kaik, (D.), 258
Kalken, 322
Kampen (Nl.), 289

Kapellen, 316
Keulen, 43, 47
Kortrijk, 61, 62, 224, 287

La Louvière, 310
Lapscheure, 317
Lebbeke, 253, 259
Ledeberg, 299, 309, 312
Leiden, 278, 310, 312
Leipzig, 319
Lessen, 26
Leuven, 65, 262, 263, 270, 312, 317, 319
Liedekerke, 152, 314
Lieferinge, 185
Lier, 262, 263, 318, 320
Lierde, 218
Lokeren, 313, 315, 320
Luik, 264, 272, 318

Maartensdijk (Nl.), 311
Maastricht, 312
Mater, 28, 30
Mechelen, 262, 263, 267, 312, 314
Meerbeke, 148, 185, 193
Mere, 63, 279, 311
Middelburg, 315
Milaan, 46, 47
Moerbeke, 210
Monceau-sur-Sambre, 300
Moskou, 322

Namen, 267, 272, 312
Nederboelare, 202, 225
Nederbrakel, 218
Nederhasselt, 64, 185, 193
Neigem, 185
Nice, 312
Nieuwerkerken, 279, 314
Nieuwpoort, **224**
Nijmegen, 45
Ninove, **1**, **41**, 58, 61-64, **121**, **185**, 202, 292

Okegem, 149, 154, 185, 194
Olsene, 312
Onkerzele, 194, 202
Oordegem, 261, 294
Oostakker, 250, 253, 306
Oostelijk Flakkee (Nl.), 278
Oostende, 277, 311, 316
Ophasselt, 37-40, 63, 202
Oudenaarde, 28, 29, 61, 62, 259
Outer, 137, 185, 187, 193, 194
Overboelare, 199, 2202, 228
Oxford, 318

Pamel, 145
Parijs, 318, 322
Petegem-aan-de-Schelde, 219, 228, 229, 279
Pollare, 185
Pollinkhove, 311

Raeren, 38
Rennes, 46
Ressegem, 185
Rijsel, 227
Rome, 132, 163, 178,
Ronse, 61, 62, 199, 263
Rotterdam, 309
Rouen, 46, 37
Rupelmonde, 61, 62

Schaarbeek, 313
Scheldewindeke, 2, 3, 5, 7
Schendelbeke, 218, 228, 229
Schorisse, 196, 197, 318
Sint-Antelinks, 185
Sint-Katelijne-Waver, 318
Sint-Kwintens-Lennik, 141
Sint-Lambrechts-Woluwe, 318
Sint-Martens-Lierde, 218, 221
Sint-Niklaas, 263, 282, 310, 312, 317
Sint-Winnoksbergen, 224
Smeerebbe, 223
Steenhuize-Wijnhuize, 302
Strijpen, 10

Tielt, 317
Tienen, 258, 262, 263
Tongeren, 189

Ukkel, 309, 317
Utrecht, 312, 315

Velzeke,-Ruddershove, **1**
Veurne, 224, 227, 300
Viane, 60, 198-200, 202
Vilvoorde, 124
Vloerzegem, 63
Voilezele, 133, 141
Voorde, 151, 185, 228, 229, 244
Vorst, (Br.), 302

Waasmunster, 287
Wambeek, 316
Wenen, 187
Wervik, 289
Westerlo, 310
Westmalle, 318
Wetteren, 311
Wolfrathausen (D.), 316
Wolvertem, 302
Woubrechtegem, 185

Zottegem, 28, 29, 68
Zoutleeuw, 318